

Orsova.

Fetislán, 11. July, 1738.

138

A bizonyos, hogy a vezér sem adgya a császárnak tudtára nagyobb fogalmatosággal, hogy hová megyen, és mit tselefkzik, mint a mellyel meg izok mindeneket kegyelmednek. Ugy tettzik, mint ha a kedves nénémnek kellene igazgatni ezt a hadakozást. Legelőször tehát a fő vezér meg indula Vidin mellől egész táborával igen jó reggel. Mi is postán utánna lépteténk. A meg indulás pedig 9-dik volt, ide pedig ma 11-dik érkezénk dél tájban. Tegnap pedig reá vett minket a vezér, de nem tsak minket, hanem az egész táborát. Azt pedig ma tudtuk meg. A pedig es szerént ment végben. Tegnap estve hat óra után a vezér meg indula az egész udvarával — sok fáklyákat vitték előtte és utánna. Az egész tábor, és mi is azt gondoltuk, hogy azon hely fogjuk az éttzakát tölteni, és hogy a vezér azért indult volna meg, hogy éttzaka a hüvösön érkezék Fetislánhoz; mert a török táboron olyan szokás vagyon, hogy a had nem indul meg egyfeszemind a vezérral. A had már tudgya a szálló helyeket, vagy előre, vagy a vezér után indul meg, az is ki egy uton, mi másón. Mikor pedig a vezér meg indul, egyet lönek álgyuból. A vezérral pedig más nintsen, hanem a maga udvata, a mely igen sok, és azok a testőrök, akik már mindenkor mellette szoktak lenni. A jancsár aga pedig mindenkor meg szokott indulni a vezér előtt egy nappal. A vezér meg indulván tehát tegnap estve, a mint mondám, a midőn két kis mély földnize lett volna a tábortól, taraczkokból lötetni kezde, és azután flintákból, mint ha ugyan ellenség ütött volna reája a Dunán; mivel mindenütt a Duna parton kellett el menni. Azta az egész tábor fel zendül, gondolván, hogy a vezér valamely sajkákra lötetne. Noha setét volt, de ki-ki fel fzedi sátorát, és a vezér után megyen. Egy kevés idő mulva érkezék hozzánk egy néhány esauz a vezér parantsolattyából, mondván, hogy indullyunk meg mi is, ha veszedelemben nem akarunk lenni. El készülénk tehát nagy siettséggel, és meg indulánk a vezér után a nagy setéttségben.

A török táborral nappal is bajos, de éttzaka igen veszedelmes, mert annak a rettentő sok rakott öfvoere, tevéje, a tsak megyen ki egy, ki más uton igen szép

rendetlenséggel, és ha szüntelen az ember magára nem vigyáz, a bizonyos, hogy fel üttetik és el tapodlattják. Elég a, hogy ma ebéd tájban ide érkezénk az egész táborral. Ma tudók meg, hogy a vezér azért lőtetett az este, hogy a had hamarabb utánna mennyen. Mi egyik partján vagyunk a Dunának, a vidini pasa pedig Magyarország felől való partron. Orsova pedig ide csak három óra; most nem lövik. Az utolsó levelemben meg mondtam volt az okát. De már ismét kezdik löni, mihent a sántzok kéznek lefznek. Azt mondják, hogy 22-ik lőtetni fogják. Azt tartják, hogy a két táboron vagyon más fél száz ezer ember. De ha számálnák mind azt, a ki kenyeret eszik, két száz ezer embernél is több volna, mert itt a teltentő sok tseléd, a sok mindenféle mester ember, a sok kufár, kalmár, kereskedő, valamint egy városban. Egy szóval egy városban anyiféle dolgot nem találna az ember, mint egy vezérnek a táborán — még ötves mester embereknek is kell lenni. A sokféle ételnémű, és más egyéb portékát mind Constancinápolyból kellett a Duna mellé hutzolni. Itéllye el már az ember, ha egy vezér táborát fel vezik, mit nem nyernek? Csak fűkét több vagyon harmincz ezernél — ahoz mindgyárt harmincz ezer ember.

A mitsoda rendetlenség vagyon, mikor a tábor vagyon, a rend szintén olyan nagy, a midőn helyben vagyon, mert itt nagy tsendeség: gyilkosság, veszekedés, lopás nintsen. De azt itt nem kell keresni, hogy renddel vezjék sátorokat. Uttzakot ugyan hagynak, de ki-ki ode veri sátorát, a hová tettzik — senkinek szabott helye nintsen. Fetislán pedig egy nyomozu rátz falu. A Trájánus császár hízes kö hidgya is itt volt, most is még meg vagyon egy darab belölle. A vezér is ott akar fa hidat tsináltatni a Dunán, a mely ott igen keskeny. Egy szóval azt akarom, hogy ilyen nagy török táborát láttam. De úgy tettzik, hogy már mindentől elég tudositást adván, el végezhetem leveletem, és tsendeséggel várhatom a parantsolatokat, hogy hová tettzik kegyelmednek, hogy vigyük ezt a nagy táborát, ha meg veszfűk Orsovát? Addig is maradok stb.

Fetislán, 26. aug. 1738.

Kedves néném, a kegyelmed parantsolattyára Orsovát megvevők. Már most nem «berdó»-t, hanem «Allá»-t kiálltanak benne. Ez a változás e szerént mené végben. A komendans látván, hogy a vezér tellyeséggel el nem szállana alolla, valamég meg nem venné, azt is látta, hogy az ágyuk a kő falakon igen sok ajtókat tsinálnának minden nap; de leg inkább az oivé a fel adásra, hogy a hada igen betegeskedett, mert a sok nyughatatlanságon kívül a sziget igen egészsgtelen. Tegyük ehhez azt is, hogy a vezér ki kiálltatta volt, hogy a ki ostromza megyen, annak hufzon ött tallérja lefzen. Erre való nézve sok száz jancsát itatá fel magát. Az ilyen hírt, ha meg vitték a várban, gondolkozhattak a fel adástól. A komendans meg izené 12-ik a vezérnek, hogy küldene valakit hozzája, akivel végez-hessen a vár feladásától. A vezér Ibrahim effendit küldé, aki is mindeneket el végezvén, 15-dik a komendans a vezérhez jöve — nagy tisztelettel fogadá — és a vezérnek a várat fel adá, aki is ajándékkal botsáttá vizá. Ugyan azon a napon a jancsátok el foglalák a várnak egyik kapuját, a még egészen ki takarodik a német belölle. Ugyan azon este meglövék ötömét a táboron.

139

A mi hadunk már is kezd oﬂzani, és talám csak mi maradunk a vezérral. Az idén nem is tart tovább a hadakozás. A mi dolgunknak is csak hamar vége lesz. A vezér azt ízené tegnap a fejdelemnek, hogy készüllyön, mert 30 ezer emberrel Temesvárt felé mehet. Ma pedig meg ízené, hogy nem is kell Erdélytől gondolkodni, hanem arról, hogy véle Vidin felé mennyünk. Az Isten meg oltalmazta édes hazánkot a rablástól. Elég a, hogy holnap innét meg indulunk, és el hadgyuk a fekete szalmával, földdel, füvel, fővénnyel elegyesen sült kenyeret. A vezér meg ígérte, hogy az uton szemben lesz a fejdelemmel — meg lássuk. Ezzel maradok kegyelmednek.

Vidin, 1. septembris, 1738.

140 Már most bizóást el mondhattuk, hogy vége vagyon a komédiának, és a theátrumtól betsületesen le szállítának, és a vezér minden ceremonia nélkül fel ada rajtunk. Perditio ex te Israel. Az el mult holnapnak 27-dik napján Fetislánt el hagyók, és a vezér után menénk Vidin felé. Igen kevés had volt velünk. A vezér meg ízente volt, hogy az utban szemben lesz a fejdelemmel. A vezér, mint hogy mindenköt előttünk indult meg, kilentz óra tájban meg szállott ebédelni; nekünk pedig azt mondották volt, hogy ebéd után szemben lesz a fejdelemmel. Azért utánna siettünk, hogy az ebédgye után a helyre érkezhessünk. De mint hogy a vezérnek semmi szándéka nem volt, hogy velünk szemben legyen, azért csak hamar ebédelt, és a midőn látta, hogy közelitünk sátorához, fogja magát, a hintójában ül, és el meggyen előlünk. E már nem volt tréfa. Azután azt mondá, hogy Vidinnél lesz a szemben való létel. A vezér Vidinhez érkezőn, sokkal előttünk már sátorok alatt volt az egész udvarával. A midőn mi is közelitenénk a sátorokhoz, azt ízenik nekünk, hogy most nem lehet szemben velünk, mert rozsul vagyon, hanem csak tarttsuk a ló száját a szálló helyünkze, a mely a Duna parton volt, városon tul. Erze csak le sütők a fülünköt, látván, hogy mitsoda durván bánnak velünk. Mitsoda változás! Ennek előtte egy néhány holnappal nagy pompával vitték bé Vidinben, most pediglen még a városon sem akartak kezefztül vinni bennünket, hanem a városon kívül, kívül a kertek között kellett sokat kezülni. Végfize a szálló helyre érkezénk, és itt sátorok alatt vagyunk csak magunk, mint a szám kivettettek. 29-dik érkezénk ide. Már ezután a fejdelem sem fogja mondani szokása szerezént, hogy «Nagyobb betsülettel vagyon hozzám a porta, mint az atyámhoz volt.»

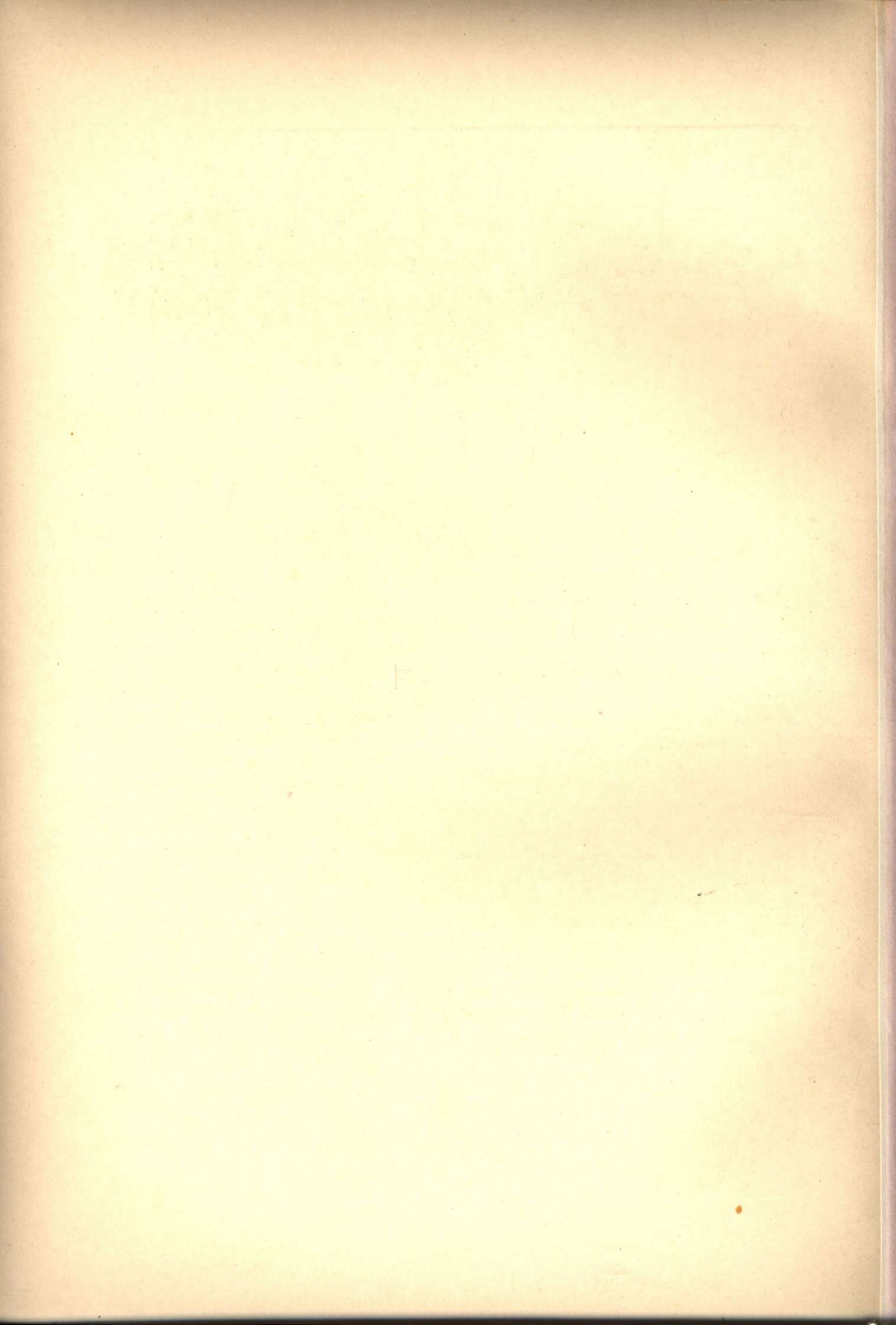
Ma ebéd után azt ízenék, hogy a fejdelem szemben lehet a vezérral, csak mennyen hozzája. De egy kevés idő mulva ismét azt ízenék, hogy nem lehet, mert a feje fáj. Nem akarásnak nyögés a vége. Tegnap pedig innét jó zeggel meg indula az egész udvarával, és ide hagyta bennünket. Már itt meddig leszünk, télte hová víznek, Isten tudgya. De azt tudgyuk, hogy a fejdelemnek az egészsége igen rozfzenden vagyon. Soha nem is volt egészséges, a miolta ebben az országban jött. De kivált egy darab időtől fogvást igen sárgodik. A harag pedig igen árt egészséginék. Jó egészséget kívánok kegyelmednek.

DUNAPARTI TÁJKÉP VIDIN MELLETT.

Utca Vidinben.

Vidin, 4. octobris, 1738.

Esem igen nagy vigasztalásra való levél lézen, se semmi hírt nem írhatok a nénémnek. Mit is írhatnék, mikor senki felénk sem jó — mint ha csak mi volnánk Törökországban. A mi táborunk elég hosszú, de igen keskeny. Vagyunk mindenestől más fél százan. De most minden órán fő nélkül maradunk, mert a fejdelem igen rossz állapotban vagyunk, szüntelen való forróságban. Az ábrázattya véz, a teste vastagodik, e nem jó. De ő a felől csak mulatná magát, ha volna kívül és mivel. És csak ötömet el akarná titkolni nyavalyáját, orvoságot nem vézen, hanem a ki való járással akarná magát meg gyógyítani. A minap a bozbélyok és a doktorok tanácsok ellen hajóta üle, és mezze le mentünk a Dunán. De a mikor vissza jöttünk, kéttzer is el ájult. Nem is gondoltuk, hogy életben érkezzeék haza; négy embernek kellett a hajóból ki venni és a sátorában vinni. A nyavalyának nyughatalansága miatt már egy néhány naptól fogva a sátorát mezze vezette a többtől. De ott sem maradhatott, hanem a mi sátorunk mellé vetteett ágyat. Estig ott fekütt, estoe a maga sátorában vissza akartván menni, maga nem mehetett, hanem négyen vitték. A mint vitték volna, el ájult. Én azt gondoltam, hogy meg holt, és a kiáltásomra magához tért. Az oltától fogvást mind nagyobbodik rajta a forró hideg. A hus mintegy hull zolla. De a harag el nem hagyja, a melyet mind a természetnek kell tulajdonítani, mind pedig annak, hogy nehéz néki, hogy olyan állapotban láttya magát lenni. Minékünk készülnünk kell. A vezér egy agát küldött ide, hogy hajókat rendellyen, mert a Dunán megyünk le Oroszcsikig, onnét Tszernavodára telelni. Két nap mulva meg indulunk. Azért a leveleket arra kell igazgatni, es az egészte vigyázni.

141

Otofcsik, 14. octobris, 1738.

142

Itt vagyunk tehát, mint hogy innét itok, anyi sok itóztató veszedelmek között is. De a nemes vér vagy veszt, vagy nyét, de próbál. Mind azon által ide érkezénk szerencsésen. Hol az ellenség hátán, hol egy néhány ezer között kellett el jönnünk, de még is borbélyra nem volt szükségünk. Meg kell tehát mondani azt a nagy veszedelmet. Nem nagy veszedelem-é, a midőn anyi sok ezer viza között kellett el mennünk. Hát ha fel fordították volna hajónkot?

Elég a, hogy ezen holnapnak a 6-dik napján mind hajóca ülének a bujdosó utak, uymint: Csáki ur, Zai urfi, Ilosvai, Pápay, Dáfti, ez olasz, Pázmány uzaimék, és magam. A fejedelmet pedig igen nyomorult állapotban tevék a hajóban, és nem akará, hogy egyikünk is lenne vele a hajójában, a melyet mi nem igen bántuk, mert nagyobb mulattsággal vittük végben a vízi utunkot. A bizonyos, hogy gyönyörűségés dolog jó társaságban, mint mi voltunk, a Dunán le menni, mert minden két óra mulva nagy szép szigetekre találtunk, és némelykor meg lehetsé várossok mellett mentünk el. A várossok pedig mind Törökország részén vannak. A híres Nicápoly a többi között volna leg szebb, de igen ocsmány helyre vagyon építve. A várossal által ellenben szakad a Dunában az édes Olt vize. Csak azt sem láthattam suhajtás nélkül, mert olyan édes hazából foly ki, a honnét 31 eftendőtől fogóást vagyok ki rekefztve.

Mint hogy veszedelmes volna éttzaka jázni, azért minden estve ki kötöttünk valamely sziget mellé. Gyakorta a sziget parton csak a tormához kötötték a hajót, mert olyan vastag gyükerék vannak, mint a szekét rudgya. Ha meg rezelik, sárta és jó, ha mindgyárt eszik, de izetlen, ha egy keveset áll rezelve. Vér ontás is volt, mert kivált Havasalfölde részén való szigetekben csaknem mindenütt találni sertéseket. Vadok vagy szelidek, nem tudom, mert azok örökké a szigetekben laknak, csak magok — talám gazdájok is lehet. Elég a, hogy egy szigetben kettőt meg öltünk. Jól laktunk, még benne tartott. De menyí átokkal ettük, mert a fő hajósunk török volt. Eleget mondotta, hogy meg szeplősítettük a hajóját. Mi azt csak neveltük, ő neki pedig csak kellett nyelni a szoros füstöt. A mitsoda jó muzulmán volt, talám el is adta azután a hajóját azért, hogy tisztátalanná lett volt a díznó hustól. Tegnap, ugy mint 13-dik, ide érkezénk szerencsésen, Istennek hálá. A fejdelem már ide érkezett volt igen nyomorult állapottyában. Innét már csak hamaz Tsernavodára megyünk. Ezzel maradok...

Csernavoda, 7-dik novembzis, 1738.

En, ha az kedves néném levelét nem veszem is, de tsak izok. Leg abból meg láthattya kegyelmed, hogy még élek. De hogy lehetne kegyelmed levelit vennem, a midőn soha egy helyben nem maradunk. Hol a vízzen, hol a földön, hol az ártzen járunk. De bártsak valamely jótől, és ne tsak mindenkör a nyomoruságtól kellene iznom.

143

Az el múlt holnapnak 19-dik napján indulánk meg Orofztsiktól. Három vagy négy óra mulva ide is érkezénk rozf állapotban. De a fejdelem végig meg akarja tartani a természetit. Három vagy négy nap mulva, hogy ide érkezénk, mindenikünket el tilta magától, még a borbélyiait is. Való, hogy itt pestis vagyon, de az orvosokat ugyan azért kellett volna maga mellett meg tartani. A körülötte lévő tselédek is el küldötte szállásától, tsak éppen egy kőborló doktort, a szakátsof, egy szökött olofz muskatérost és két aszonyt tart maga mellett. Ezekből áll az udvára. Ezek pedig olyan személyek, a kiket nem üsmérte ennek előtte egy néhány nappal. Lehet-é az ilyenekre bizni életét? A minap éttzaka ugy volt, hogy a kik mellette vannak, azt gondolták, hogy meg holt. Mindgyárt hozzám futottak meg mondani, hogy halálán vagyon. De hogy meg ne haragittsam, nem mentem eleiben. Tsak azt feleltem, valamint Esthez: «Ha tsak a kizály nem hivat, nem mezek eleiben menni.» A török tisztok látván, hogy nem helyesen tselekednék, meg izenék a fejdelemnek, hogy venne valakit közüllünk maga mellé. Ha halála történnék, legyen valaki mellette. Erte való nézve meg izené nekem, hogy legyek mellette. Azért már egy néhány naptól fogóást mellette lakom. A borbélyokot mintegy kitelen maga mellé vette, a kiknek tanátsok és akarattyok ellen, mintegy bofzuból éret vágata magán. Egy szóval, a mitsoda állapotban vagyon, nem hiszem, hogy innét ki mennyen. Ezzel maradok.

Csernavoda, 10. novembzis, 1738.

Kedves néném, végit ézők Rákotzi Josefnek. Már régtől fogva láttuk, hogy ugy lefz, mint a gyeztya. Tegnap igen nagy gyengeséget étezoén, meg gyónt és komunikált, a testamentumát meg tsinálta. Mára vitadóra a forzó hideg igen nagy lévén rajta, ma anyira el nehezedeék, hogy a gyezttya már vége felé volt. Mind azon által jól beszélt tizen egy óráig, noha már a szemei el homályosodtak volt, ugy annyira, hogy tsak a szóváról üsmert meg mást. Tizen két óraker délben a szova el állott, és igen nagy foróságban volt, és tsak a jajgatásáról vettük észze, hogy szenved. Két óraker dél után a pap fel akarván néki adni az utolsó kenetet, a midőn az imádságot el kezdé, az Istennek adá lelkét, 38 ezftendős korában. Az Ur itgalmazzon néki. A testet fel bontották — a mája mód nélkül meg dagadott volt. A testet egy pintzében tétettem, mind addig ott lefz, még válafz jó a

144

portától. A testamentumban azt hagyta, hogy az atya mellé temessék, de nem hiszem, hogy meg engedgyék.

Ebben a fejdelemben a mi fogyatkozás volt, nem a természetől volt, hanem a neveltetéstől. Ezze szép volt, szíve jó. De a hazagról soha meg nem intették. Noha a mindgyárt el mult, de gyakorzta jött elé. Se azt néki nem tanátsolták, hogy kívánnya magát szerezeteni másokkal. Egy szóval, ha az atya nevelhette volna, mind más természetü lett volna. Most ez elég, mázoz másról.

Csernavoda, 15. decembris, 1738.

Nem kétlem, kedves néném, hogy már vetted leveletem, a melyben meg írtam, hogy ismét fő nélkül uazadánk. De nem sokára szükségünk nem lézzen főre, mert minap is eltemetők egy atyánk fiát, és a menyin már maradtunk, egy szilva fának is el férünk az áznyékában. A ki minket tezemtett, annak legyen meg akarattya rajtunk. Ő minket például tett az egész nemzetünknek, és boldogok azok, kik tanulni fognak rajtunk, kik az országgal együtt tartanak, és akik fűsthöz hasonló okból el nem hagyják nemzeteket és örökségeket. Adgya Isten, hogy soha senki bennünket ne kövessen, és iztozva hallyon beszélni a mi hozzás bujdosásunkról.

De kedves néném, mink voltunk-é első példák? Bizony nem. Mi tanultunk-é másokon? Nem. Mások fognak-é tanulni rajtunk? Nem. De miért? Mert mindenkor egy féle okok vezették, vezetik, és vezetni fogják az embereket az olyan állapotra, mint a melyben mi vagyunk. Hanem tsak a lézzen szerencsésebb, a kit az Ur mintegy fogságban téz a maga jószágában. Mert én nekem soha semmi egyéb okom nem volt hazámot el hagyni, hanem, hogy igen szerettem az öreg fejedelmet. Noha a menyei Atyám előtt más okból kellett el hagynom. Imádnom is kell rendelésit.

A minap érkezék ide egy vezér aga a császár és a vezér leveleivel, a mellyekben szép ígértek vannak. Mind eddig a szegény fejdelemnek rendelése szerént minden józága kezemnél volt, de ennek előtte egy néhány nappal a porta parantsolattyából a török tiztek ide gyülvén, mindent fel izának, kezekhez vevék, és el petsételék. Én is el hagyám a szállást, és más szállásra menék. Ilyen a világ! És a mit gyüjtöttél, kié lézzen? Ezzel maradok stb.

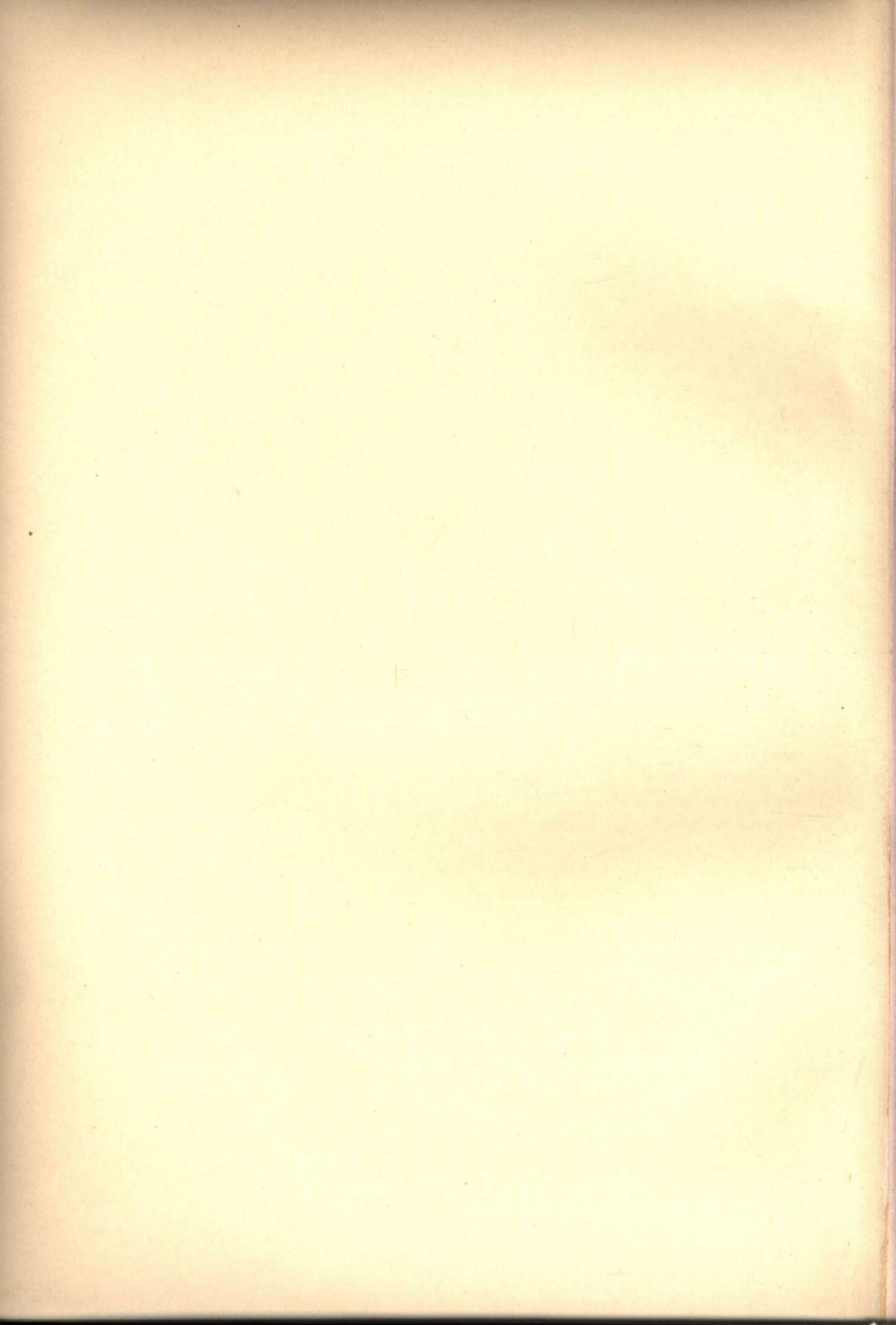

VÍZIMALOM ZÁGONBAN.

FRANKLIN-T

Cseznavoda, 1. juny, 1739.

146

Az el mult holnapnak 14-dik napján vízfá érkezék ide a porta parancsolatival a testerdát. És mint hogy a porta azra szabad-ságot nem adott, hogy a szegény fejdelem testit Constancinápoly-ban vigyék, azért tegnap estve egy görög templomban el temetők. Akit is az Ur Jésus állittsa jobb keze felől az utolsó napon.

Itt most minden órán az apostolok el ofzlása léfzen. A parantsolatok el érkeztek. Csáki uz Vidin felé fog menni, Zai urfi Kotsinban, én pediglen Jáfziban, de mi ketten együtt fogunk járni egészen Jáfzig. Innét Bukuresttre megyünk, és onnét, kezefztül és végig Havasalföldin, Molduvában. Innét pedig mi meg indulunk 4 nap mulva, mert a fermányunkban a vagyon fel téve, hogy egy órával elébb indullyunk meg. Mert itt nem tezik azt a parantsolatban, mikor valahová küldenek valakit, hogy siessen, hanem egy órával elébb indullyon meg, mint sem kellene, és egy órával elébb legyen ott, a hová küldik. Elég a, hogy ha Erdélyt meg nem láthatom is, de a köpenyegit meg látom, mert az erdélyi havasok mellett menyünk el. Ha Zágonban sert nem ihatom is, de ifzom a Bozza viziből — közföntöm ezeket a kegyelmed neviel is.

Ugy tettzik nekem, hogy elég bőséggel adtam kegyelmednek tudtára a szegény fejdelemnek minden dolgait és életének végit. Már itt két Rákotzit temeténk el — a harmadikát Isten éltesse, a nem efszik török kenyeret.

Minek előtte ezt a levelet el végezem, és az iráshoz való szerzámimot el zakjam, lehetetlen, hogy egy kis nevettségre való históriát ne írjak — elég szomzuságra való irtam. Elég a, hogy nálunk szokott német muskotézosok is vannak, a kiknek az erzfények igen lapos lévén, a vizet is meg unván, nem tudták, miképen ihassanak bőrt, mert pénzek nem volt. Azért tanátsot tartottak egymás között, hogy miképen ihassanak bőrt pénz nélkül. Egyik a szomjuhozó gyűlésben mondá a több tanátsoknak: «Tsak azt tselekedgyétek, a mit én mondok, és lefz borunk.» El küld tehát négyet a többi közül ásóval és kapával. Ezek estoe későn egy görög papnak a kapujához mennek, ott igen kezdik ásni és hánni a földet, mint ha sirt ásnának. A pap meg hallván, hogy dolgoznak a kapuja előtt, ki megyen és kérdi töllök, hogy mit akatnak? Azok felelik, hogy egy holtat akatnak el temetni. A pap inti, hogy másutt temessék el, de ők tsak ásnak keményen. A pap gondolkodik, és kérdi töllök, ha pestisben holt-é meg az az ember? Ezek felelik, hogy abban. A pap azon meg ijed, és mondgya: «Barátim, tsak ide ne temessétek, inkább 3 vedet bőrt adok néktek.» De azok tsak ásnak. A pap 4 igér, azután ötöt. Mikor az alku meg volt, a pap hátra néz, és láttya, hogy hozzák a halottat egy defzkán. Azra annál inkább meg ijed, és a kapuján belől nézi, hogy mint megyen végben a temetés. A muskotézosok kiálttyák néki, hogy ha az ött vedet bort megadgya, a halottat tovább vífzik. A szegény pap meg igérte, tsak meg menekedhessék. Ezek is mindgyárt bé mennek, és az ött vedet bort ki hozzák. A pap is utánnok megyen, hogy lássa, ha el vífzik-é a halottat. De mitsoda tsudálkozással látá, hogy a halott fel kelven, teg előfzör is ő kezdé inya a

bozából. A fzegény pap nem tudta, ha haragudgyék-é, vagy nevesse, mint meg tsalták. Kedves néném, már ezután Molduvában kell a leveleket igazgatni, és ugy nem kell tenni, mint egy olyan uzi afzony, a ki se nem it, se nem olvasott, se nem varott azért, hogy fzegyenlette az oculázét fel tenni. Én pedig maradok kedves nénémnek stb.

Csernavoda, 4-dik juny, 1739.

147

Csak annak özülök, édes néném, hogy egészséges vagy. Itt most minden órán el ofzolnak az apostolok, ki nap nyugot felé, ki északra. A fermányok el érkeztenek, amelyekben olyan rendelés vagyon, hogy gróf Csáki ut a nem okos, hazájokot el hagyó magyarokkal Vidinben menyen, a kéd édes, jó, és szép szolgácskája pedig Molduvában itomtat, Zai urfi pedig Kocsinban: de együtt járnak Jáfzig. Kérddgye kéd, ha bánom-é ezt a rendelést? Azt felelem teá, hogy nem. A fermányinkban pedig azt parancsollják a két vajdáknak, hogy becsületesen fogadgyanak. A posta fermányunkban pedig a van fel téve, hogy egy órával elébb indullyunk meg, mint sem kellett. Ez a cancellázia szokása, mert itt nem tezik, hogy hamar indullyon, vagy siessen, mikor valahová küldenek valakit, hanem azt írják a fermányban, hogy egy órával elébb indullyon meg, és egy órával elébb legyen ott, mint sem kellett. Én ezt jó mondásnak tartom. Én nekem már ne itj néném, valamég Jáfzból nem itok. De akor egy órával elébb kell itni, had vehessem elébb egy órával. Én pedig még Bukuresttől is fogok itni. Mi jó vagyok én! De kéd is jó.

A fzegény fejdelem azt hadta volt, hogy az apja mellé vigyék temetni, de azt meg nem engedték, azért ennek előtte egy néhány nappal el temetők estve egy görög templomban. Az apja felől el mondhatom, valamint egy régi nagy ember felől mondották volt: «Hogy ha fzületett, bár soha meg nem holt volna», a fia felől pedig: «Hogy ha e nyomozult világra nem jött volna, semmit nem vefzett volna rajta.» Mert fzegénynyel ugy bánt a vezér, valamint a gyermekkel, noha már negyven eftendő felé jártunk. Csak a sok szép fzőt és igézetet adták a külső dolgok iránt, mert a mi a belsőköt illeti, arra nem lehetett panaszunk, mert eleget adtanak, a sok szép paripát, a sok szép szerfzámot. És nyolczvan tallér egy napra csak elegendő, hogy ha tudtunk volna abból élni, és meg felelni a méltóságnak. De semmiben nem tudtunk magunknak segitteni, a tanács pedig nem kellett. Sok dolgokta efze szép volt fzegénynek, de igen rozf neveltetése volt. És nem szeretett semmit is tanulni, mert nem szokta meg a tanulást. Az éfz pedig tanulás nélkül csak olyan mint a mely föld parlagon áll. Más országban talám inkább mehetett volna valamite, de éppen nem erre való volt. Minden maga viselése, szokása ellenkezett az itt való nemzettel, mert sohult ugy nem vigyáznak az embernek maga viselésire, mint itt. Ha pedig a nemzetit nem szerette, azt nem kell csudálni, mert olyan helyt neveltetett, a hol gyüölök a mi nemzetünket. De kivált bennünket, a kiket az apja szeretett, éppen nem kedvelhetett. Elég a, hogy minden élete és dolga fzegénynek ebben az országban csak olyan volt, mint a falma tűz.

Azért ne bezzéllyünk többet felölle — az Isten izgalmazzon szegénynek — hanem arról bezzéllyünk, hogy nekem kézzülnöm és rakodnom kell, mert holnap vagy holnap után innét el illantok. És ha magát Erdélyt meg nem látom is, de a köpenyegit meg látom, mert az erdélyi havasokhoz nem meze megyek el. Néném, neveddel is közzöntöm őket. Nem gondolom, hogy a Bozzára mennyek kaffzáltatni, de bozzuságtra ifjom a Bozza viziből. Mint hogy minden itó szeszámimot elzakom, azért a levelet is el végezem. De engemet el nem kell felejteni, és az egésségre kell vigyázni. De izni is kell, és ugy ne tégy, mint egy olyan uti afzfzony, a ki se nem izt, se nem olvasott, se nem varzott soha is, azt pedig csak azért, mert szegyenlette az oculárét fel tenni.

Bukuzest, 11. juny, 1739.

Meg kell tartani mindenkor az igézetet, mert az igézettel adóssá tezzük magunkot és az adóságot meg kell fizetni, akár minémü dologból állyon a — példának okáért, ha egy csókból állana is, de meg kell fizetni. Éppen a csóktól kell nekem most bezzélnem, a midőn még innét hetven ózára kell ügetnem. Hát ha még valamely keringő embertelen katonák bé pólálnak, és ugy viznek bé Erdélybe. A nekem rozf tántz volna. Itt bennünket nagy becsülettel fogadtak a városon kívül, egy klastromban az ebéd kézzen várt bennünket. A vajda a secretariu-sát küldötte elönkbe, ugyan az is vendégelt meg a vajda részérol. Ebéd után pedig a máziáfzá voda hintójában mentünk bé pompával a városban. Én is ott kezdem el, a hol végezni kellene, mint aki elsőben el vette az atyafiát, és azután kért szabadságot. 5-dik indulánk meg Csernavodáról jó társaságban, Pápai János sógor, aki gyógyítatni jött ide magát, Zai utfi, s' magam, mert magamot el nem kell felejtenem. Tegnap a vajda hintaját küldötte utánnunk, és szemben voltunk véle — csaknem egy ózáig voltunk nála. A szeme kancsal, de az efze nem a, mert elegendő van neki, ha szinte götög szinü is. Mert a götögöknek más féle szinü az efzek, nem mondhatni tellyeséggel, hogy fekete, de igen barna, mert mindenkor azon van, hogy csalhasson meg másokat. A vajdának a városon kívül kerettye, háza vagyon, ott voltunk szembe véle. Ugyan maga is ott vagyon táborban — hát nem kell-é a káposztát özizni? Nappal házban vagyon, éttzaka a sátorban hál; mert mikor a vezér táborban vagyon, a vajdáknak is táborban kell szállani, ha szinte a káposztás kerzben is, és addig mind ott kell maradni, valamég a vezér táborban vagyon. Már minékünk a vajda egy hintót is adott, posta lovakot és szekereket, azért Isten segittségivel innét elébb megvünk holnap. Egy néhány oláh katonát is adnak mellénk, hogy kísézzenek, mert hogy megözizzenek, azt nem gondolom. Még is hirt viznek a vajdának, ha el fognak. Itt semmi egyéb hirt nincsen, hanem tegnap ment itt el egy muzka követ. A vezérhez megyen. Könnyü el itélni, hogy a békeséget járják. Gondolom, hogy itt is teá ropják. Soha, édes néném, nem kellett ugy vigyázni az egésségre, mint most. Inkább több fizetést kell neki igézni, csak el ne mennyen; mert én az enyimnek pitesdi bort kell adnom — mely nagy büntetés!

148

Jász, 21. juny, 1739.

149

Adé érkezénk mi, édes néném, szerencsésen. Foxánig uti módon jöttünk a vajda hintójában. Talám még a leg első havasalföldi vajdáé volt. Akár micsodás volt, de hintó volt. Foxántól fogva eddig nagy nyugalommal kötzogva, mert mindenütt hatalmas tosz posta lovak vannak. De micsoda gyönyörű utazásunk volt! Az időről nem szóllok, mert mindenkor esők voltak — kivált Moldovában olyanok voltunk, mint a meg ázott kakasok — de micsoda szép térségeken, micsoda helyeken megyen az ember Bukuresttől fogva egész Jászig, hogy a szem bé nem telhetik! Micsoda kár, hogy ezek a szép és jó földek puszta vannak; mert két nap alatt egyszer ha találtunk valamely lakó helyze. Én soha annál szebb földet nem láttam. Gyönyörűség volt a mi utazásunk, és egy meny afzszony gyönyörűséggel járhatott volna velünk, mert Bukuresttől fogva egész Jászig csak a sok külömb-külömb féle szép virágon járt volna — mindenütt a mezők bé voltanak teitve virágokkal, hogy csak a fekfűze és a tulipántza léptek a lovaink. Egy szóval mindenütt virágos kertben jártunk. De mit mondok? mert nincsen olyan kert, a kiben annyi sok féle virág legyen. Hát ha még az az elmuló gyönyörűségünk nem lett volna meg elegyítve a félzfűzel; mert attól is kellett tartanunk, hogy valamely tévelygő jó magok zeánk ne üssenek. Meg mutathattuk volna a török császár fermányát, de tudom, hogy ők azza nem hajtottanak volna, és ha csak ezövel is, Lobkovicshoz vitték volna ebédze. Mi pedig éppen nem öhajtottuk azt a becsületet. A mi özöink pedig, ha valami lovast láttak, mindgyárt az erdőt tekintették.

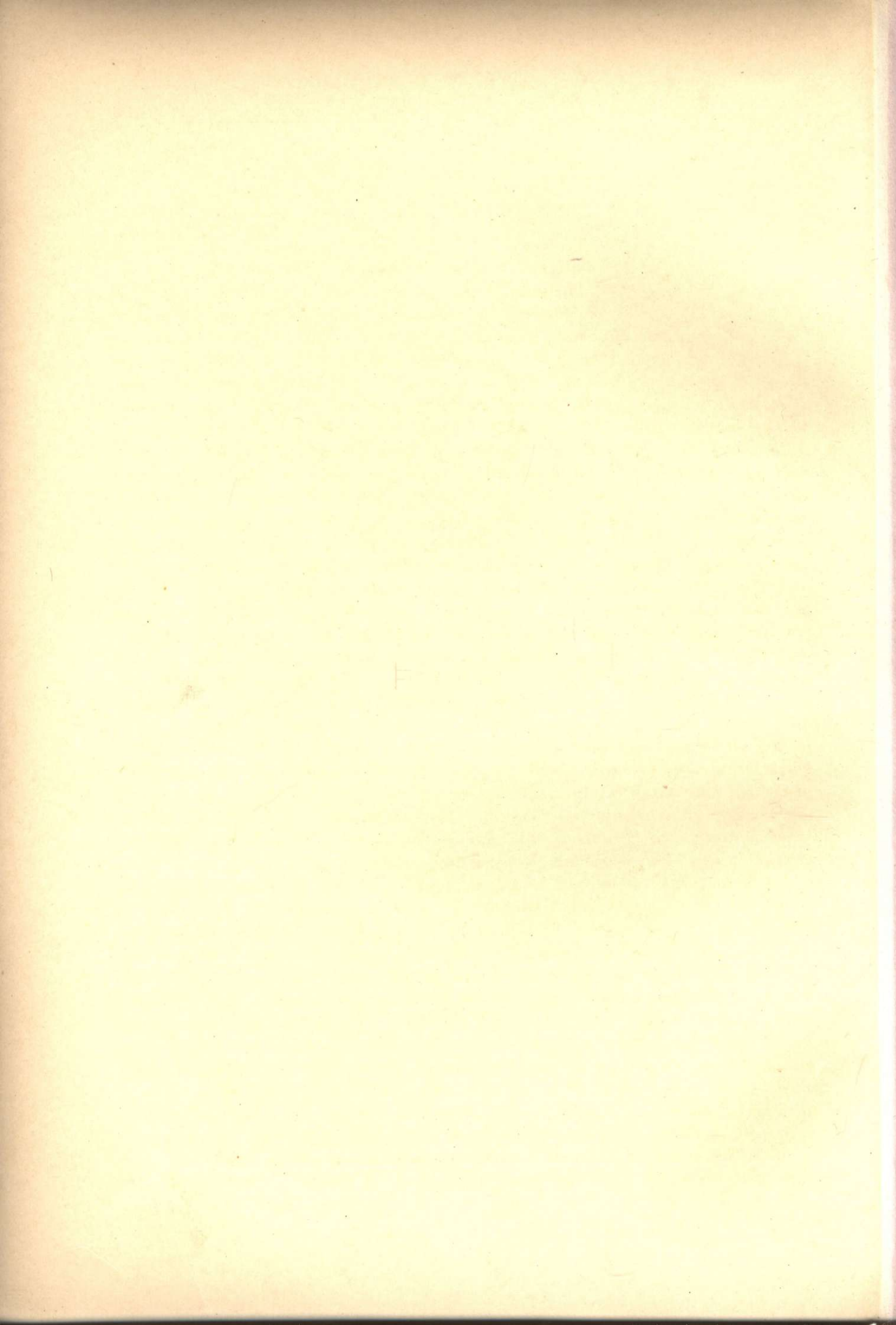
El itélheted néném, micsoda suhajtásokat bocsátottam, mikor az édes hazám havasi mellett mentem el. Özömet bé mentem volna Zágonban, de az Ur bé fedezte előttem az oda vivő utakat; mert az egész föld övé. Tegnap más fél mély földnize a várostól találók elöl a vajda secretariusát, aki is közöntvén bennünket az ura nevével, azután a vajda hintójában helyheztetők magunkot, és pompával menénk a városba és a szállásunkza. Ma reggel a vajda meg izenvén, hogy szemben lehetünk vele, és a hintóját küldvén étettünk, nagy ceremoniával fogada bennünket, sátorok alatt, mert ez a vajda is táborban vagyon. Majd más fél ózáig voltunk vele. Inkább is tudgya e magát alkalmaztatni az idegenekhez — nem is kell csudálni, mert a portán fő tolmács volt. A beszélgetés után vizá vivének szállásukza. Ezek most így fogadnak bennünket, mert meg vagyon parancsolva nekik, de ma holnap zeánk sem néznek. Illyen a görög, fő képen, ha csak egy arasznya is fel emelik a földtől. Ha a közönségese meg vagyon spēkelve kevelységgel, hát ligoza hogy ne volna, a midőn egy országnak parancsol? A muzkák közelitnek Moldovához. Most ezeknél többet nem izhatok — máztor másztól. Maradok a jó nénémnek, ha egészségite vigyáz, jó szolgája.

UTCZA ZÁGONBAN.

Jász, 22. july, 1739.

150

Már egy holnapja, hogy unadalommal töltöm az időt ebben az izetlen városban csak egyedül, mert Zai is már régen elment Kocsinban. A vajdánál egy nehányszor voltam. De amiért ide küldöttek, a, látom, hogy csak hejában való lesz. Az unadalomra pedig minden nap elég alkalmatoság adatik, mert ezek a boérok olyanok, mint a medvék, az idegenhez. Nem tudom, hogy természetből cselekedik-e, vagy pedig nem mérnek az idegenekkel társalkodni, de igen vadok. Voltam már egy nehánynál, a kiknek két fejű sas a tzimerek — mert ezek mind a Cantakuzéna familiájából mondgyák magokat — talám még a gazdám is abból való, meg nézem a tzimerit, noha szabó. Hogy itt valaki az idegenhez menne, ebédre hiná, a mint szokás az emberek között, azt nem kell várni ezektől a medvéktől. Én is feltettem, hogy egyikhez sem megyek. Mikor a vajdához megyek, zeám hintik a maziáfszá nevet, mert láttyák, hogy a vajda mint van hozzám. De azon kívül ugy vagyok itt, mint ha csak én volnék egyedül a városban.

Még eddig senkinek annyi barátságát nem tapasztaltam hozzám, mint az ide való érseknek. Mikor hozzá megyek, igen örömmel lát, és hogy meg mutassa hozzám való jó akarattyát, egy nehányszor már holmi étel némü ajándékot küldött, olytat, a mi itt ritka a városban. Azt én igen kedvesen vettem tőlle, nem az ajándékját, hanem hogy jó szívvel vagyon hozzám, mert énnekem itt olyan asztalom vagyon, hogy tíz emberrel többet tarthatnék, mint a mennyi van. Még is az a szerencsém, hogy egy olofz páter vagyon itt, azzal ezem és beszéllek, mert ha a nem volna, soha sem tátanám fel a számot, hanem mikor ezem. Ha a korcsomára volna kedvem el menni, ott eleget beszélgethetnék az oláh papokkal, mert itt a korcsomákon minden hordó mellett vagyon leg alább tíz pap, és aztot ugy veszik körül, valamint egy halottat. Mind ezekből el lehet itélni, hogy nem kopik a nyelvem a beszédben. Had koptassam tehát a pennámot az írásban, mert azta elég időm vagyon, és a beszélgetés gyanánt legyen.

Beszélgessünk hát mind a városról, mind az itt való állapotról egy keveset. A város dombon vagyon, elég szép helyt. De a vizet mezfünnen kell hozdani a lakosoknak. Öt vagy hat rongyos klastrom cselekszi, hogy Jászt városnak lehessen mondani, mert másként a benne való házakért csak falunak nevezhetnék. A kereskedést a sidók és az örmények tarttyák. Hogy ha pedig itt állandó vajdák volnának, és olyanok, kik az ország hasznát keresnék, igen nagy kereskedést lehetne itt fel állítani, sokkal könnyebben, és nagyobbat, mint Bukuzesten. Hová lehet szebb és jobb föld, mint itt vagyon? Valamit a föld teremt, az itt mind jobb, mint másutt — minden féle mezei és kertü vetemény. Hol lehet szebb marhákat látni, mint itt? Hol lehet olyan jó izü tehén hust enni? És a borát akár mely asztalra fel vihetik — a gotnári bort a konty alatt is kényesen és gyönyörűséggel meg csemcségezhetik. De a lakosok olyanok, mint a vad állatok: a gyönyörű szép és jó földet puztán hadgyák és az erdőben laknak. Itt a boéroknek számok igen kevés, ha tizen vagy tizen ketten vannak olyanok, a kiket uraknak

lehetne mondani, a többit számban sem veszik. Való, hogy a török birodalma alatt vannak, de bezzeg a görög igája alatt vannak. A nagyobb, hasznosabb, fő és alacson tiszttségeket a görögök bírják. A fejdelem mindenkor görögből lévén, kedvez a maga nemzetinek, és azoknak inkább hiszen, és azt eselekszi a boézokkal, amit akar. Csak mostanában is kicsoda itt a fő hekmány, a ki az egész hadaknak parancsol? Egy gazdag görög főcsnek az öttse, és előtte térdet fejet kell hajtani a több boézoknak.

De mi közöm nekem mind ezekhez, amidön nagy unadalommal kell enni a kenyerezemet, és innya a gotnári bort? Itt minden nap a sok roz híz: a muzka közelit Kocsinhoz, mindenek félnek és kézfülnek. Az Isten viseltye gondomat — ő tudja, mi okért hozott ide. A minap egy muzka követ ment itt által, a vezét táborára megyen. Én is a vajdánál voltam, el bucsuztam tőlle, mert tegnap nagy pompával mene ki innét az egész hadaival. De micsoda had? Nem is mondhatni hadnak, hanem csak szálló páfztoroknak. Egy pasa van vele, talám 40 vagy 50 emberrel. Mind egész hada volt talám, bővön számlálván, más fél ezer ember. Leg utollyára vitték a fal törő álgjukot, a mellyeket fűkségben dióval is meg lehet tölteni. Ezek így mind ki takarodának, és ide hagyának. Már lássam, akár mit csinállyak. Azt tudom, hogy a vajda jó rendelést tett felőlem, és a kalmakánokra bizott; mert itt három kalmakánt hagyott helyében, akik három ide való fő utak — az egyike közüllök a cancellácius. Ezek meg nem oltalmaznak minket. Ugy lehet, hogy Csikból reánk üthetnek, és egy éttzaka az ágyban találnak. Ollyan öltöztetőkre nincsen fűkségem. Maradok édes nénémnek szolgálja.

Jász, 23. aug. 1739.

151

Itt, édes néném, ebül vannak a dolgok. A miolta a vajda innét el ment, fűntelen való zenebona a várososon. Minden kézfül, rakodik, szaladó félben vagyon. A boézok már régen az erdőkre küldötték feleségeket. Kivált a miolta a muzka tábor által jött a Nefzteren, az olta nagy félelem van itt. A vajdának a két fia is el illanta innét. Illyen fel bodult állapotban magam sem tudom, mit csinállyak. Leg kisebb zörgést hallok, azt gondolom, hogy a kozákok az udvaromon vannak. A kalmakányok gyakorra jönnek hozzám, biztatnak, én meg azon kérem őket, hogy küldgyenek el innét, mert ők, ha valami történik, akkor ülhetnek lóra, a mikor akarnak, énnekem pedig három vagy négy cselédem vagyon, és nincsen több egy lovamnál.

Itéld el, néném, micsoda állapotban vagyok: csak a miolta ezt a levelet izom, háromszor hagyatta el velem a gazda afzfonyom, mondván, hogy már a várososon vannak a kozákok. Eleget biztatom, de magam is azt akarnám, hogy ne volnék itt. Reggeltől fogva estig itt csak a kozák híz. Itt most egyéb litánia nincsen, hanem: «A kozákoktól szabadics meg utam minket.» Szűntelen küldök a kalmakánokra, hogy küldgyenek el innét — ők szűntelen biztatnak, hogy gondyok lesz reám. De én szűntelen való nyughatatlanságban vagyok, és illyenben soha nem voltam. A leg nehezebb: senki nincsen, akivel egy fűt fűllyak. Bár csak lehetne vagy izni, vagy olvasni, de nem lehet — szűntelen való látma a

kapum előtt. Meg nem indulhatok magam erejével, nem is lehet addig, a még a vajda maga nem mondgya. Itt lenni pedig e meg rémült nemzettség között, egész nyomorúság. Nincsen jobb, mint Isten keziben ajánlani magamot. Ennek a holnapnak az elein mene itt el a vezér postája Kocsin felé, a ki vízi a hírit, hogy a németeket meg verte a vezér. Ha ez igaz, el mondhatni, hogy az Isten ujja vagyon itt. Tegnap meg más posta hozá hírit, hogy Belgrádöt meg vették. Ezek mind nagy hírek. Azra felé az Isten győzedelmet ád a töröknek. Erre felé szabadni kell a muzkától. Tudgya Isten, mindennek mint kell lenni: ő aláz, ő magasztal. Elég a, hogy én szívesen kívánnék innét el repülni. De minek előtte el indullyak, itok csak azért is, hogy meg tudgyad néném, hogy azok a vezzett kozákok el nem vittek.

Jász, 3. septembcis, 1739.

Itt csak a kozákoktól kell iznom, még is csak a kozákoktól, mert soha nagyobb rémülést nem lehet látni, mint itt van; kívált képen a miolta a törököket meg verték. Már a muzka is Kocsinnál vagyon, valóságosan lehet tartani a kozáktól. Szüntelen tele is vannak most is a templomok, de nem azért, hogy imádkozzanak, hanem azért, hogy a nép minden portékáját a templomokban hozdgya. A vajda is tegnap ide vízá jöve, de nem olyan nagy pompával, mint mikor el mene. Illyen a világ! Mihent ide érkezék, én is meg izeném neki, hogy küldgyön el innét. Ma pedig magam voltam nála. Eleget befélgettünk a mostani dolgoktól. De én leg inkább azon sürgtettem, hogy meg indulhassak, mert tudom, hogy ő vajdasága sem várja bé azokat a jó mag kozákokot. Vagyon is már rendelés izántam, el is készültem, és Isten jó voltából el mondhatom, hogy holnap ide hagyom őket, mint sz. Pál az oláhokot. Soha örömelebb meg nem indultam, mint én fogok meg indulni. Ha lehet, még egy órával indulok meg elébb, mint sem kellene — és maradok édes nénémnek.

152

Bukurest, 18-dik septembcis, 1739.

Vala hogy tehetem szerit, de csak el illanték a vezzett kozákok elől. Itt már talám nem kell töllök félteni. De ha a kozákoktól nem kellett félnem az uton, igen kellett a tolvajoktól. Elég a, hogy Jászból 4-dik indultam ki. A vajda mind lovakot, mind szekereket adatott, és két kalazást is adott mellém, de azoknak semmi hasznát nem vettem, csak harmad magammal indultam olyan vezzedelmes utra, mert a többit nem számlálom. Mikor a városon kívül voltam, mint ha egy nagy követ vettek volna el tollam, és az elmém meg kezdde csendesedni. A vajdát és a várost nagy zűt zavartban hagyám — de ők lássák pedig, hogy en meg szabadulhattam. De ha egy vezedelemből ki jöttem, más volt előttem; mert mint hogy meg indulásom előtt csak egynehány nappal verték volt meg a török táborot, azt gondolhattam, hogy el félyedvén Molduvában és Havasalföldiben a sok kobozló, azon fog igyekezni, hogy ha meg verték, leg alább vihessen valamit

153

haza, és nyerjen valamit tolvajlása által. Mert ilyen állapotban a török had igen huzó, vonó, kivált az ásiái nyomozu török, a ki örömet vízen, a mit kaphat, a házához. Mind ezekre az okokra való nézve igen tarthattam a rozsz társaságtól. Azon kívül is mennyi sok erdőket kell által menni, kivált Foxánig. De az Isten úgy adta, hogy egy törököt sem találtam Foxánig; azontul találtam, de azok ide való törökök lévén, nem kell töllök félteni. Nem hogy olyan kóborlót nem találtam, de sőt még moldovai embert sem láttam. Mint ha csak én lettem volna egyedül az egész országban, vagy mint ha az egész föld el szaladott volna előttem. Ezt a kis tartalékot ki veszem, de azon kívül gyönyörűséges utazásom volt. A mező mindenütt szállást adott, és a török szokása szerént, a mely igen jó szokás, idején indultam meg, és idején szállottam estvére.

Mind ezekből által látod édes néném, hogy szerencsésen érkeztem ide. Akit az Isten oltalmaz, meg vagyok az oltalmazva. Az érkezés pedig tegnap volt. A szegény Pápai sógor, ha betegesen is, de életben találtam, és igen nagy örömmel látott. Noha itt már bizonyoson befelelik a némettel való békeséget, de azonban csak tart a vajda attól, hogy Erdélyből látogatására ne jöjjenek. Három vagy négy nap múlva, hogy ki jöttem Jászából, a vajdának is ki kellett ugratni. Már itt hogy lefelek, és meddig, és mint fog tartani az üres székem, Isten tudja. De a ki fogat adta, enni valót is ad. Mind eddig csudálatos gondgya volt szám, ezután is hiszem a lefele. Elég nagy butól, gondtól szabadított meg, ezután is ő viselje gondomat. Viselj, édes néném, magad is gondot az egészségre, és irj.

Bukurest, 23. octobris, 1739.

154

Gondold el, néném, itt is kell félteni azoktól a veszett kozákoktól, mert ha szinte a békeség meg legyen, de a muzka ármádából sok százan el szakadván, erre a földre is be ütöttek prédálni. Úgy tettik, mint ha csak engemet keresnének. És ha ide jöttek volna, az ágyban találtak volna, mert ennek előtte egy néhány nappal estve, a midőn le akartam volna fekünni, egy kis hideg jött szám. Egész éttaka aluttam, de más nap mint ha minden tagomat, izeimet el fedték volna egymástól, úgy voltam; semmimet meg nem mozdíthattam, még csak az ujjaimot sem. Egy szóval valamint egy darab fa, vagy a kiben egy csep vör sincsen, olyan voltam. Se meg nem fordulhattam, se még csak a pohárt sem szoríthattam meg, noha igen nagy belső forróság lévén rajtam, szüntelen szomjuhoztam, de leg kisebb fájdalmat nem éreztem. Így voltam harmad napig. Azután egy kevesé az erő meg kezdett jöni, de úgy le apadtam a hus, mint ha egy holnapig fekütnem volna; a belső nagy forróság eméztette volt meg. Azután eret vágattam. Fele a véremnek olyan volt, mint a hideg éték, fele mint a ténfa — eztet a jázsi mulattságos lakásom okozta volt. Már most úgy vagyok, hogy ki mehetek a szállásomtól. De el ítélted, édes néném, micsoda állapotban voltam, éppen azon a napon, a melyen meg sem mozdulhattam az ágyban, mert a szolgám mondgya, hogy: «Uram, itt rozsz híz vagyok, mert a vajda udvarában igen rakodnak fekeretke; a vajda ki ment a városból és a városban minden ember futó félben vagyok,

mert azt mondgyák, hogy a kozákok nem meze vannak.» Ezt hallván csak gondoltam, hogy most «oda vagyunk a tyukoknak.» És csak azt vártam, hogy mikor jönnek bé a házamban, mert tudtam, hogy olyan embertelenek, hogy még meg sem jelentetik magokat. Már mindenemet nekik szántam volt, de az Isten úgy adá, hogy más nap hozák hírit, hogy csak a széllyeken kóborolnak. Azután hová tovább jobban le csillapodék a híz, és mi is le csendesedénk. Talám már tellyeséggel meg menekedünk a vészett kozákoktól. Anyifoz ittam már felöllök, úgy tettzik, hogy tégedet is meg ijesztettelek, néném, vélek. Itt már a tél jól bé állott. De a vajda, a ki mindenkor jól volt hozzám, most meg változott, mert nem állottam akarattyára. Az ő vajdaságánál drágábbnak tartom becsületedet és nemzettségemet. Vigyázz, néném, az egésségre, mert a drága portéka — és izj.

Bukarest, 15. martj, 1740.

Nem kétlem néném, hogy már egy néhány zendbéli leveleimet nem vetted volna. Én is vettem a februáriusi leveledet. Csak ugyan annak is tulajdonítottam, hogy eddig meg nem fagytam, mert itt zettentő, iztoztató tél vagyon. 18-dik octobris állott bé, azolta minden nap szaporodott a hó, és nagyobbodott a hideg. Ugy tettzik, hogy vátostól együtt minket Láponiában vittek a Jeges tenger mellé; mert senki nem emlékezik ilyen kemény téztől. E pedig közönséges egézf Európában. A mi pedig hallatlan dolog, és talám soha meg nem történt, hogy a jégen fekértzel mentek volna Dániából Svécziában. De nekem ahoz mi közöm? Ahoz több vagyon, hogy zettentő hideg házban kellest a nagy telet ki töltenem, és ha az idén meg nem fagytam, meg fagyhatatlan leszek ezután. A legényim magok csudállják, hogy maradhatok a hideg házamban. Van is okok hozzá, mert nekik engedtem a meleg házat — én inkább tűzhetek, mint ők, és nem zugolodom.

De a nagy drágaság és szükség itt: az utzákon egymás keziből vonnyák ki a kenyeret. Sokszor történt, hogy ebédhez ültem volna, de kenyerem nem volt. Mind ezeket nem lehet csudálni, mert másunnan semmit nem hozhatnak, itt pedig víz, malom, molnár minden efze fagyott. Meg vallom, hogy özömet meg válnék Bukaresttől, mert itt igen unadalmas a lakás. Nem tudom én, micsoda féle emberek ezek, de ezekkel nem lehet társalkodni. Nem kell félni, hogy se Molduvában, se itt egy boér is hizon ebédte. Még gyermek koromtól fogóást üsmerek egy boért itt, de leg kisebb barátságot hozzám nem mutat. Mikor hozzá megyek, a főt nem kiméli, mint az a többi. Azt ugyan vefzem éfzte, hogy nem méznek a vajdától az idegenekkel társalkodni, de magok között is csak oláhok. Meg bocsáss, néném, ha el végezem leveletem, mert egézf penitentzia izni. Valahány betüt izok, mind annyifoz kell a tűzhöz tartanom a pennámat, hogy a ténta meg olvadgjon. De micsoda tűz ez is? mert még az is sokszor meg fagy. Fát igen ritkán és drágán lehet kapni — a mi keveset kaphatok, azt inkább a konyhára adom, mert inkább szetetem fázni és jól lakni: mert a hidegben jobban esik az étel. Könnyözögj néném, hogy meg ne fagyjak már tavafzig. Noha már közel van, de itt olyan fetgetegek vannak, mint ha most kezdené a telet. Jó egésséget néném, nekünk meg egy kis lány időt.

Beleti ornament.

Bukurest, 22. maji, 1740.

156

Hálá Istennek, a tél el hagyott bennünket. De mit mondok? majd a tavasz is el hágy, még is az időről azt észre nem vesszük, hanem csak a kalendáriumból tudgyuk. Már több egy holnapjánál, hogy vajdánk nincsen; mert a német viszá adván a töröknek azt a fele részit Havasalföldinek, a melyet birt, azért Krájovára ment mintegy viszá foglalni és magát vajdának üsméztetni. Illyen hasznát vette a német a békeség fel bontásának. És az Isten nem engedte meg, hogy Erdély s' Magyarország máséért büntetessék; mivel egyikben sem tett kárt a török — kivált Erdélyben, hálá Istennek — a mely emlékezetre való dolog.

Itt még most is minden ritka, és drága, kivált a pite. De nem igen törődöm rajta, mert az Ur segítségével egy néhány nap mulva meg indulunk Zai utfióval együtt Rodosto felé, és örömet ide hagyom ezt a kézzel fedett várost. De itt hadgyuk egy kedves bujdosó atyánk fiát, a szegény Pápai sógorát, a ki el végezé hofzas bujdosását. Így fogyunk lassanként, és annyi sok közül csak négyen maradtunk, a kik a szegény fejedelmet szerencsétlenségünkre idegen országra kísértük. Csak az a vigasztalásunk, hogy mások is meg halnak, nem csak mi. A való, hogy igen sovány vigasztalás, de csak kell valamivel vigasztalni magunkot. Erdélyből még ide senki nem jött, hogy tudakozódhattam volna, hanem csak egy néhány szász, akitől csak a len felől lehetett volna tudakozodni. Egy jó magyar papunk vagyon, nem régen érkezett, csiki bárány. Azt gondolta szegény, hogy itt úgy meg becsülik a reverendát és a csuklyát, valamint Csikban. Mondottuk egy néhányszor neki, hogy tegye le a sz. Ferencz köntösét, de nem akarta. A minap hozzám jöven ebédre, egy embertelen török a pipaszárral az orcáját meg simogatta. Ő azt szegény békeséges türéssel vette, és másnap nagy tisztelettel meg követvén a köntösit, oláh köntösöt vett magára, és azolta nem tart a pipaszártól. A levelemet el végzem, de csak azért, hogy hamarébb készülhessek, meg indulhassak, meg láthatalak.

Rodosto, 22. juny, 1740.

157

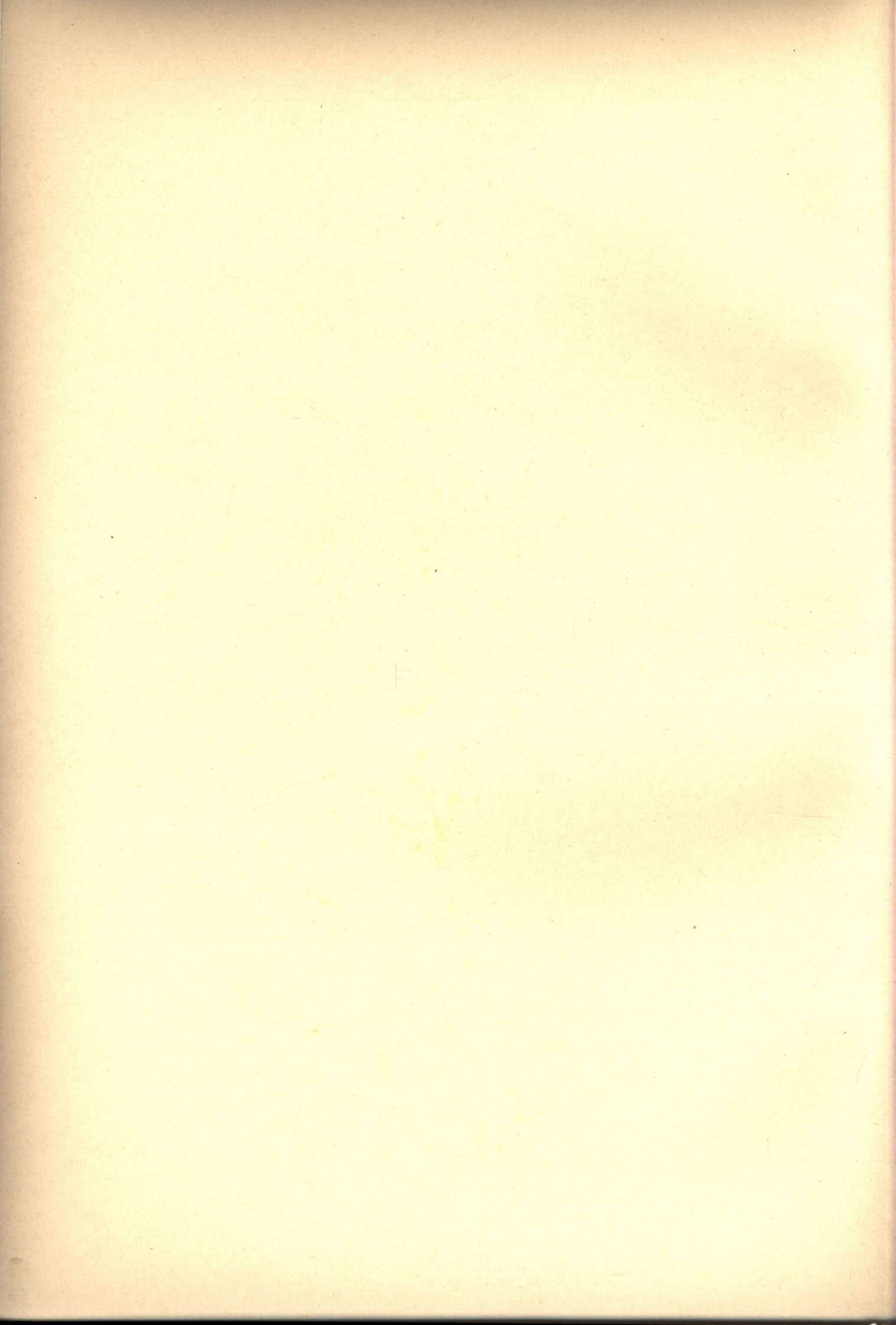
Néném, jó egy lépés Bukuresttől ide. Az Isten ismét viszá hozza ide. Még volt itt a zakás kenyérből, azra viszá kellett jöni, a mint a török mondgya. Annyi időt, tudom, hogy itt el nem töltök mint az első uttal, és már innét vagy meny országban, vagy Erdélybe kell menni. Az el mult holnapnak 26. napján indultunk meg, és tegnap érkezénk ide. Azt kérdehetné kéd, hogy mit csináltunk annyi ideig az uton? Én magam sem tudom, hanem azt tudom, hogy sokat aluttunk. Későn indultunk meg mindenkor, és igen idején szállottunk meg. Sok helyt egy néhány poltuzáért a bolgár leányokat meg tánczoltattuk. De ők soha el nem fáradnak a

RODOSTO.

FRANKLIN T.

tánczban, mert csak egy helybe tánczolnak, a lábokat ritkán mozgatták, egy-két lépést tefsznek előre, meg annyit hátra, mind abból áll. De a sok éneket nem kiméllik, mert magok fuják, magok játják. De micsoda ének! hogy ugyan a foga csikorog az embernek, mikor hallya, mint mikor a vasat refzeli a lakatos; hanem csak az a különbség van benne, hogy mikor valamely fzepecske énekelt, annak a fzaa még is egy kevesé simábbnak tettzett. Az ő tzifraságok abban áll, hogy sok féle pénzt rakjanak magokra. Hajokot, nyakokot, egy fzóval minde-
neket meg rakják a sok féle réz pénzzel és poltuzával.

De még más ceremonia is vagon; mert mikor bémegyén az ember valamely bolgát faluban, valamely vén afzfzony egy rostávat eleiben megyen — abban buza vagon — és marékkal az emberre hánnya. Kell ugyan valamit neki adni, mert ő sem tartozik el hinteni ajándékon a buzáját.

A Balkány nagy hegyeit haromad napig hágván, az Isten fzerencsésen ide hoza vízfá minket az előbbeni régi és fzomorú lakó helyünkre tegnapi napon.

Micsodás a világ, és micsoda gorombaság azon kapni! de még is kapnak. Mi hafzna már a vezérnek abban, hogy olyan nagy dolgokat cselekedett, ha ki tették? Mikor történt a meg, hogy a török meg verte volna a németet? De ő azt a csudát végben vitte (tudom, hogy nem magától) Bellegrádot vízfá vette, és a töröknek a német ellen való dicsőséges hadakozását jó békeséggel meg koronázta. Nem érdemlette volna-e a holtig való vezértséget, vagy leg alább, hogy egy néhány eftendeig bírja? Annyi nagy emlékezetre való dolgok után nem bizható más fél eftendeig a vezértséget. Mit cselekedett Áchmet Nissánsi, hogy helyiben tegyék, hanem azt, hogy ő már jól tudta minden féle levelekre a csáfzár nevét fel írni. Már e mint lefz hozzánk? Isten tudgya. De ugy lefzen, amint ő parancsollya. Innét csak hamar Constancinápolyban megyünk azért, hogy meg lássuk, miben vannak dolgaink. A prussiai király májusnak a végén holt meg.

Rodosto, 20-dik aug. 1740.

Micsoda nyomoruság, néném, abban a nagy városban lakni, ott hegyről-hegyre máfzkálni, ott hol egyhez, hol máshoz játkálni? De ha nagy baj és fáradcság is, de annak meg kell lenni — fő képpen az olyanoknak, mint mi, a kiknek mástól kell várni. De az Isten ebben az el hagyatott állapotunkban sem hagyott még el, és rendelt fzükségünkre valót — áldassék fzent neve érette. Ugy nem játtam mégis, mint a ki Rómában ment és a pápát nem látta, mert láttam a csáfzárt — éppen a fzállásom előtt ment el. Egyéb képen nem köfzöntöttem, hanem azt kívántam, hogy az Isten hozza fz. anya fzent egyházában, és adgyon egészéget neki, mert ő ad kenyeret nekünk. Hálá adással is kell hozzája lennünk, mert Isten gyüldöli a hálá adatlanokat. El végezvén tehát dolgomot hajóra ültem, és ma ide vísfá érkeztem. Igen jó hajókázásom volt, estve indultam meg, ma reggel itt voltam, és itt vagyok, és itt lefzek, a még a minden ható Istennek tettzik. Ha itt lefz halálom, legyen akarattya; ha innét máshová küld, abban akarattya legyen meg, csak fz. áldása legyen rajtam. Amen.

158

Rodosto, 19-dik novembris, 1740.

159

Micsoda nagy hír e, néném! Cseng-e a füled? A római császár meg holt 20-dik octobris. E dupla nagy hír: mind a, hogy egy nagy császár holt meg, mind a, hogy az austriai ház el fogyott a férjü ágrol. Micsoda szép állapot élni; mert ha meg holtunk volna, nem értünk volna meg ilyen nagy dolgot. Eztet a mi atyáink meg nem érték. Micsoda nagy változást okozhat ez a világban, ebben a nagy vendég fogadóban! Az ó törvényben, akik levelesek voltak, viszá mehettek a fő pap halála után — hát mi várhattuk-é azt? Erte a hírre nézve százféle gondolatok jönnek efzemben, de talám egyik sem lezzen ugy, amint gondolom. Azétt hadgyuk arta a nagy cselédes gazdáta. És ha a levél igen kicsiny, a hír igen nagy. Mint vagy, néném? az egészség jól szolgál-é? Vigyázz teá néném, mert látod-é, mi jó élni! Majd el felejtettem volna, hogy az Isten jó pápát adott: augustusnak a végin válafztották cardinalis Lambertinit. Most Benedictus 14-diknek hiják, 64 eftendős.

Rodosto, 27-dik decembris, 1740.

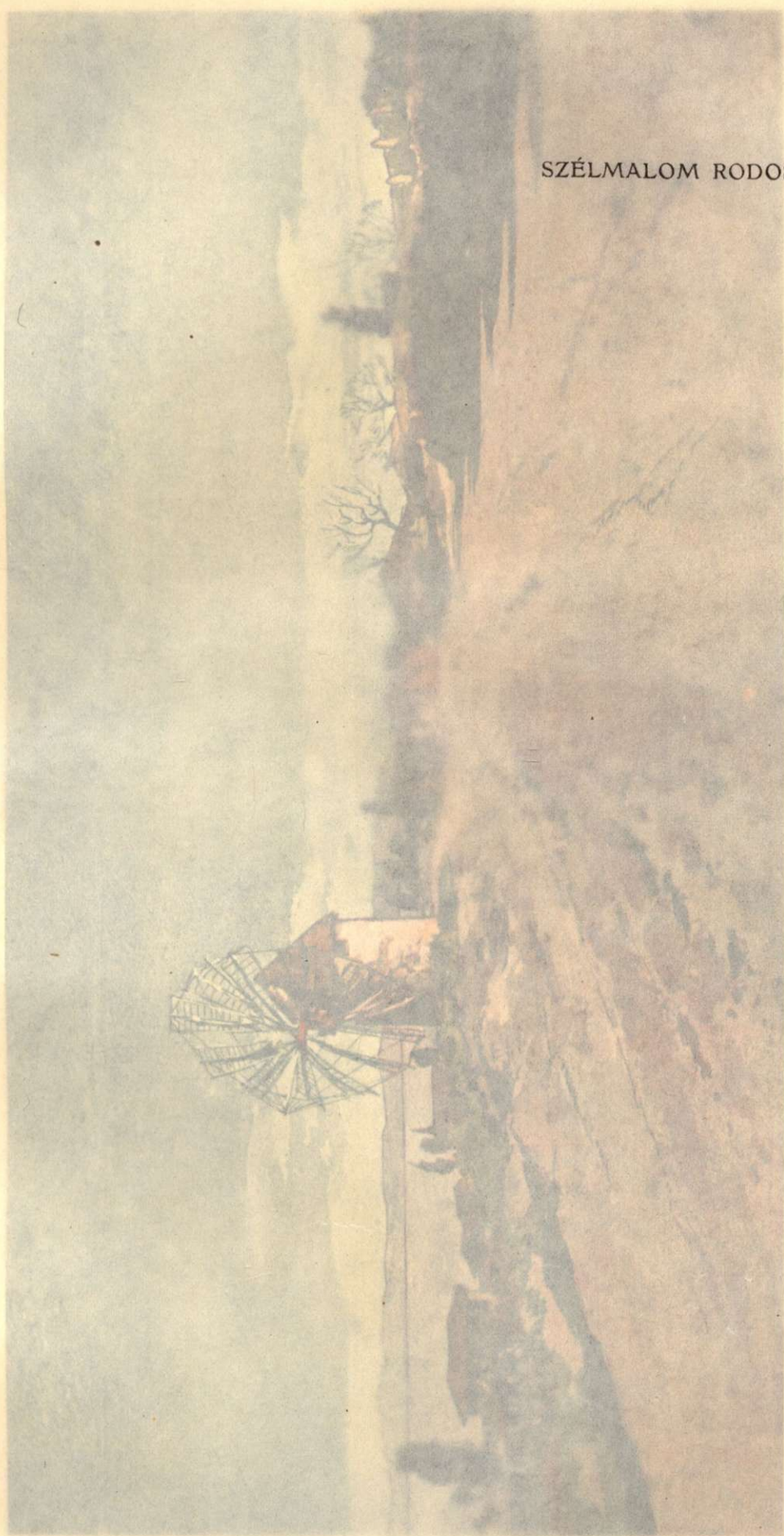
160

A kalendárium szerént már a tél el kezdődött, de az idő arta nem hajt és ugy viseli magát, mint a nyár. Még eddig tüzet nem csináltunk. Hogy is csinálnánk? micsoda melegék járnak! Éjjel-nappal nyitva az ablakaink. Az el mult tél olyan nagy volt, hogy talám soha Európában nagyobbat nem érték; most pedig télben is nyári mentét kell viselni. Ki mondhatná meg annak az okát? Én meg mondom, aki jobban tudgya, mondgya jobban. Az el mult télen nagyobb hidegek jártak, azért fáta is többet kellett költeni; a mostani télen jó idők járnak, fa is kevés kivántatik. Mind ezekből tehát azt hozom ki, hogy most nem kell annyi fát venni. Miért? mert nincsen hideg. Látod-é néném, micsoda jó philosophus öcséd vagyon? Hát ha még tanultam volna! De ha nem tanultam is, üsmerek olyanokat, akik philosophusok, nem elég-é a?

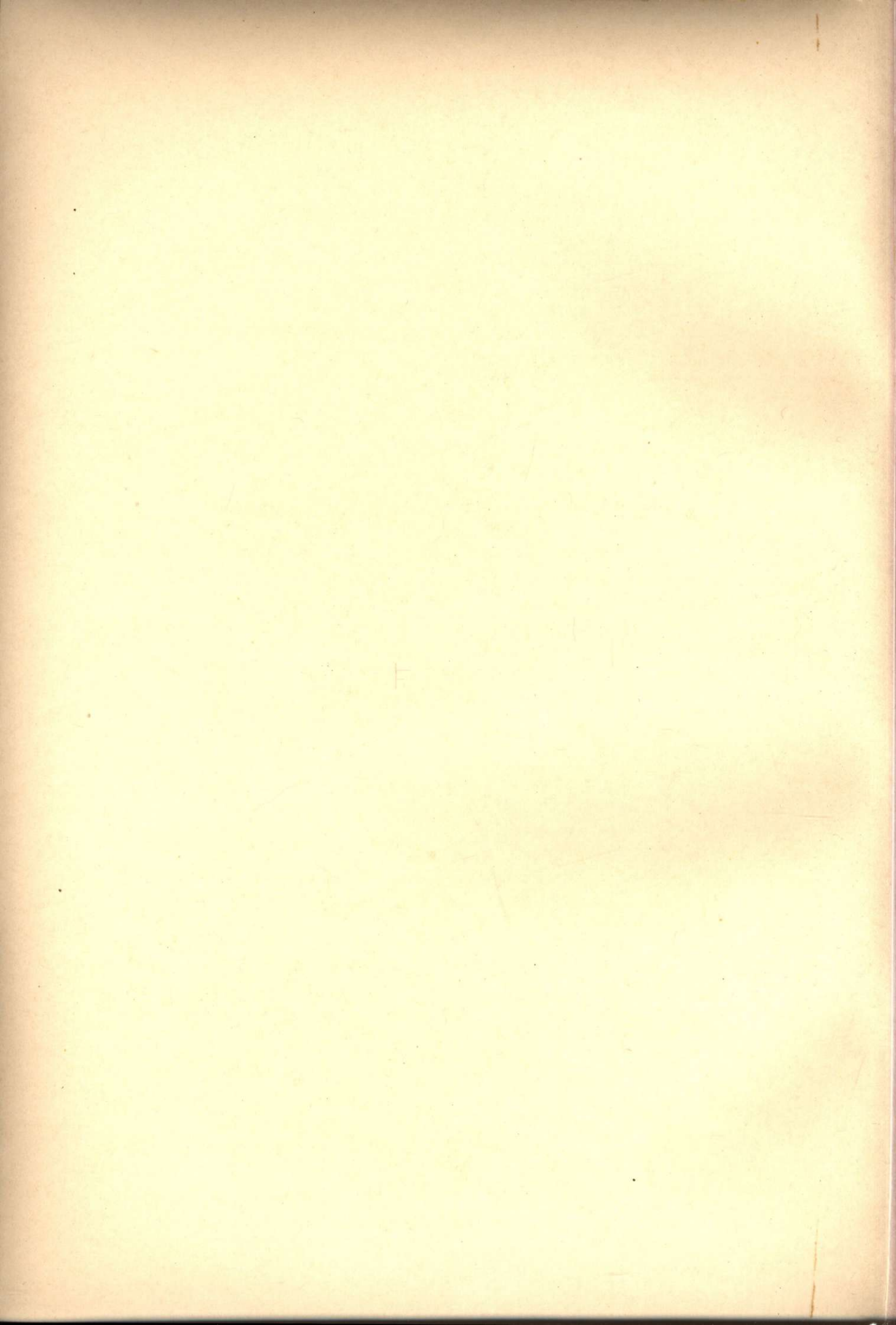
Ne befzéllyünk csak a hidegről, hanem arról is, hogy az idén igen nagy zeneket kszáltak le, és a halál meg mutatta, hogy nem csak a szalma házakban kszálhat, hanem még a palotákban is. Leg előbbfőrt 12-dik Kelemen pápát az Isten magához vevé. A prusziai király 31. maji meg hala. Egy özvegy spanyol királyné utánna mene. 6-dik Károly császárt az Isten ki szólltta 20-dik octobris. Eztet a muszka czárné csak hamat követé 8 nap mulva. Mind ezek nagy változásokat okozhatnak Európában.

Vagyon több 4 száz eftendejinél, hogy a császári korona ki nem ment az austriai házból, a mely háznak most lett vége. De már azt a puzta házat is házman fel akarják ofztani: a spanyol király, a bavarus, és a prussiai király Sylesiát akarja el foglalni. Már el is kezdette ez az utolsó a hadakozást. Ezen

SZÉLMALOM RODOSTÓBAN.

kivül is még tart a spanyol és az anglus között való hadakozás. A franczia is segittséget adott a spanyolnak.

Mind ezek nagy dolgok, és egy efsztendőben ennél nagyobbak nem törté-
nek. A fejdelmek mindenütt készűlnek, és nagy mozgásban vannak. Csak mi
vagyunk igen nagy bujdosó csendeségben, mint ha a mi dolgunk volna leg jobban.
De a gazdag akor efszik, mikor akarja, és a szegény, mikor kaphattya. Már most
mindenűnen gyűlnek efze a követek Francfurtumban a csáfzár válafztásta,
de a nem lefz még olyan hamar meg. Meg lefz, nem lefz, az ő dolgok, mi csak
imádgyuk a Tezemtöt, a kinek akarattyaából vagy engedelmiből lefznek mindenek,
és adgyunk hálákot néki, hogy meg adta el töltenünk ezen efsztendöt.

Rodosto, 15. marcy, 1741.

Édes néném, egy néhány rendbéli leveleidet vettem, olvastam, és válafzt is 161
adtam reájok. De az elég szomorú hír, hogy a fő tolmácstól el vették a fejit.
Annál nem vallhatott soha nagyobb kárt; tudom, hogy drágán meg váltotta
volna, de nem lehetett. Azt itod, hogy ugy is el vették mindenit, és a feleségit is
meg fogták. Micsoda szamáz ez a világ, vagy mi vagyunk szamázok, hogy ugy
kapunk rajta. A moldovai vajda testeöt öttse lévén, tudom, hogy most szepeg.
Mennyi pénzt, portékát nem találtak nála! Csak el hízem, a fiának keresett és
a feleséginek; mert maga semmijinek nem vette hafznát. Igen-igen soványul és
öfztövéren élt, valamint szoktak élni a görögök. Három efsztendős mentét is láttam
rajta, noha tudom, hogy nufztos mentéje is elég volt. Azt pedig láttam, hogy a
feleséginek meg volt a feje tezhelve gyémánttal és smaragddal. Ugy tettzik, hogy
az az ur még gyermekségitől fogva meg érzette ezt a veszedelmit, mert én min-
denkor szomorúan és olyan mord ábrázattal láttam, talám soha sem nevetett.
Érzük meg mi, néném, a mink van, azzal, noha igen kevés. De adgyunk hálát
Istennek a mi minden napi kenyezűnkézt.

Már ugy cselekezem, mint mikor házman, négyen efze gyűlünk, és nem
lévén mitől befszélni, csak az időtol befszélünk. Én is arról itok, mert még eddig
csak öfz volt. Mindenkor százaz idők az egész télen. Háromszor havazott, de az
is micsoda havazás volt! Csak az özményeknek sem volt elég. Mi is meg ehattük
volna, ha bodza kása lett volna.

A világi hízek azt mondgyák, (mert mi azon kívül vagyunk) hogy a prussiai
kizály dolga Sylesiában igen jól foly, és hogy mindenütt hadat gyűjtenek. Ha ki-
ki meg ézné a magáéval, micsoda csendeség volna e világon. Itj, néném, de igen
ölelgetni kell az egészéget. Itt mi Istennek hálá csendeségben töltyük bujdosó
napjainkot. Gazdaságra is adtam magamot, mert a kertemben egy néhány szöllő
fát ültettem; meg is fogontak, két gerezd szöllöt is hoztak. Én azoknak ugy
özülök, mint ha a tokai hegyet biznám. Édes néném, mely kevésse meg kell
elégedni egy bujdosónak.

Rodosto, 15. maji, 1741.

162

Mint vagy édes néném? Az egészség mint szolgál? Szoktak-é itni abban a nagy városban tavaszszal. Talám nem, mert már régen nem vettem leveledet, vagyon hat napja. A jég szivünek, mint az én néném, a nem sok, de egy fékely szivünek igen sok. Én pedig nem régen küldöttem egy nagy levelet, mert itt fezetnek itni tavaszszal is, és még nagyobb gyönyörűséggel, mint egyébkor. Mert ugy tettik, hogy tavaszszal a virágokkal együtt a barátságot is meg kell ujitani, és most több édesebb szók jönnek az elménkze, mint más időkben. Annak mi az oka, az aszszonyok jobban tudgyák.

Elég a, hogy a nagy száraz tél után száraz tavaszunk vagyon. De minden bövséggel mutattya magát, mi pedig csak hervadunk mind magunk, mind minden dolgunk. A hol meg hasonlás vagyon, nincsen ott Isten áldása. Hárman-négyen vagyunk, még is meg nem alksatunk, mert az a veszett egyenetlenség csak közöttünk marad. Noha tahinya nintsen a portától, de tsak élődik, mert mi magunk táplálljuk veszedelmünkze. Ha rajtam állana, régen el temetem volna, de amint látom, ő fog minket el temetni. Itt semmi olyas hírek nintsenek, a melyek minket illetnének, hanem tsak azt láttyuk, hogy mindenütt készülnek a hadakozáshoz. A brándéburgus jó formában el kezdette. A követek minden felöl mennek nagy pompával Francfurtumba a császár válaftásta. Ők lássák, azzal nem törődöm, hanem tsak azzal törődöm, hogy a néném egésége fcs legyen.

Rodosto 15. july, 1741.

163

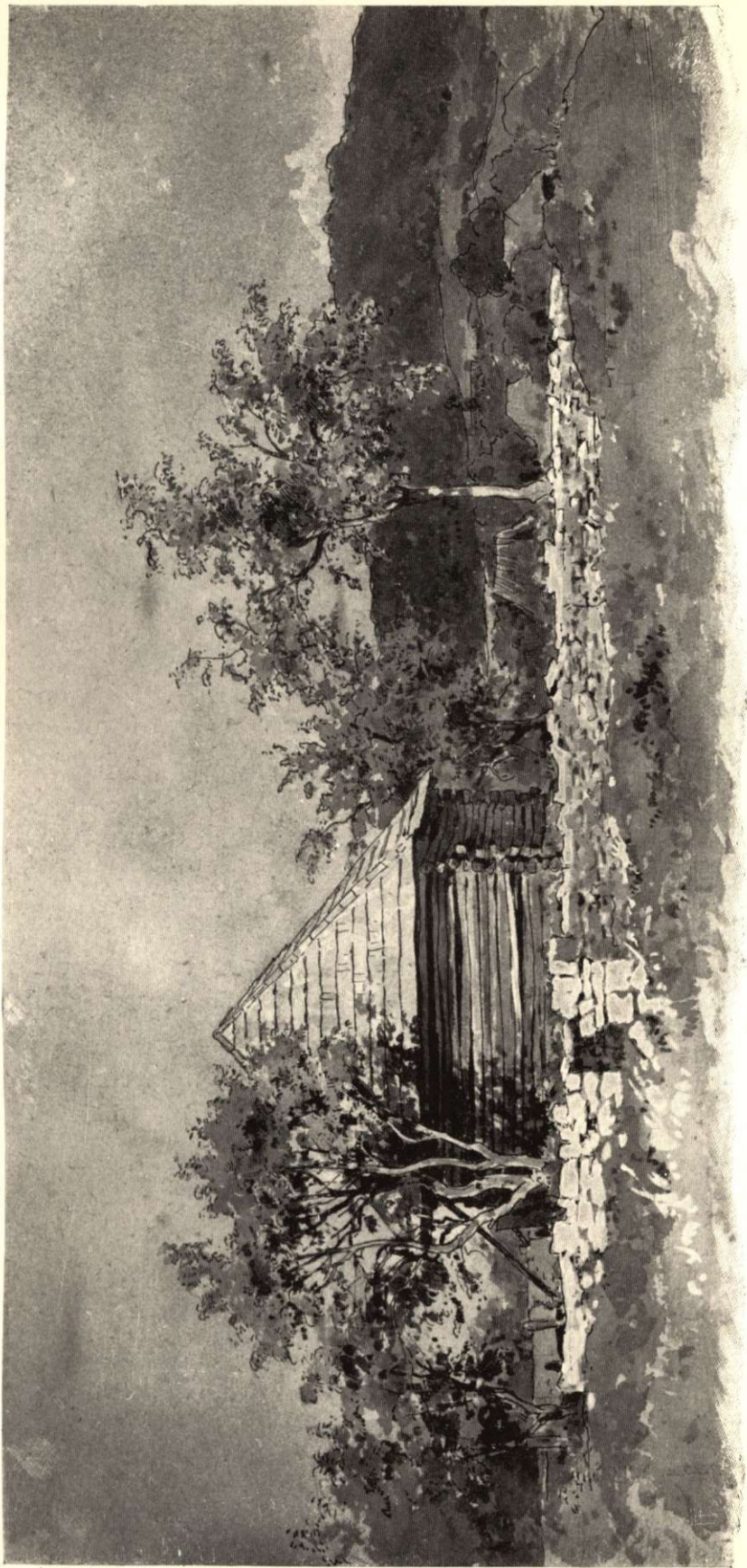
Ne tsudálljad, néném, ha gyaktabban nem írhatok, mert igen nagy szárazságok járnak — a téntám is el száradott. De a mind semmi volna, tsak a vizek el ne száradtak volna, mert tsak szükségze valót is nehéz kapni. Ne mondgyák nekem ezután, hogy a száraz esztendő szük esztendő: mivel öt holnaptól fogvást öt óráig tartó esőnk nem volt, mind azon által az aratás bö volt — természetbb gyümölcs fákat pedig nem lehet látni, mint az idén. De aki száz emberrel száz ezeret meg verettethet, eső nélkül is adhat böséget, amint azt láttyuk az idén.

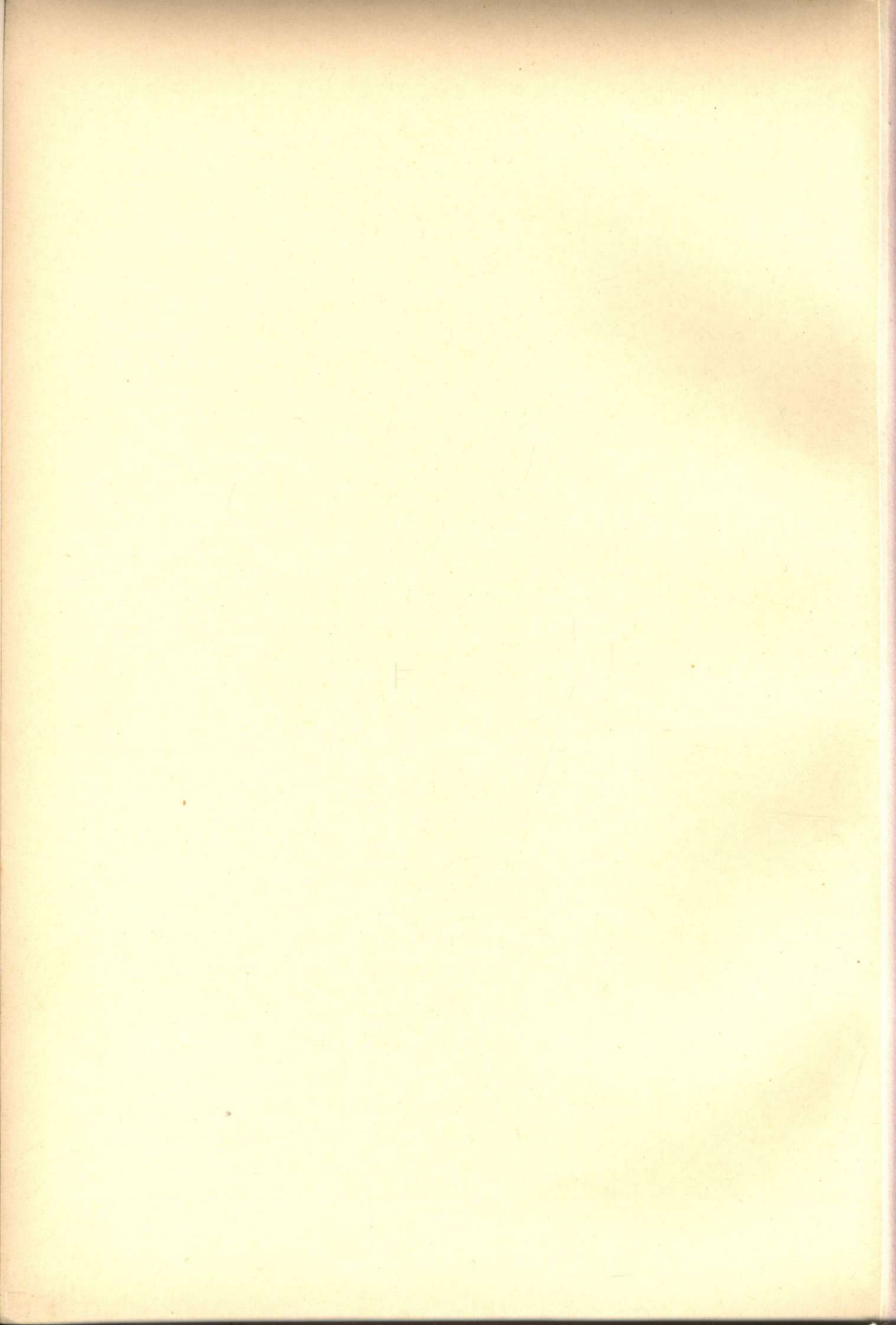
Ez az Istennek a mezei áldását illeti, nézzük már a városon való irgalmaságát. Igen tartottunk attól, hogy a szárazságokban betegségek ne utalkodgyanak, fő képen a pestistől tartottunk; de Istennek hálá, egy esztendő sem volt egéséesebb. A mi leg nagyobb, a császári városba sem hallatik. Miről panaszolksodhatunk tehát? Egyébről nem, hanem ha háláadatlanok vagyunk, és leszünk az Istenhez anyi áldásáért.

Amég a bor szüret el érkezik, addig tegyünk egy kis fordulást Francfurtumba.

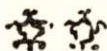
A MIKES-TELEK ZÁGONBAN.

Mindenféle királyoknak a követyek már régen ott vannak a császár választásra, de még ahhoz nem kezdettenek. A fejedelmek mindenütt hadat készítenek. A prus-siai király negyven ezer embert vitt Silesiába. A bavarus Csehországba vág a frantzia segítségével. Legyen Isten akaratya. Néném, jó egészséget kívánok.

Rodosto, 21. aug. 1741.

Azt kérdezed, néném, hogy mi mit csinálunk, és mivel töltjük az időt? Az első kérdésre azt felelem, hogy a leg nagyobb dolgunk a, hogy ezünk, ifjúk; a másikkára azt, hogy aluszunk, és a tenger parton sétálunk. Nem elég dolog-e mind ez egy bujdosónak? Azonban várjuk, hogy valaki haza vessen minket, valamint Jézusálemben a betegek várták a Siloé tója mellett, hogy az Angyal fel keverje a vizét, és abba vessék őket. De azt az Angyal keverte fel, és nem ember. Hagyjuk a böltseségnek Angyalára magunkot. Ő tud mindeneket, mint kell lenni. Nékem pedig a hazám jóvát és tsendeségit kell kívánnom, és nem tsak különösön a magamét.

164

A bavarus a Csehországért való hadakozást el kezdette a frantzia segítsé-gével. A magyar királynét is meg koronázták 25. juny. A lovon való ceteroniát is végben vitte, a világnak házom részire vágott a karddal, meg mutatván, hogy anyi felől való ellenségtől meg oltalmazza az országot. A ceteronia igen szép. Hagyjuk Isten akaratya alá magunkot. Ahol nintsen emberi reménség, ott vagy az isteni segítség. Májzor többet. Polatéli.

Erdélyi varrás ornamentje.

Rodosto, 15. szeptemberis, 1741.

165

Ha tsak az idő járásáról diáriumot nem tsinalok, nem tudok mit írni. Ezután tsak azt írom: ma jó idő volt, tegnap esett, tegnap előtt nagy szélvész. Az ilyen nem levél, hanem kalendárium, és még előre el látom, hogy mite itélné kéd az olyan levelet. Istennek hála, kedves néném, nagy tsendeségbe tölttyük napjainkot. A mi napjaink mind egy színűek, semmi különbözőzés nintsen közöttök. Ma olyan mint holnap, holnap is tsak olyan lesz, mint ma volt. Mindenkor egyaránsu dolgokba foglalatokodunk, és mindenkor vonyuk magunk után hofzas bujdosásunkot, a melynek talám tsak a halál veti végit.

Tartozunk meg hálálni a királynénak hazánkból való ki rekefztetésünket, mivel ott az élet fogyatkoztatására több ok vagyon. Itt nintsen bajunk se tisztartóval, se számvetővel. A perlekedésben a fejünk nem fáj. A quártélyos nem szomorogat. A jószág szerzésen vagy el vesztésin nem törődünk. A más sorsát, tiszttségit, előmenetelét, udvazházát nem itigyellyük. Gondolom, hogy más sem itigyli a miéinket. A gazdafzony simbolódésit nem halljuk, se supánkodását, hogy ez, vagy amaz nintsen. Abban nem törjük a fejünköt, hogy a gyermekinknek mitsoda jószágot hagyunk, mint nevellyük, mitsoda tiszttséget, házáságot szereszünk nekik.

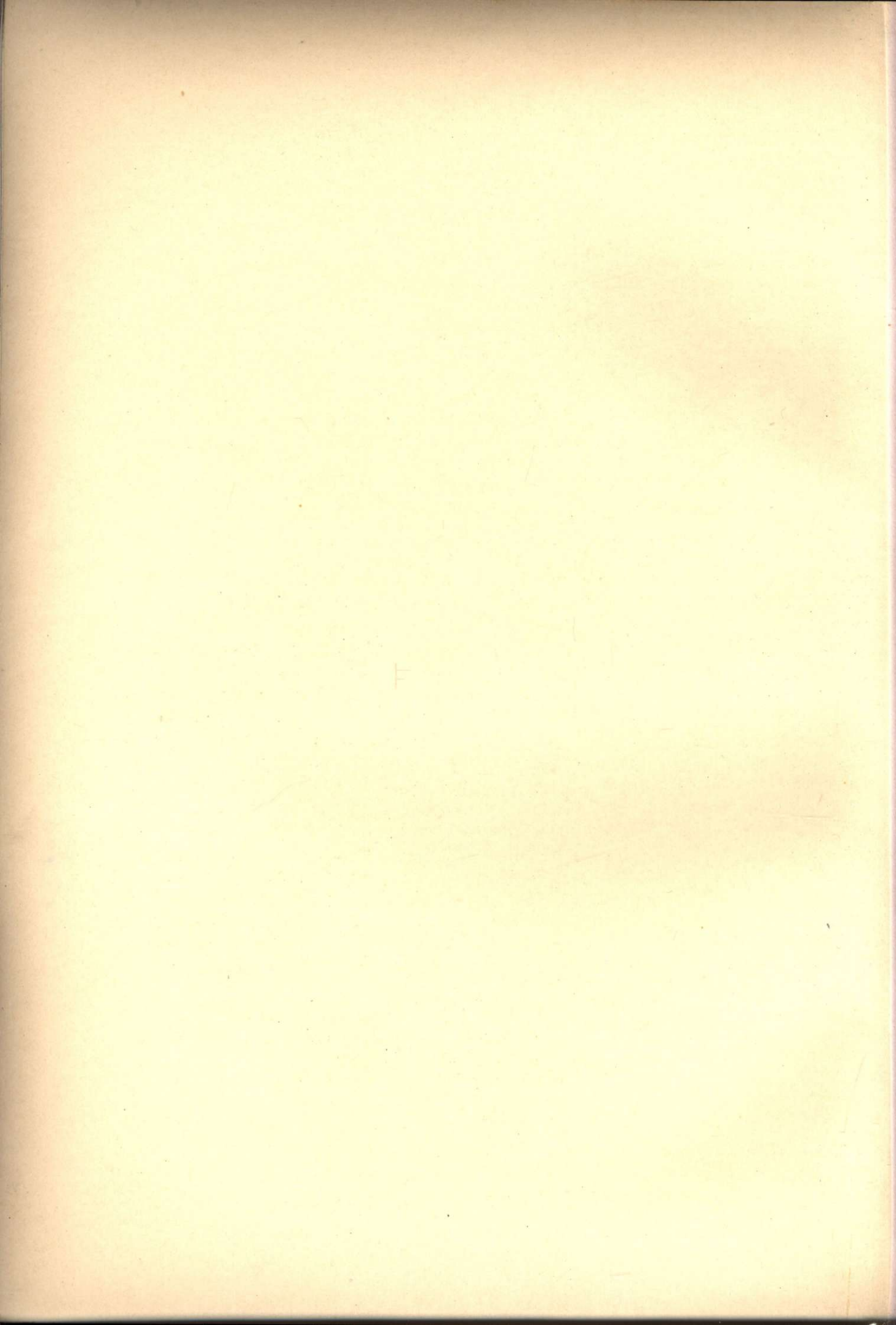
A bavarus a királyné ellen hadákozik a frantziával Csehországért, a prussus meg Silésiaért. Mitsoda a telhetetlenség, mikor az ember bé nem éri a magáéval! A bavarus tzimboza nélkül Csehországot se el nem veheti, se meg nem tarthattya. A kerefztyének egymást fogyafztyták, a török azt békeséges fzemekkel nézi. Én is békeséges egéséget kívánok nénémnek.

UTCZA ZÁGONBAN.

Rodosto, 1742, 29. aprilis.

166

Vagyon immár egy néhány napja, hogy a vezért le tették a kezékről. Ali pasát emelték fel helyiben. E már másodszor vezér — példa nélkül való dolog — de jó, emberséges ember. Mikor nem akar is valamit meg adni, leg alább emberségesen botsáttya el magától a kérőt. E nem jó természet-é? Igen jó. Nem ugy, mint azok, akik nem is adnak, még is dértel-durttal adgyák ki a választ. Ennek az apja a császárt doktora volt. E mi hozzánk mindenkor jó volt.

Mitsoda szép dolog, mikor az ember felől jót mondanak, néki jót kívánnak. A mind anyi imádság Isten előtt. Menyi sok száz szegény férfi és afzony monda jót a Kriztusól holta után, a kikkel jót tett volt. Mikor szent Péter fel támasztá Tábitot, a sok szegény afzony a vállokot, szoknyájokot mutogattyák vala néki, a melyeket Tábit csinálta vala nekik. Aki felől jót nem mond senki, igen szegényül megyen ki e világból, ha gazdag is. Egy jó kereszttyén azt szokta vala mondani:

«El vezettem, a mit el költöttem,
Másokra hagytam, amit bírtam,
A meg maradt, amit másoknak adtam.»

A bizonyos, hogy meg marad nem tsak az adomány, de még tsak a szép, kegyes, és felebaráti szeretettel való szók is meg maradnak. Hát mit mondhatni az olyanokról, a kik azzal nem törődnek, akár mit mondgyanak felölök holtok után? Azt mondhatni minden bal ítélet nélkül, hogy durva volt a szívek, és kevés felebaráti szeretetek. Való, hogy nem kell tsak magunkért keresni a jó és emberséges nevet, hanem tsak az Istenért. De meg az itás azt mondgya, hogy mások látván tselekedetinket, azért az Istent ditsérjék. Való, szent Pál azt mondgya, hogy nem törődik azon, akár mit mondgyanak felöle az emberek, azaz a roz nyelvek, a hálaadatlanok, de soha senki több okot nem adott az utána való jót mondásza, mint ez a szent. Való, hogy az itás azt mondgya, hogy ha tsak azért akarunk emberséges emberek lenni, hogy az emberek meg ditsérjenek, el vettük a jutalmat, a mely tsak füst jutalom léfzen. Azért a jót nem magáért a jóért kell tselekedni, hanem az Istenért, és ne a testi, hanem a lelki háfzonért. Mondgyuk el mind ezek után, hogy a kereszttyéni emberséges ember felől midőn jót mondanak, az Isten áldása száll reája, holta után pedig az ő irgalmasága. Mint vagy, néném?

Rodos. 1742, 25. juny.

167

A császár halálától fogva igen nagy dolgok történtenek. A leányát ki akarák fosztani minden jószágiból. A bavarus Csehországot akará el venni, hadakozék is érette, de rosz vége lett. A prussus pedig azt állította, hogy nagyobb közö volna Sylésiához, mint az austriai háznak. A hadakozást el kezdvén, más fél éftendeig hadakozék érette, végtize el is nyerte, és a békeséget meg csinálá a magyar királyné a prussussal ebben a holnapba. Abban bizonyos vagyok, hogy az austriai ház soha el nem felejtí Silésiát. Valamikor akor, de a békeség fel bomlik. Meg érzük-e mi azt, vagy sem, az Úr tudgya. Azt tudom, hogy a nénémnek egéséget kívánok.

Rodosto, 1743, 15. octobris.

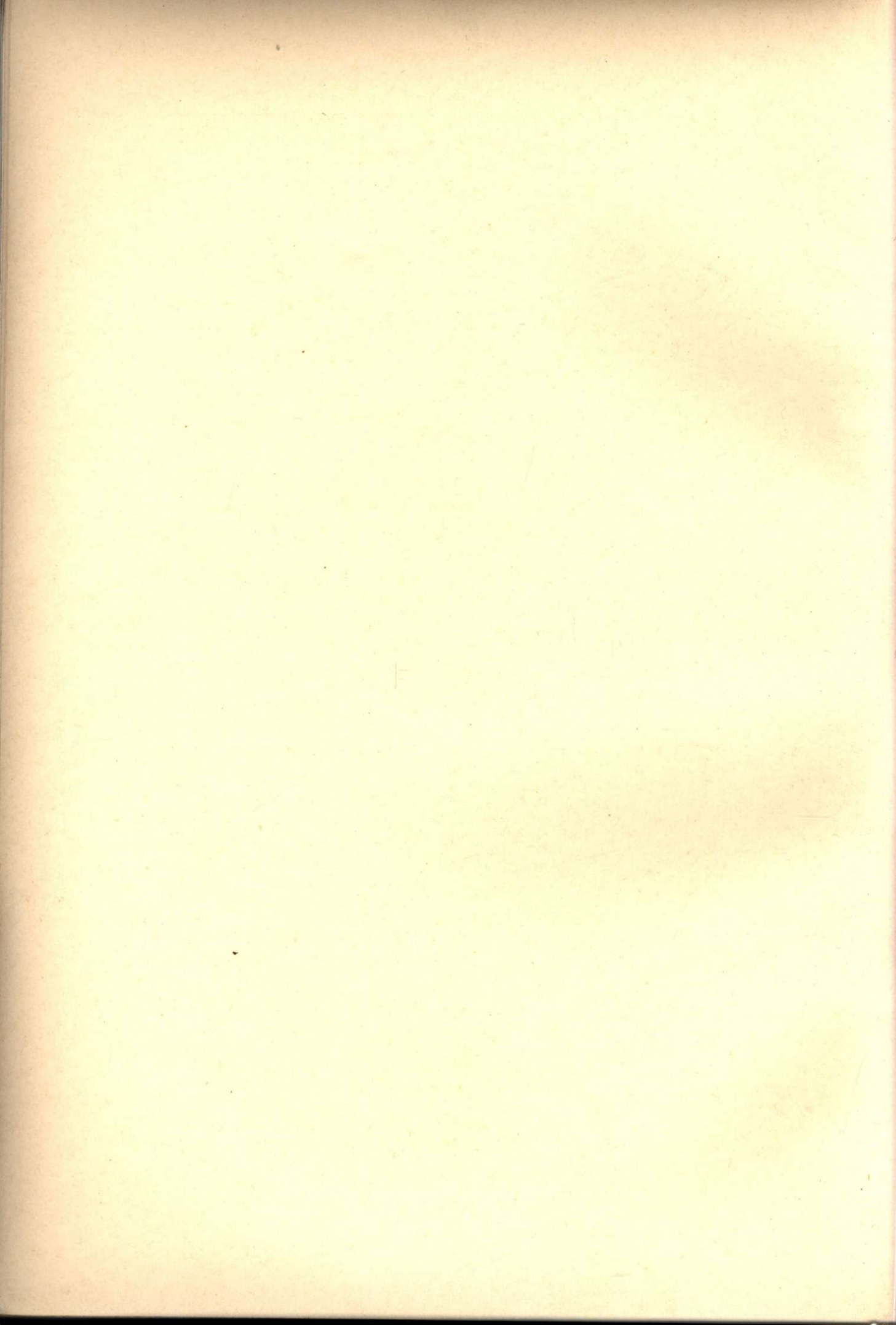
168

Tsak a menyekből nem lehet le esni — noha onnét le estek a rosz angyalok — de ezen a földön akár mely magosza hágjon az ember, de tsak le kell onnét szállani, valamint történék mostanában Ali pasával, a ki nem ülheté más fél éftendeig a kezeken, tsak le kellett fordulni. Ő már kétfézer próbálá azt a kezeket. De jó szerentséje a vezéreknek, hogy már egy vagy két török császár meg változtatá a régi szokást, hogy a le tett vezéreket meg fojttsák. Mitsoda nagy eset egy vezérnek a vezérségből ki esni; mert azt el mondhatni, hogy királyi tisztség. Ura az egész imperiumnak. Ő rajta vannak mind a hadi, mind a törvényes dolgok, egyfóval minden igazgatás. Minden féle tisztségek ő tölle függnek. A vezérek fizetése igen kevés. De ki mondhatná meg, menyi ezer módgyok vagyon a gyűjtésbe. De ebben az országban ha a fő tisztek huznak, vonnak, meg gazdagulnak, az a császár hasznára vagyon, mert ha le teszik őket, sok erzfény pénzzel kell megváltani fejeket, hogy ha pedig meg ölik, minden jószágok a császáré.

A vezérségnél nagyobb tisztség Európában nintsen, se hatalmasabb, se nagyobb jövedelmű, de se mulandóbb sintsen, mert az óráját sem tudgya, mikor más le taszítja a kezekről. Már a sok, aki abban két éftendőt eltölt. A vezérek bizvást el mondhatták szent Pál után: «Nintsen maradandó városunk.» A le tett vezérek soha többé meg nem láttyák Constantinápolyt. Illyen fejedelmi tisztségre pedig nem választnak mindenkor az utaknak az eleiből, hanem tsak amint a császárnak tettik. Azt el érheti egy botbély, egy fa vágó, egy mézfáros, egy hajós. Ezekből mind voltak vezérek. Az új vezérünk pedig a fő jantsár aga. Meddig ül a pótzon, azt maga sem tudgya. De azt tudom, hogy néném egéségit kívánom.

Rodosto, 1746, 15. aug.

169

A leg nagyobb hizünk a, hogy a vezért le tették, és a tiháját Mehemet pasát, tették helyiben. E már 14-dik vezér, a miolta ebben az országban uralkodunk. Mondám, hogy uralkodunk, mert Isten ő szent Felséginek nagy gondgya lévén reánk, se bajt, se szükséget nem tudunk. Való, hogy azt nem mondhatom, hogy ugy élünk, mint a hal a vízben; mert ők szömjuhan meg nem halnak, itt pedig a vízünk is meg szükült, és a tsorgók el száradtak. Azt pedig nem kell tsudálni, mivel hat holnaptól fogvást egy jó esőt nem láttunk. Köpenyegre nintsen szükségünk. De azt lehet tsudálni, hogy még is elég termett minden, még bot is elég lézen. Másutt ilyen száraságot az éhség követné, de itt tsak terem minden bővön. Ugy tettzik, mint ha a föld is hozzá szokott volna a szárasághoz, a mint is hogy itt tend szerént a nyár igen száraz, és tsak tavaszsal legyen egy kevés eső, minden elég lesz. Ha itt anyi esők járnának, mint másutt, a bót igen szük volna, mert itt a szöllőköt fel nem karózoán mind el rothadna, a melytől itt igen tartanak, hatsak két nap vagyon is eső. Minden országban más szokás, mert a természet is más szokást tart. Ha itt a szöllőköt fel karóznák, mind el száradna. Ugy tettzik, hogy eleget beszélt a gazdaságról egy olyan, akinek egy talpalatni földgye nintsen. Maradok édes néném.

Rodosto, 15. septembris, 1747.

170

Miért kívánni hoszu életet, mivel Mathusálem meg holt, és miért vágyni a nagy tiszttségekre, mivel Mehemet vezért le tevék az el mult holnapban? Ha mindenik le tett vezér után egy prédikácziót akarnánk tsinálni az életnek, a szerentsének változásáról, állhatatlanságáról, soha nem volna annak vége. Hanem ezután tsak azt mondgyuk a letett vezéerektől: «Adgyatok számot sáfárságtoktól.» Az vezér pedig Abdula pasa.

Ennek a holnapnak az elein érkezék Constancinápolyba gróf d'Ésalleuz, hogy követ lenne a portán. A felesége lengyel, Lubumérczki familiából. Ez a frantzia ur Párisból Saxoniában, onnét Lengyelországban került Törökország felé.

A keresztyének között nagy hadakozás vagyon. A török békeségbe vagyon. Adgya Isten lelki békeségit nekünk.

Rodosto, 1748, 15. aptilis.

171

Jmmár a kezesztyének is meg békéltek. Ennek a holnapnak a kezdetin volt meg a békeség a magyar királyné és a szantzia király között. Ugyan ebben a békeségben engede a magyar királyné Oloszországba két vagy három tartományt Dom Filepnek. Legyen hozzás békeség, de a királyok között tsak támad valamely per, a melyet az álgyu prókátórokkal folytatták.

Itt mi tsendeségben vagyunk. A császárunk a békeséget szereti. A szomszédival jól vagyon, a nép szereti. A ki pedig valami izgágát keres, és a bőziben meg nem fért, azt tsak hamar a halak országában küldi, de fő nélkül. A török urakat pedig nem a hazához való szeretet indította fel, hanem tsak az a veszett fősvényesség. A jantsátok itt ha fel támadnak, a pénzzel mindgyárt le fektetik őket. Ez a császár olyan kezlár agájának véteté fejt, a kinek fejdelemhez illendő kintse volt, még is a bőziben meg nem fért, hanem a császár ellen kezdett holmit indítani. A kezlár agáknál boldogabb nem lehet e világon — szüntelen a császár előtt vannak. Az afzszonyira ezek vigyáznak. Anyi kintset gyűjthet, amenyit akar. Noha minek, mivel gyermekek nem lehet. Feleségre szükségek nintsen, mivel a mi azt a szükséget okozná, azt töllök egy késsel el metzették.

Rodosto, 1748, 20. maji.

172

Kedves néném, látom, hogy már el fáradtál a leveleimben tsak esőzöl, hidegről, melegezről olvasni, hanem azt kívánod, hogy izjak valamit is a török udvarról, annak szokásáról, igazgatásáról, rendtartásáról. E mind jó és hasznos, de ilyen formába nem levelet, hanem könyvet kellene iznom. Látom én azt, hogy az afzszonyok is meg okosodnak idővel; tegyük oda még a férfiakot is, azoknak is szükségek vagyon azra, hogy az idő legyen mesterek. Az előtt tsak a mulattságról gondolkodtunk, most pedig azt akarjuk tudni, hogy mi szokás vagyon a bizodalomban — mitsoda változás ez? Kedves néném, ebben is kell engedelmeskednem, és véghez vinnem kívánságát, amint töllem lehet.

Leg elsőben is azon kezdem el, hogy nem lehet eléggé nem tsudálni ennek a nagy bizodalomnak annyi ideig való fent tartását, és ne tulajdonítani annak a fegyver által való nevekedsit inkább az Isten rendelésinek, mint sem a török rend szerént való igazgatása módgyának, vagy azok okosságának, akik azt igazgatták. Nem is gondolhatunk mást, ha meg tekéntyünk a császárnak egészen való hatalmát, a mely gyakorza mind okosság, mind jó erkölts nélkül vagyon, és akinek bezzéde és tselekedete, ha kevés okossággal volna is, de törvény és példa. A portán nem a nagy nemből valóság, se nem az érdem emel fel valakit a nagy tiszttségekre, hanem a császárnak hozzája való jó akarattya. Mitsoda az orvosága az ilyen zendeletlenségnek? A kemény büntetés, mivel azt hamarjában

meg ölik, a ki a bizodalom ellen kezd valamit, és e zabolában tarttja a basákat. A keménység és az erőszak természet a törököknek. Ők az igazgatásnak módját a hadakozásban kezdték, azt meg sem változtatták. Mindenben természeté vált, hogy úgy legyen, mint a zab. Ebben a nagy bizodalomba szükséges, hogy mindgyárt még kezdetiben eleit vegyék annak, aki az ellen akarva valamit indítani. De sőt még itt csak a gyanóság is a meg öletést követi. Most ez elég: mászor többet, vagy kevesebbet. Talám azt kívánod, néném, hogy a bizodalom históriáját írjam le? Csak azért is jó egészséget, jó étzszakát. Ki látta májusba sokat izni?

Rodosto, 26. july, 1748.

Néném, mint vagyunk, hogy vagyunk? A vízi postáink igen sokáig maradnak az uton. Azt írod néném, hogy kedvesen olvastad a porta iránt való leveletem, és hogy csak kövessem, mert kedvesen veszed — én pedig mindenkor azon igyekeztem, hogy kedvet talállyak. El kezdem tehát nem az ut, hanem az afzszony dolgát. 173

Azt tudod, néném, hogy a törökök fegyverekkel nyerték meg Európában, Ásiában és Afrikában a nagy és gazdag tartományokat, a kinek tellyeséggel való örökös ura a császár. De ezekből ki kell venni a papi, és a templomokhoz való jószágokat, mivel a papok náluk is szeretik a jószágokat.

A földnek ős örököse lévén tehát a császár, a fegyverrel meg hódoltatott tartományokat a császár meg eleinte mindgyárt fel osztá a vitézinek, hogy meg jutalmaztassa jó magok viseléseket. Ezeket a jutalmakat pedig timázoknak nevezék, de nem a magyar timázaink. És azok, akik olyan jószágokat biznak, tartoznak bizonyos számu lovasokat tartani a császár szolgálattáza. De azt jó meg tudni, hogy azok a jószágok, noha örökösök legyenek is, de azt úgy bizják, mint ha bérbe biznák, mivel a császár el veheti tőlök, a mikor akarja. A császárnak ilyen tellyes hatalmára való nézve nevezik őtet a törökök földi Istennek, vagy is az Isten árnyékának. Ezért is tarttják a törvény doktorai, hogy fellyebb való a törvénytél. Való, hogy bizonyos dolgokba a császár a musti itéletihez folyamodik, de ha úgy nem itél, amint neki tettzenék, minden izgalmaság nélkül ki teszi a mustiságból, és olyant tézzen, a ki inkább tudgya kedvit kezteni.

A törökök is azt tarttják, hogy a császár is meg másolhattya fogadásit és igézetit, a midőn a valamiben meg sérti, vagy kisebbiti az ő örökös hatalmát. Való, hogy mikor császárrá teszik, meg esküszik, és azt fogadgya, hogy oltalmazni fogja a török vallást, és a Mahomet törvényit. De ugyan azon törvény a törvény szájának és magyarázójának nevezik. De az is való, hogy a tudós törvényes doktorok a császár hatalmát meg határozák a vallás dolgaiban, de az országos dolgokban egész hatalomba hadgyák. Immát eleget iztam. A keimi tatár sem izatna ilyen melegben a zabjával többet.

Rodosto, 26. octobris 1748.

174

Itt, kedves néném, bő szüretünk vagyon. Ürmös bort is tsinálok. A szöllő olyan oltsu, hogy egy poltuzán három okát adnak a gyönyörűséges szép édes szőlőből — a 9 fontot téfzen. Ha a szöllő oltsu, a munkája sem sokba telik, valamint a több mezei munkák. Példának okáért a pamutot fel szedi ebben a holnapba, ugyan azt a földit decemberbe elsőbe el vetteti, azután egy nyomoru ekével s' két ökörtel fel szánttyák: júniusba olyan buzát arat, mint a nád.

El felejtetem vala, hogy az afzony dolgára hinak. A törökök a több jó erkölcsök között az engedelmeséget leg nagyobbra becsülik. Leg inkább erre is taníttják azokat, a kiket a császár udvarában nevelik, és a kik a nagy tiszttségekre rendeltettek. A mint is hogy azokat, akik a császár parantsolattyából való halált engedelmeséggel veszik, martyroknak tarttyák, és hogy azok mindgyárt egyenesen postán mennek paraditsomba. Ugyan ezen okból is adgyák mind azokra, akik tiszttségekre vannak, a kul nevet, ugy mint a szultán rabjai. Sőt még a fő vezér is nagy tiszteletnek tarttya ezt a nevet adni magának. El mondhatni azt is, hogy az egész birodalom tsak rabokból áll. Az ifiakot, a kiket az udvarba nevelik, ott 20, 30, 40 eftendeig is zárva tarttyák, mint a tömlőtze. Többize a pasáknak az annyok rab leány volt — a császárok mindenkor rab afzonyoktól valók. Ettől vagyon, hogy a törökök oly hajlandók a rabhoz illendő szolgálatra. Többet nem itok, mert tegnap nagy fogyatkozás volt a napban, tsillagokat is láttunk.

Rodosto, 19. septembris, 1748.

175

Ez a levelem abból fog állani, hogy mi formában nevelik az iffiúságot a császár udvarában; mivel a törökök azt tarttyák, hogy a császárt olyanoknak kell szolgálni, akik tölle vették a neveltetést és az eledelt. Azok az iffiak pedig többize keresztényen apáktól és anyáktól valók. Ezek a nagy tiszttségekre vannak hivatalosok. A törökök ezeket isoglánoknak nevezik. Ezeknek az ifiaknak pedig igen szépeknek és szép természeteknek kell lenni, minden testi fogyatkozás nélkül, mert a törökök azt tarttyák, hogy egy szép testbe motkos és pizkos lélek nem lakhatik. Minek előtte bé vegyék őket, a császárnak bé mutattják, a ki elofzttya őket az arra rendeltetett iskolákba. De elsőben a könyvben fel írják neveket, hány eftendősök, hová valók, és azután fizetések jáz, napjára négy vagy öt pénz. Ezek el vannak ofztva a nagy vagy a kis iskolában. Rend szerént a nagyba meg vagyon 400, a kitsidbe 200. És igen nagy vigyázással, és szoroson nevelik őket. A mesterek a vallásra, török, perzsiai, szeretsen nyelvekre taníttya őket. Ezekre pedig a fejér herélt embereknek a fejek visel gondot. Mind köntös, mind étel dolgában tiszttségesen vannak. Az ágyok sorjában vagyon, és minden ötödik ágy

között egy herélt ember fekszik, hogy valami zendellenség ne történnyék közöttök. A midőn a gyermekeségből ki kelnek, olyan foglalatóságba gyakoroltattják őket, amelyhez erő kívántatik: dárdát, lántsát hajítatnak vélek, a nyilazásza tanították. Ezeken kívül kézi munkáza is tanították, a nyil, nyereg tsinálásza, musikáza; kutyákat, madarakot neveltetnek vélek. Ezekből az iskolákból felyebb való hivatalokra emelik őket, ugy mint a császár ingeit mosni, gondot viselni a drága italyira; a fizetések is meg jobbittják, napjára 8 pénzek jár. Ebből a két házból még felyebb való házba fognak menni, a melyet cház odának híják, a melyben negyven inas lakik, akik szüntelen a császár mellett vannak. Ezek közül tizenkettő az udvari fő tiszttségeket viselik, ezek azok: a seliktar aga, aki a fegyver hordozója; a zikiabdár aga, a ki a kengyelét tarttja; az ibziktar aga, a ki a vizét hordgya; a tulbendár aga, aki a császár csalmáját ékesíti; kem husar aga, a ki a köntöseire visel gondot és fejét ruhákta; a chernegiz basi, a feje azoknak, kik a császár ételét meg kostoltyák; zagárzi basi, aki a kutyákhoz láttat; diznakgi basi, aki a császár kőzmeit metéli; barbez basi, az első borbély; muhascségi basi, a ki a költségze vigyáz; a teskerégi basi, secretarius. Ma többet nem.

Rodosto, 15. febr. 1749.

Ma a fél emberekről itok, vagy is a heréltekről. Mivel vannak a császárnak két féle herélt emberi: vannak fejt és fekete. A császárnak a belső udvarbeli fő tisztjei mind inkább heréltekből állanak. A császár első papja és a császári templomoknak plébánusi heréltek. A fekete heréltek az afzonyok szolgálatyára rendeltettek. Ezek tellyeséggel meg vannak herélve, és ezeknél rutabbakat, se ostmányabbakat nem lehet látni. Ezeknek a leg első tiszttye a kizlat agasi.

176

Ugy tettzik, hogy itt bezélhetünk a császár udvarában való leányokról. Ezek mind külömb féle országokból való rab leányok; ki választtyák a leg szebbeket. Ezek két házra vannak el osztva, valamint az inasok. A foglalatóságok a varzás, mindenikének különös ágya vagyon, és minden ötödik ágy között egy igen vigyázó öreg afzony fekszik. Ezeket a musikáza és a tántzra tanították. A császár annya ezekből veszen maga mellé, a kiket akarja. Az öreg afzonyt, a ki ezeknek parantsol, nevezik kaden kiája: a leányok annya.

A midőn a császár közüllök akar választani, sorba állítottják. Amelyik meg tettzik, annak veti a kezkenőit, és azt pompával viszik a császárhoz. Ha szerentséjize első fiat hoz, meg koronázzák, és a hasáki szultana nevet viseli; a többi, ha fiat hoznak is azután, nem viselik ezt a nevet.

A császár halála után, akiknek leányi voltak, az udvartól ki mehetnek, de a kiknek fiok volt, azok bé lefznek rekefztve holtig, hogy ha tsak a fiok császárrá nem lefzen. Mind ezekből ki tettzik, hogy a császár belső udvara olyan, mint egy iskola, ahol nagy rendet tartanak. Már ezután a császár külső udvarától lefz a szó.

Erdélyi varrás ornamentje.

Rodosto, 21. juny, 1749.

177

Fogjunk az afzony dolgához, és kezdgyük el a fő vezéren, a kit a törökök vizit azemnek nevezik, ugy mint a tanáts fejének. A császár tsaknem az egész hatalmát kezében adgya, keziben adván a maga nagy petsétit, a melyen a maga neve vagyon metzve. Ezt a fizttséget az első Amurátes kezdé.

Vannak még más hat diván vezérek, akik a divánban tsak akkor adhatnak tanátsot, amidőn tanátsot kéz a vezér töllök.

A vezér udvara fejedelmi udvar; a nagy ceteremoniákba a három fzegeletü csalmáján két tollat visel, a császár házmat. A vezér előtt három ló farkat visznek. Ezt a nagy betsületet tsak három basának adgyák meg az egész birodalomban, mint hogy a császár képit viseli. Minden a maga perit ő eleibe viheti. Egy hétbe négyfzer tart divánt a császár udvarában, kétfzer pedig a maga házánál. A vezér oly hatalmas legyen is, de meg nem öletethet egy basát a császár keze irása, parantsolat nélkül, még tsak egy jancsárt is a fő fizttye hize nélkül. Ámbár minden kérésnek a vezér keze által kell meg lenni, ha történik, hogy valakinek nagy igaságtalanságot tselekedtenek, a melyben a vezérnek is része volna, olyankor szabad a császárta hini, tüzet tévén a fejére, és ugy menni a császár udvarában igasságot kérni.

A vezér fizetése tsak hufz ezer tallér eftendőre. De az ajándékok, amelyeket a basák adnak az egész tartományokból, és a sok pénz, melyet veszen fel mind azoktól, a kiknek dolgok vagyon a portán, tettentő sokta megyen; a melyet a császár látatlanná tézsi, mivel az a kints még az ő ládájában fog menni.

Vannak még a vezér után nagy fizttségek, ugy mint a beglezbégségek. Ezek a tartományok gubernátori. Ezek mind három bontsokosok, és utai mind a hadi mind a törvényes dolgoknak.

Az anatóliai beglezbégség leg első. Ennek egy milium kis pénze jár eftendőre. 22 beglezbégség vagyon.

Ezeknek a nagy gubernátoroknak mindenikének vagyon magának mustija, zeis effendije, cancelláriusa, testerdárja, kintstartója.

Hát a havasalföldi és a moldovai vajdáktól ne szóljunk? A kettő között a moldovai az első és a fzevényebb. A moldovai a császárnak hatvan ezer tallért

ád, hát még a sok imede-amoda való ajándék még anyiza megyen. A havasalföldi vajda száz harmincz ezer tallért. Régenten a törökök olyan együgyűek voltak, hogy magok mentek az adó pénzért. Volt olyan havasalföldi vajda, a ki utánna küldött a törököknek, és tolvaj képiben el vették tőlök az adó pénzt. A török egyszer-kétszer csak el szenvedte, de a szemit fel nyitotta, és már most a vajda emberei vízik az adó pénzt Constancinápolyba. Ha el vesztik, nem a császár káza.

Rodosto, 21. octobris 1749.

Itt attól nem igen tarthatni, hogy a távol való tartományokba a gubernátorok az engedelmeséget félbe rugják, és magokat szabados urakká tegyék, mivel arra igen vigyáznak, hogy olyan gubernátorokat tegyenek, akik a császár udvarában neveltettek, akik nem tudgyák se apjokat, se anyokat, se semi pereputyokat, a kiknek nem lévén semi támaszhoz reménségek, nem lehet valamit kezdeni a császár ellen. 178

A császár azt meg nem engedi, hogy az atyának gazdagsága a fiára szálljon. Minden pasának az örököse a császár, és abból annyit ad a gyermekeknek, amennyi elegendő, hogy élhessenek.

A császár ha nem jó szemmel láttya valamely pasának nagy hatalmát vagy gazdagságát, akoron vagy hugát, vagy más atyafiát adgya neki. Az el jedtészkor nagy suma pénzt kell adni, és drága ajándékokot kell adni a házasság előtt: házasság után pedig tartani kell nagy fényességgel, ugy anyiza, hogy akár mely nagy kintse legyen, de a felesége meg üzesitti a ládáit, még pedig vele sem lakhatik, mert a császár atyafiait ki nem vízik soha Constancinápolyból, magának pedig a pasaságában kell lakni. A régi familiákra itt semi tekintet nintsen. Az olyan pasa pedig, a ki császári vérből valót veszen el, a feleségit, akit annak elötte vett volt el, el kell bocsátani, akár mely nehéz dolog legyen az. Mint hogy pedig az új feleséggel sem lakhatik, azért a felesége ad neki csemegéje egy-két halajkát, vagy rab leányt. Nekünk is csemegéje elég bő szüretünk volt.

Rodosto, 1750, 16. january.

Kedves néném, e jubileum eztendő, szent eztendő, bár a szent Péter templomában mehetnénk, de oda nem mehetünk. Imádgjuk itt az Istent: «Nagy az én nevem mindenütt, és mindenütt áldoznak az én nevemnek». Vagyon imár egy néhány napja, hogy a vezért le tették. Tihája béget tették helyiben. Ezt Mehemet pasának híják. 179

Már mostanában a török vallástól kell izni, és azt mondani, hogy minden hamis vallások között leg veszedelmesebb a Mahumet vallása, mert azon kívül, hogy az érzékenységeknek leg inkább kedvez, de másként egy néhány punctumokba meg egyezik a kezeftyénséggel. Mahumet a valóságos, és mindeneket teremtő Istennek üsmerettsége fundálta a vallást, azután a felebaráti szeretetre,

a testi tisztaságra, és a tsendes életre. A török vallás keményen tiltja a bálványozást.

Mahumet pogányságban született a fzettsenek között 570-ben. Neki természet szerint való értelme volt. Azt tartják, hogy egy Nestoriánus Sergius nevű barát, a ki el szokott volt Constancinápolyból, hogy a hagyatta volna el vele a pogányságot. Ki tettik az álkoránból, hogy ez a két ember a szent írásból vették ki, a mi leg jobb a vallásba. De mint hogy az ő idejébe Azábiában sokkal több sídó vala, mint sem kereszttyén, azért nem is vevének ki anyi szokást az új testamentumból, mint az óból — arra az okra való nézve, hogy a sídókat a magok vallásokra hódithassák, és a kereszttyénektől se távozzanak el teljeséggel. Ha a Mahumet bolondsága a nem lett volna, hogy őtet az Istentől küldetett embernek tartták, az ő vallása nem igen különbözött volna a sociniánusok vallásától. De zend kívül való nagy dolgot akara tselekedni, el akartván hitetni másokkal, hogy neki fözvettsége vagyon a magóságbeli lelkekkel. De mint hogy se nem küldetett volt, se tsuda tételekre való ajándékja nem volt, kényszeríték a vallása fel állítására, hogy az okosághoz, a világi tudományhoz és a tsalárdsághoz tegye az ő el ragadtatásit, amelyeket okozák vala a nagy nyavalya törzések. Végtize mind ezek tsak el hiteték a néppel, hogy ő sokkal fellyebb való volna a több embereknél, és hogy a menyekből venne oktatásokat. A felesége Fátima, és a jó akartói tele torokkal kiáltták vala, hogy ő volna hirdetője, magyarázója az Út akaratyának: e világra pedig tsak azért jött, hogy az Út parantsalatit hirdese. A galamb, a kit arra szoktatták vala, hogy a feje felett repdessen, nem kevesé emelé fel a nép előtt, aki azt tartotta, hogy ez a madár Gabriel Angyal lévén, a fülben beszél a követnek. Itt félben szakasztom, májzor többet.

Rodosto, 1750, 15. maji.

180

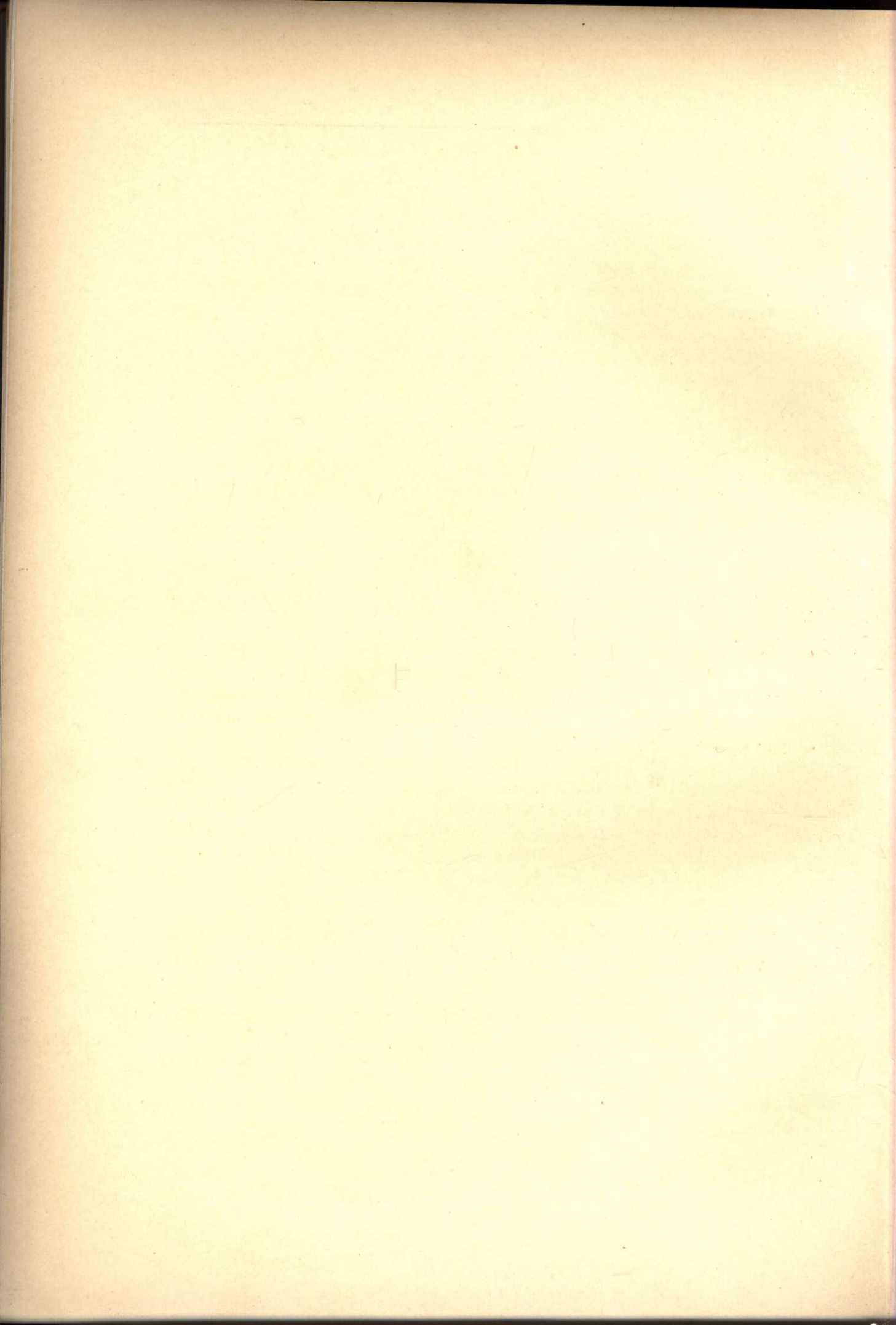
Ki ne örülne a májusi szép napoknak? De a bizonyos, hogy itt a május nem olyan kedves, mint másutt, mert leveles fákot tsaknem az egész télen látunk — zöldtséget füzntelen. Sőt még májusban a szárazságok el kezdődnek, a fü is hervadni kezd, a fák pedig már aprilis kezdetin virágoznak, zödülnek.

De itt nem a gazdaságtól kell beszélni, hanem Mahumetról, aki, hogy magától el ne vadítsa magától a pogányokat, se sídónak, se kereszttyéennek nem akartá magát mutatni. De hogy mind a sídóknak, mind a kereszttyéennek kedvezhessen, mindenikének holmi részecskéit kivevé a vallásából, és a magáé közitoldá. És azt tanítá, hogy három féle írott törvényt adott ki az Út az embereknek — mindenikében lehet üdvezülni, mert mindenike azt hadgya, hogy higyenek az egy Istenben, minden emberek teremttőjében és birájában. Az első törvény Mojses által adatott ki, de mint hogy igen nehéz volt, azért igen kevesen is vihették azt jól végben. A második törvény a Kriztusé, a mely noha tellyes legyen is kegyelemmel, de ennek sokkal nehezebb a meg tartása, mivel igen ellenkezik a meg tomlott természettel. Az okáért mondá: «Az Út tellyes lévén izgalmasággal, én általam küld néktek egy olyan törvényt, a mely könnyű és a ti gyenge-

SZÉLMALMOK RODOSTÓBAN.

ségetekhez való, ugy, hogy azt követően egézen, mindnyájan boldogok lehessetek mind ezen, mind a más világon.» (Ez igen nagy ígélet.)

Az alkotán könyve olyan könyv, a melyben a jók között sok gyermekség és hazfontalanság vagyon. De ez a könyv akár mitsodás legyen, mind azon által magában foglalja mind a papi, mind a várósi törvényt, és elejekbe adgya a törököknek mind azt, amit hinni és követni kell. Ők azt meg nem meznék nyitani, hanem először a fejekre teszik, amely náluk a tisztületnek leg nagyobb jele. Azt nagy szorgalmatosággal olvassák a parantsolat szerént, a mely azt hadgya: («Foglalataskodgyatok gyakorza annak a könyvnek olvasásában, a mely néktek küldetett, és könyörtöjjetek szüntelen, mert az imádság el tézit a vétéktől.») Azt tarttyák, hogy a ki azt elolvassa anyifozor, a menyifzer — már annak bizonyos száma vagyon — hogy a meg nyeri a paraditsomot. Ők azt fő könyvnek nevezik.

A török vallás három ágza szakad: a szeretsenek tartása leg babonásabb — ezek Bubeket szerént tarttyák a vallást; a persáké, a mely tisztább, ezek Halit követik; a törökök pedig Omertel tartanak — ezek a többit eretnekeknek tarttyák és kárhoztattyk. Én pedig nem kárhoztatom azt, aki hozzabb levelet nem akar izni, sőt még azt mondom, embetséges ember érette.

Rodosto, 16. septembzis, 1750.

Mely szép dolog ilyen mezei várósba lakni, mint a miénk: akor megyen a mezőre az ember, mikor akarja. A nagy kerített várósok, mint a főmlötzők, olyanok. Most a kertekbe enni gyönyörtüség. Ott a sok gyümölts, noha nem sok féle, mert a kertészek rozak, oltani nem tudnak. Körtvély, alma, szilva nintsen, hanem a sok őfzi baratzk, a sok két, három féle dinye, kivált most az őfzi dinnye, a mely decemberben is tart. Olyan őfzi dinye pedig, mint itt vagyon, nem adatik sohult. Az igen hasonlít az ugozkaéhoz, amint hogy, a melyik nem jó, egézf ugozka. De ennél a dinyénél nem lehet kedvesebb gyümöltsöt enni. Kivül a szemnek nem tettik, ha meg mettzik, még annál inkább, mert a belső része tizta zöld. De ha meg kostollyák, gyönyörtüséggel eznak belöle, mert olvad a leányok szájában, és olyan édes, mint ha nád mézbe főzték volna meg. Menyünk már az afzony dolgára.

181

A törököknek egy hit ágazattya vagyon, tudni illik hogy tsak egy Isten vagyon, és hogy Mahumetet az Isten küldötte. Ami pedig a törvény béli parantsolatot illeti, a törökök öt részre oszttyák: 1. hogy napjában ötfözor imádkozzának; 2. hogy a ramazánt meg böjtöllyék; 3. hogy alamisnát adgyanak, és az izgalmaságnak tselekedetit kövessék; 4. hogy, ha lehet, butszura el mennyenek Mekhában; 5. hogy semi tisztátalanságot el ne szenvedgyenek a testen.

Ezekhez meg más négy parantsolatot adnak, de ezek nem szükségesek tellyeséggel az üdveségre: 1. hogy pénteket meg üllyék; 2. hogy környül meteltessék magokat; 3. hogy bort ne igyanak; 4. hogy difznó húst ne egyenek, se olyan állatot, a kinek először a vérit ki nem bortsátották.

A törökök tisztelik a pénteket, és tartoznak azon a napon a templomba menni délbe. Az afzonyoknak meg engedik, hogy oda ne menyenek, azért,

hogy a férfiak figyelmetesebben imádkozhassanak. A török kereskedő délig ki nem nyitja a boltját azon a napon, de sőt még egy áttatos török a keresztény házában sem menne, a mint e velem meg történt.

A közönséges jó vité a törvény tsinálót arra, hogy a tanítványinak meg tiltsa a bór italt. «Óhjátok magatokat — mondá — a bortól, a kotzka, a sák játékoktól. Ezeket azért találta fel az özdög, hogy gyűlölséget és veszekedést ferezzen az emberek között, hogy őket el távoztassa az imádságtól és meg gátolja őket, hogy az Isten nevét segítségül hiják.» Minket pedig meg nem gátol, hogy ne adgyunk hálákat az Urnak, hogy a pestisnek hitét sem hallottuk ebben az éftendőben — ne is halljuk.

Rodosto, 1751, 14. febr.

182

Kedves Néném, annak igen örülök, hogy a kéd tettése szerént ittam még eddig a török szokástól és vallástól. Kivánom, hogy ezután is ugy legyen. De azt szükséges meg itnom, hogy itt igen zűt zavaz idők járnak, de a nekünk hafzunkra vagyon, mert most fársángba tsak hozzák nekünk a sok tuzokot halva és elevenen, a kiket az ónos esőkbe fogták. A török nem kap rajta, mi pedig már meg is untuk. A tuzok tettentő fejes, makats állat, jobban szereti éhel meg ölni magát, mint enni, hanem a fiatalt fel lehet nevelni. Ideje az afzony dolgára menni.

A mustit a törökök ugy tekintik, mint vallásoknak, törvényeknek fejit és oraculumját. Ennek választása tellyeséggel a csáfzáron áll, aki ezte a hivatalta okos, értelmes, és igaz embert választ. Ámbár az ő decretumit és végezését a bizák törvénynek tarttsák is, de a csáfzár semire nem kötelezhetik. Mind azon által olyan nagy az ő hatalma, hogy semiben néki ellent nem mond, se ellent nem tart végezésinek. A melyek tsak egy néhány szókból állanak, és utollyára mindenkor hozzá tézi: «Az Isten tudgya, melyik jobb.» Mind azon által a midőn a csáfzár tanátsot kér a mustitól az orzágos dolgokban, vagy valamely pasának halálától, vagy a békeségről, hadakozástól, és ha ugy talál lenni, hogy ez a fő pap másként gondolkodik, mint a csáfzár mind ezektől, minden halogatás nélkül le teszik, és olyan fő papot tesznek, akinek olyan gondolati legyenek, mint a csáfzárnak.

A csáfzár, mikor a mustinak it, ilyen titulust ad neki: «Ésádnak, aki minden böltséknél leg böltsébb, minden tudományokba leg felyebb haladó mind azoknál, a kik fent haladnak; Te, aki minden nem szabados dologtól meg tartóztatod magadot, ezedete a jó erköltsnek, és a valóságos tudománynak; a próféták és az apostoli tudománynak örököse, a ki meg fejtetted a hitnek ágazattját és ki nyilatkoztatod annak valóságos értelmét: Te vagy az igazság kintsének a koltsa; Te világosítod meg a homályos magyarázatot; meg vagy erősítve a felső igazgatónak, és az emberi nemzet törvény tsinálójának kegyelmével; a nagy Isten adgya, hogy szüntelen meg maradgy a jó erköltsbe.»

A mustit mihent választották, a csáfzár egy nufztos mentét küld néki, és ezet tallért aranyul egy kezkenőben. Azután 2000 pénzt rendel néki napjára —

egy poltuzta három pénz — e mintegy 16 tallérta és 30 poltuzára megyen. Vannak olyan császári templomok, a kiknek jószágiból fel vehet ötven ezer tallért.

A musti után vannak a két cadileskeretek: az egyik európai, a másik ási. Ezek eleiben minden féle törvény el mehet, és minden féle törvényt meg ítélhetnek. Ebből a tisztaságból a mustiságra mennek.

A cadileskerség után való a molla. Ezeknek 500 pénzek jár napjára. Ennek az egész tartományba való cadiakra vagy bizákra hatalma vagyon. A mollákból lehet musti. A mollákat és a kadiákat egy házi embereknek tarttyák, mert a törökök között a vallásbéli törvényt a városi törvénytől meg nem választtyák.

Az imánok vagy papok olyanok, mint a parochusok. Ezeknek meg fedhetetleneknek kell lenni, de szükséges, hogy jól tudgyák olvasni az álkoránt, és hogy elsőben abban a hivatalban, mint azok, akik a toronyból a népet az imádságra szokták hini. De még az is szükséges, hogy a nép a fő vezérnek szölylon mellette: másképen abban a hivatalba nem állhatna a vezér parantsolattya nélkül. Ahoz nem kívántatik más papi bélyeg, se a musti nekik semit nem parantsol. Ki-ki szabad a maga parokiájában, hanem a városi bizák alatt vannak.

Az emizeket az egy háziak közti számlálhattyuk, mivel ezek a Mahomet familiájából valók. Hogy pedig a többtől magokat meg különböztessék, zöld csalmát viselnek, a Mahumét színét. Ezeknek sok szabadságok vagyon. A törököknek meg vagyon tiltva, hogy ezeket gyalázatosan bányanak véleek. De ha haragufznak rájuk, és rézegen láttyák, a csalmájokat le veszik, és jól elverik minden tisztelet nélkül.

Az emizeknek egy fejek vagyon, akit nakib esszefnek nevezik. Ennek oly nagy hatalma vagyon rajtuk, hogy meg öletheti és meg kegyelmezhet nekik. De hogy a botránkoztatást el kerüllyék, a büntetés mindenkor titkoson megyen végbe. A főnek egy vicéje vagyon, akit álemdárnak hívják. E hozdozza a Mahumet záflóját. Az emizek minden féle nagy tiszttségekre fel mehetnek; én pedig tovább nem megyek, hanem jó egészséget kívánok néniemnek.

Rodosto, 15. aug. 1751.

Kedves néném, azt igen jól tselekezed, hogy bátoritásra valót írf a leveledbe, ítván, hogy kedvesen olvasod a törököktől való leveleimet, mert a bizonyos, hogy régen félbe hagytam volna, ha tudnám, hogy unadalmasok.

Azt jó meg tudni, hogy a törökök szeretik szép és tisztá templomokat építeni és igen bő kezüek a templomoknak fundatiókat tenni, és jövedelmet a szegények számokra, a kik minden nap imádkoznak a jótévedőknek lelkekézt.

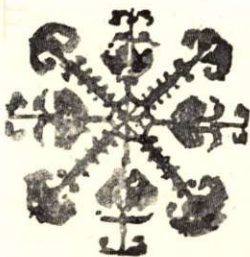
A császári templomoknak vagyon leg több jövedelmek. Ezekre pedig a kezlár aga, aki a császár afzonyira vigváz, visel gondot, és parantsol a templomokhoz való tiszttségekből. Az impéiumba sok templomok vannak, fő képen olyan helyeken, ahol a császárok szoktak lakni, úgy mint Bzusában, Dzinápolyba, Constantinápolyba, a hol sok császároktól épitetett drága templomok vannak. Császárnék is épitetek.

189

Ezek között leg főebb a szent Sophia temploma. Ezt Justinianus császár építette volt; a törökök meg tartották, és valamint annak előtte, az Isten szolgáltyára rendelték. De a jövedelmét meg nagyobbították, a mely ezfendőre száz ezer aranyra megyen. Ezt pedig a városban fedik fel. A császár tartozik maga is ezer és egy pénzt fizetni a földért, a melyen a kastélya vagyon építve, mert a kezesztyén császárok idejében az ő föld a templomhoz tartozandó kert volt.

A török császárok pedig a templom körül egy néhány kápolnákot építettek, ahová temetik őket. Azokban szüntelen való égő lámpások vannak, bizonyos jövedelem pedig azoknak számokra, kik az ő lelkekért imádkoznak azokban a kápolnába. Ezen kívül minden nap bizonyos órákban sok számu koldusoknak alamisnát adnak. (Mely boldogok volnának, ha a Krisztusért adnák!)

Sok templomok vannak, ahol iskolák lévén, a törvényt taníttják. Vannak ispotályok, szállások az utazók és az idegenek számára. Vannak konyhák, a hol a szegényeknek ételt készítenek. Mind ezeknek a jövedelmek bizonyos, mert faluk, földek, tartományok vannak arra rendeltetve. Szerentsés falu az, a mely valamely templomhoz tartozik, mert annak sok szabadsága vagyon. Ha valamely különös ember valamely templomnak fundatiót akarna tenni, földet nem adhat, hanem kézpénzt ad, a melyet intereste ki adgyák. De ez tsak a templomért szabad, mert a törvény tiltja az intereste való adást. Az egészre vigyázzunk, néném.

Vidinea Vidinben.

Rodosto, 26. octobris, 1751.

Emáz rendkívül való dolog, hogy ma havazzon. Ezt még soha sem értük. Még pedig sok fűllő és pamut a mezőn. Talám jövőre esik, mert három holnaptól fogvást a pestis igen utalkodik. A változást tehet az áerben. Hihető, hogy a pestisnek nintsen egéfen való ereje, mivel sokan meg gyógyulnak belőle. A törökök tanítások szerént ezeknek nem lehet meg halni pestisben, akik pedig abban meg holtanak, lehetetlen volt azt nekik el kerülni. Mert az ő tanítások az Isten előre való rendelésről mód nélkül szoros. Sőt még az Istennek tulajdonittják a vétket, mert azt nem lehetett nekik el kerülni. Azt tarttyák, hogy kinek-kinek a homlokára vagyon írva, hogy mit rendeltek felőle, és azt el nem kerülheti.

184

A törökök a persákat ezetnekeknek tarttyák, mert ezek Halyt követik, a törökök pedig Mahumetet. És nagy gyűlöléssel vannak egymáshoz, úgy anyira, hogy a császár udvarában minden féle nemzetből való rab gyermekeket bé vesznek, de persát nem, mert azt mondgyák, hogy lehetetlen egy persának meg térni valóságosan. Egy szóval azt tarttyák, hogy egy sidó, egy keresztény nemélheti, hogy még idővel a hívek közti állhat, de egy persa soha sem. A törökök között a vallás iránt véghetetlen szakadások vannak, akik mind anyi féle képen magyarázzák az akkoránt. Vannak sokan olyanok, akik az Istenséget nem hízik.

A törökök között is vannak egy néhány féle szerzetesek, a kik meg különböztetnek magok között a ruhájokkal. Azok között leg nevezetesebbek, leg közönségesebbek a derzisek. Ezeknek Iconiumba vagyon a fő klastromok, a mely klastromba 400 vannak rend szerént.

A derzisek fogadást tesznek a szegénységtől, tisztaságtól és engedelmeségtől. A superiorjok előtt igen nagy alázatosággal vannak.

Az ő ingek igen vastag vázson, azon felyül vastag fűrke darótzból való hožu dolmány; a vállokra terítve egy fejéz pokrótz; a lábok szára meztelen; a melyek ki nyitva; az övök vastag féllyes bőrből vagyon, elől kötik meg; a süvegek teve főt, és olyan formájú, mint a csákó süveg csákó nélkül. Ezek a bort titkon meg ifszák, és a kit meg tsalhatnak, azt el nem mulattják. Ezeknek tsötörtökön nem szabad enni estig.

Rodosto, 1752, 20. maji.

185

Kedves néném, öt eztendeje, hogy leveledet nem vettem. Igazán mondván ött holnapja, nem sok-e az? Az előtt gyakrabban itunk egymásnak, mitől van az? Talám attól, hogy vénülünk? De a héjával, bé töltöm a kéd akatattyát, és a törökök szokását végig le itom. Az utolsó leveletem a deroiseken hagytam el, és ismét zolok izok.

A deroiseknek leg főebb külső foglalatoságok a, hogy tántzollyanak kedden és pénteken. De a még ehez a komédia áitatosághoz kezdgyenek, a superiorjok predikációt tsinál. Azt tarttyák, hogy ezt a predikációt akár mely valláson lévő meg hallgathattya. A fzetetesek pedig kerekdeden ülnek a térdeken. A predikációnak vége lévén, a chórusba az énekesek és a flautások el kezdik az éneket, a mely sokáig tart. Amidőn bizonyos verset énekelnek, a superior ezze veri a kezeit, és ezze a jelte a fzetetesek fel kelnek, a karokat ki terjefzik, és kezingeri kezdenek kerekbe, azt pedig oly sebeséggel, hogy a ki nézi, a feje fzedülni kezd. Szoknya forma van tajtok vastag posztóból. És noha oly sebeséggel frotogjanak is, mint a fzekébe a kezék, de egyik a másikat meg nem éri. A superiorjok jelt adván, egyfzer mind el hagyják a tántzot és ki-ki a maga helyére le kutzuzodik. Mint hogy pedig ehez igen ifiuságokba szoktatták őket, azért leg kisebb fő fzedülést sem éreznek. Ennekem pedig a fejem fzedelgett, tsak hogy néztem is őket. Négyfzer vagy ötfzöt kezdik így el a keringést. Ezek meg házasodhatnak, de el kell hagyni a deroiseget.

A török vallást jobban nem lehet el végezni, mint azon, hogy mitsoda tisztelettel vannak a Krístushoz. A nem igaz, hogy káromlással volnának hozzája, mint sokan azt tarttyák, mert itt nem a közönséges népet kell értetni, hanem az irás tudókat. Ha pedig oly boldogtalanok, hogy nem hiszik a Krístus Istenségét, leg alább úgy tisztelik, mint az Isten fuvallását, mint az Ur mellett lévő nagy fzófzóllót. Azon meg egyeznek, hogy az Isten küldötte el, hogy olyan törvényt hozzon, a mely tellyes kegyelemmel. Ha pedig hitetleneknek hinak minket, nem azért, hogy a Krístusba hiszünk, hanem azért, hogy nem hiszszük, hogy Mahumetet az Isten küldötte volna. Jól tselekefzzük.

Rodosto, 1752. 2. aug.

186

Ki ne írta, kedves néném, özömet, mikor anyi sok jó dinyét eszünk; mert itt most a dinye szüret. Azt tudom, hogy nem jó üzűen eszi a dinyét a vezér, a kit az elmúlt holnapban letevének, vagyon is oka. Helyében pedig Imrehoz Musztafát tették. E fő lovász mester volt. Már most a bizodalomnak fejedelme. Embetséges ember. Hozzánk már is mutatta jó akarattját.

Az el múlt holnapnak a végin estve felé jól meg ijesztettek volt bennünket; mert olyan nagy föld indulás volt, hogy annál nagyobbat soha sem érttem. A házak, a falak úgy hajladozták, mint mikor a szél a fákat hajtogattya, de semi szerentsétlenség nem történt.

Már most írunk a törökök házasságiról, a kiknél a házasság szent és tiszteletes dolog. A papoknak ott nintsen semi részek, mert a kötés a bizó előtt megyen végbe. A midőn pedig valaki törvény szerént akar meg házassodni, a leány attyával és anyával végez arról. A házasságról való levelet vagy kötést a bizó és két bizonyosságok előtt tsinállyák meg, a mely kötést el zonthattya a két rész. Egy afzony kérheti az urától való el válást, ha tehetetlen, ha házomfzor egymás után pöntekre víradó éttfakán el mulattya az adót meg fizetni, a mely éttfaka arra az adóra zendeltetett. Egy olyan férjű, aki anyira valót nem ad a feleséginek, hogy kétfzer egy hétben a szeredőben mehessen, tarthat az el válástól. A leánynyal pénzt nem adnak, hanem a legénynek kell adni. A lakadalomnak napján a meny afzsonyt nagy pompával, dobbal, sippal vífzik a legény házához. A legény a kapunál várja, és le veszi a szekézből, kezét adnak egymásnak, de a leány ábrázattya bé vagyon fedezve, úgy hogy őtet nem láthattják, de ő láthattya a legényt. A szekézből le szállván, fogadást tesznek egy másnak, azután a napot vendégségbe töltik, a férjűak külön, az afzonyok is külön. Annak idejében a meny afzonymak valamely afzony attyafia vífzi a vő legény házában, és tsak akkor láttya meg, ha szép-e vagy rut. Nem magyar humorhoz való az ilyen házasság.

Rodosto, 17. novembrius, 1752.

187

Itt, kedves néném, szép idők járnak, az ablakok nyitva vannak. Lehet tehát most írni a török lakadalomról.

A császároknál a házasság nem szokás. Hihető, hogy ők abban az ország tsendeségire vigyáznak, de az is hihető, hogy a lakadalmi iztoztató költséget akarják el kezűlni. A császár anyi tab leányt tarthat, a menyi néki tettzik. Akik férjű gyermekeket hoznak e világra, azokat úgy tekintik, mint császárnéket, és a fiok császárok lehetnek idővel.

A törökök között két féle házasság vagyon: a törvény szerént való házasság és a bérben való házasság; a harmadik a tab leánynyal való ágyaság. A törvény

szertént egy török akár mely gazdag legyen, de három vagy negy valóságos feleségnél nem vehet többet. A házban való házasság minden ceremónia nélkül megyen véghez, hanem meg alkusznak a leány apjával és anyjával, akik házba akarják adni leányokat, a bíró előtt, aki írásba teszi, hogy egy ilyen legény egy ilyen leányt magához akarja venni, hogy feleség helyett legyen, kötelezdi arra magát, hogy étellel, ruházattal fogja tartani, úgy a tölle leendő gyermekeket is, de olyan formában, hogy viszá küldheti az apja házához, a mikor neki tettzik, meg fizetvén a házt az alku szertént. A mi pedig a rab szfzonyokat illeti, a törvény szertént a törökök arra fordíthatták őket, amire szertetik. A törököknél a gyermekek egyaránt szfzoznak, akár mely szfzonymól valók legyenek. Hanem az a különbség vagyon, hogy a rab szfzony gyermeke rab lesz, valamint az annya, hogy ha az atya fel nem szabadítja.

A midőn a férj hal meg előbb, az szfzony ki veszi a neki kötött pénzt: ez a valóságos feleséget illeti, mivel a többivel nem gondolnak anyit. A török a valóságos feleséget el veszi; akinek fizet, házban tartja; a rab szfzonyát pénzen veszi.

Egy ember, aki el akar válni a feleségitől, tartozik neki meg adni, a mit neki kötött házasságakor. Az el válás bíró előtt megyen végben, és azután mindenik rész szabad.

Rodosto, 1753, 22. márt.

188

Kedves némem, mitsoda régi lakosok vagyunk ebben a városba. Tegnap 33 éftendeje mult el itt való uralkodó bujdosásunknak. A bizonyos, hogy mint a negyed része, anyi időt nem töltöttem Zágonban. Hát azt meg izjam-é, hogy menyi ideje, hogy onnét ki ugrattam? A nem ártalmas, még hafznos, mert meg látom, mitsoda nagy hála adással tartozom Isten ő Felségéhez, aki olyan hozzás gondviseléssel volt hozzám. Annak, jól fel számlálva 45 éftendeje vagyon. Áldások Istennek szent neve. De térjünk az szfzony dolgára.

A törökök, azaz az írás tudók, a környül metélést nem tartják hit ágazatnak, se az álkorán parantsolattyanak, és hogy a nélkül is lehet a paraditsomba menni. A gyermekeket hét éftendős korában szokták környül metélni. A környül metelésnek napján vendégséget készít a gyermek atya házában. A gyermeket pedig fel öltöztetik, mentől czisztábban lehet, azután lovon az utzákon hordozzák musika szóval. A gyermeknek keziben egy nyil vagyon, a melynek vasát a szive felé tartja, meg akarván azzal mutatni, hogy kézbebb azzal inkább a szivét által vetni, mint sem a hitet meg tagadni. A társai, jó akartói nagy özömmel kísérik őtet a templomba, ahol az imán (a pap) egy kis oktatás után a hitnek ágazattját mondattya el vele, azután a borbély a kezévetre teszi a gyermeket, két szolga lepedőt tart előtte, a borbély a teste végén való bőrt ki huzván, és meg szorítván és kis fogóval, a borotvával el vágja, és az el vágott bőrt meg mutattya a jelen valóknak, mondván: «Az Isten nagy!» Azonba pedig a gyermek sziv és kiált a fájdalomba, és a jelen valók közönlük őtet, hogy már ő is a hívők köziben vetetett. Azután viszá vizik a gyermeket ceremóniával az atya házához, a hol harmad napig vagyon a vendégség. Azt jó meg tudni, hogy

a pap nem ad nevet a gyermekeknek, hanem az apja születése után a kezében veszi, és fel emelve, az Istennek ajánlva, egy kevés sót tézzen a szájában, mondván: «Tessék az Istennek fiam Ibrahim (vagy más nevet), hogy az ő szent neve neked mindenkor oly jó izü legyen, mint ez a só, és meg ne engedgye neked a földi dolgokat meg kostolni.»

Mint hogy a törökök azt tarttyák, hogy a mi a testet meg moskosittya, a lelkét is meg szenyessíti, és hogy a mi egyikét meg tisztittya, a másikat is meg tisztittya, erre való nézve a mosodással készülnek az imádsághoz. («Istenes ember» — mondgya az álkorán — a midőn az imádsághoz akarjz fogni, mosd meg az ortzádot, kezeidet, karodot és lábaidot. A házasok, kik együtt hálnak, meg feredgyenek. Hogy ha a betegek és az utazók vizet nem találhatnak, tiszta pottal szorolják meg ortzájokat, mivel az Isten szeteti a tisztaságot, azt is akarja, hogy az ő néki tett könyörgés tekéletes legyen, hogy hálágot adgyanak néki kegyelmiért, és hogy segítségül hiják az ő szent nevet.) E mind szép és jó egy részint, de más részint hazontalan való intés, mert szegény Mahumet nem kértél a Kzistus nevében, a nélkül a kézés meg nem hallgatatik. Én pedig annak nevében kézem a néném egéségét. E most elég.

Rodosto, 1753, 11. juny.

Kedves néném, azt itod, hogy ugy tudod a törökök szokását, vallását, mint a musti. Ugy tettzik, hogy nem kellene tsufolódni. Még a mustihoz tenni magát, a kinek térdig étő szakálla vagyon, és olyan tsalmája, mint egy méh kas! Meg ne bozonts, mert többet nem itok; noha már félben nem hagyom. És azt mondom, hogy a törökök a mosodástól való parantsolatot két mosodásban tarttyák: nagy és kitsid mosodásban. Az első abban áll, hogy az egész testet meg mossák, ezzel leg inkább a házasok tartoznak, és a hol feredők nintsenek, a férfit a folyó vízben vagy tengerben háromszor le bukjék, akár mely hideg legyen. A kis mosdás pedig abból áll, hogy atttzal Mekha felé fordullyon, meg mossa ortzáját, orttát, kezeit, karját, lábait.

A mosdás után szemeket a földre vetik, és ugy vannak egy kevés ideig, hogy magokhoz térjenek, és az imádsághoz készüllyenek, a mely ötför vagyon napjában. Az első hajnalba; a 2. délben; a 3. dél és nap nyugot között mintegy négy óra felé; a 4. nap nyugotkor; az 5. mintegy más fél órakor nap nyugot után. Hogy pediglen minden meg tudhassa az idejét ezeknek az imádságoknak, nem hazang szóval adnak jelt, mert nálók hazang nintsen, hanem azta rendellett emberek vannak, kik fel mennek a metsetbe, az ujokkal bé dugván fülököt egész teli torokkal éneklik ezeket a szókat: «Az Isten nagy, nintsen más Isten az Istenen kívül. Jöjjetek a könyörgésze, ihon világosan hirdetem néktek.» — Ezek a bört hazangok ezeket a szókat először dél felé éneklik, azután észak, nap kelet, és nap nyugot felé.

Ezt mindenek meg hallván, meg mosdanak, és a templomba mennek. Az ajtó előtt ki-ki le teszi a paputsát, vagy a keziben bé veszi. Nagy tisztelettel meg hajttya magát, és közönti a rejtékbe lévő alkoránt, a mely rejték hely jelentí

Mekhát. Azután ki-ki fel emelvén szeméit, a hüvelykét a füleibe teszi, minek előtte le térdpellyen. Azután a pap fel kél, és ki nyitott kezeit a fejére teszi, a füleit a hüvelykével bé dugja, és igen fel szóval, de halkkal éneklí: «Nagy Isten! dicsőség te néked Ur, hogy a te neved áldassék és dicsőítessék, hogy a te nagy voltod meg üsméztessék, mert csak te vagy a nagy Isten.» A nép csak lassan mondgya utánna.

Rend szerint pedig ezt az imádságot mondgyák, a szemeket a földre függesztik. E nálók olyan imádság, mint nálunk a miatyánk: («Az Istennek nevében, aki tellyes jóssággal és izgalmasággal. Dicsértessék a világ ura, aki tellyes jósságu és izgalmaságu. Isten! minden embereknek ítélő ura, mi tégedet imádunk, mi te benned vettyük minden bizodalunkot. Tartts meg minket, mivel igazán való uton hívunk segítségül. Ez az ut az, amelyet te választottad, és az melynek kedvezel kegyelmeddel. E nem a hitetlenek uttya, se nem azoké, a kikre méltán haragfzol.») Ennek az imádságnak a kezdete jó, de a vége farisaeuság.

A törökök az imádságot mindenkor azon végezík el, hogy közföntik a két Angyalokot, akik tartások szerint két felöl állanak. Ezt pedig így vífzik véghez: a szakállokot kezekben veszik, jobbra és balra fordulnak. A törökök pénteken olyan szándékkal imádkoznak, hogy az Isten kegyelmét nyertjék az egész törökökre. Szombaton, hogy a sídók meg térjenek, vasárnap a kezesfityének meg térésékért, hetfün a profétákért, kedden a papokért, szeredán a holtakért, a betegekért, a rabokért, kik a hitetlenek között vannak, tsőtörtökön az egész világ meg térésiért.

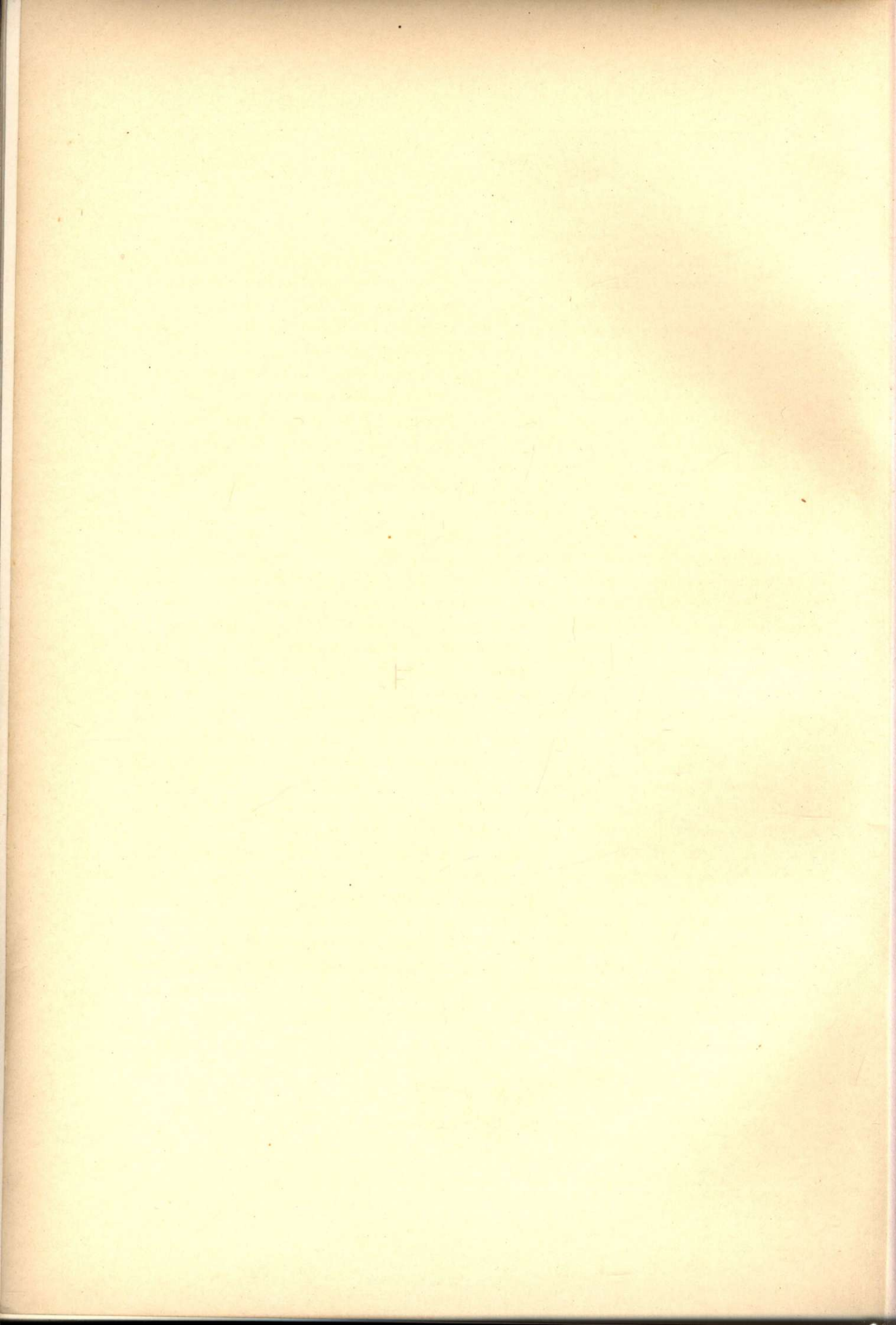
Kedves néném, alkalmasint tudgya már kéd a török vallást. De nem tartok semitől is, mert még soha egy kezesfityén afzszonyt sem hallottam, hogy törökké lett volna a rabokon kívül. Ők azt tudgyák, hogy a franczia azt mondgya, hogy Törökország a lovak paraditsoma, és az afzonyok purgatóriumja.

UTCZA RODOSTÓBAN.

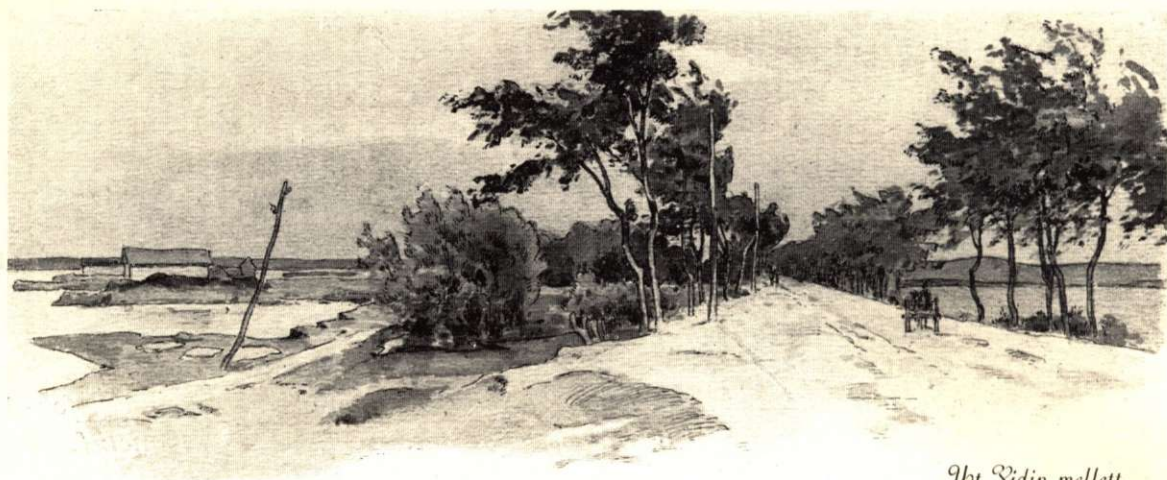
Redosta, 15. octobris, 1753.

Kedves néném, ha mind így léfzen, most minden órán vége lefz az én leveél írásimnak, mert ennek előtte egynehány holnappal magam tudálni kezdettem, hogy nem kezdek jól olvasni, mint ha a szememre valamely vékony hárttyikát tettek volna. A könyvet olvashatom, de nehezen, az írást könnyebben olvashatom. Az oltától fogva a fzeimeim mind homályosabban látnak, áldassék Istennek szent neve érte. De az afzony dolgát még véghez vihetem.

A törökök böjttye a holnapról nevezetik, amelyben esik, a mely ramazán holnap. Az ő ezfendejek 354 naphól áll. Azt 12 holdra oszttyák. Az ő holnapok az ujsággal kezdődik. Az ő böjttyök ramazán holnapba rendeltetett, mert Mahumet azt hirdeté, hogy az alkozán abban a holnapba küldetett menyből. Abban az egész holnapba reggeltől fogva nap lementig nem szabad se enni, se inya csak egy tsep vizet is. Ami pedig nekik leg nehezebb, még dohányozni sem szabad. De mihent a nap le menyen, a böjtnek vége vagyon, és mindnyájan a dohányon kezdik a vendégséget; mert akár mely szegény török is jól vendégli magát, tselédit. Sok egy holnap alatt el költi, amit ezfendeig keresett. A vendégség pedig estvétől jó hajnalig tart. Nappal alufznak, fő képen akinek nem szükséges dolgozni.

A perzák mitsoda neveltségre való dolgot tartanak ezen böjt íánt. Azt tarttyák, hogy Mahumet az Istennek akatván tettzeni, és hogy az övét gondviselés alá vegye, az Istenhez fel ment, és azt ígérte, hogy az ő vallásán lévőek ötven napig fognak böjtölni. Isten ő szent Felsége elfogadta az ígéretet. Mikozt pedig Mahumet le szállott volna, a harmadik égben találta a Kzistust, aki is kérdezte tőlle, hogy honnét jőne? Mahumet felelé, hogy az Istentől jőne, és hogy azt ígérte az Istennek, hogy az övéi ötven napot fognak böjtölni. A Kzistus mondá neki, hogy sokat ígért volna ötven napot. Mahumet arra fel mene az Istenhez és meg jelenté, hogy sokat ígért volna, hanem had lenne negyven napig. Isten ő Felsége arra is reá álla. Mahumet le szállván, a Kzistus kérdé ismét tőlle, hogy mit végezett volna? Felelé, hogy negyven napot ígért volna. A Kzistus mondá neki: «Látod-é, hogy én az enyimeknek negyven napot rendeltem, és hogy mitsoda rozul vízik végben?» Mahumet ismét fel mene a harmadik alkuza, és kére az Istent, hogy a böjt had lenne csak harmintz napig. Az Isten azt is jóvá hagyá. A Kzistus pedig azért nem mehele fellyebb a harmadik égnél, mert a köntösinek az ujában egy gombostó találkozik, a menyekbe pedig semi földi dolog nem mehet. Én is el végezem a leveletem ezen a nem okos tartáson.

Út Vidin mellett.

Rodosto, 8. decembris, 1753.

Kedves néném, csaknem egészen meg vakultam. Három lépés-nize mást meg nem üsmézhetek. A nyomtatást épen nem olvashatom, az írást még is inkább. Magam pedig írok, mert tudok írni. De nem tudom mit írok. Az oculátéék semmit nem használnak. Ezt már el végezem, de a más eztendőben a levelek étkák lesznek.

A ramazán el telvén, a nagy baizam következik. Ez olyan, mint nálunk a husvét. A baizamot az ujságon kezdik el. Azt pedig a sok álgyu lövésekkel hirdetik ki, dobokkal, sípokkal, s ki-ki azon igyekezik, hogy mentől kedvesebben tölthesse a három napokat.

Ezt az innepet nagy cétémoniával ülik a császárt kastélyában. A császárt a hajnalba megyen patipán a szent Sofia templomában. A midőn vízfa tét, a vezér, a pasák, musti, egy szóval minden nagy tiszték közöntik. Leg utollyára a jantsát aga közönti.

A császárnék, a kik eztendő által zárva vannak, azon a napon el mehetnek a császárt, a császárné látogatásokra.

A divánban a császárt nagy ebédet ad ma a fő miniszterinek.

A jó törökök azon a napon meg békélnek azokkal, a kikkel rozul voltak, és az utzákon egymásnak kezet nyujtanak. A predikátorok pedig, minek utanna holmi rézt meg magyaráztak volna az alkozánból, a templomba ezeket az énekeket éneklék: «Közöntés és áldás legyen rajtad Mahumet, Istennek baráttya. Közöntés és áldás legyen te rajtad Jézus Kriztus, Istennek fuallása. Közöntés és áldás legyen te rajtad Moyses, ki kedves voltál az Istennél. Közöntés és áldás legyen te rajtad Dávid, az Istentől zendeltetett monárka. Közöntés és áldás legyen te rajtad Salamon, aki hü voltál az Urhoz. Közöntés és áldás legyen te rajtad Noé, akít meg tartott Isten kegyelmével. Közöntés és áldás legyen te rajtad Ádám, Istennek tisztasága.»

A törökök szezetete el tejed az állatokra, a fákra, és a halottakra. Azt tarttyák, hogy a kedves Isten előtt. Vannak olyan testámentumba hagyott fundatiók, ahol bizonyos számú kuttyákat, matskákat tartanak eledellel.

Rodosto, 1754, 16. auguszt.

Kedves néném, igen nevető állapotba nem vagyok, mert a ki igen rozslát, nem igen nevethet. Mind azon által mindent jó szívvel kell venni az Istentől. Már tizen öt holnapja, hogy nem olvashatok. Mással kell izatnom, mert a mostani izásomat még magam is nehezen olvashatom. De az afzony dolgát el nem kell mulatnom. 192

A törökök nagy szorgalmatossággal mossák meg a holt testeket. A test mellett temjént égetnek, hogy a gonosz lélek eltávozzék. Azután el temetik olyan lepedőben, amelyet bé nem varják se fent, se alatt. Nékik azra okok vagyon, mert azt tarttyák, hogy a midőn a test a sírban vagyon, két Angyal megyen hozzája, akik térdre állittyák, és számat kérnek tölle minden tselekedeteitől. Ugyan azért is viselnek a fejek tetején egy kis üstökötskét sokan a törökök, hogy az Angyal meg foghassa. A törökök sírja olyan, mint egy kis pintze — a tetejét defzkával bé fedik, és azra földet.

Hogy ha a halott istenes ember volt, a két Angyal után, akik számat kértének, más két Angyal megyen hozzája, kik olyan fejétek, mint a hó. Ezek tsak arról a gyönyörűségtől fognak néki bezzélleni, a melyekben lezzen a más világon. De ha igen vétkes találna lenni, két olyan fekete Angyalok mennek hozzája, mint a holló, akik kinezni fogják. Az egyik mélyen a földbe le veri, a másika egy vas horoggal onnan kivonnyá, és akik így fogják magokat véle mulatni mind a nagy itélet napjáig.

Mahumet kedvezni akarván a szeretseneknek, bé is tölté kedveket; mert mint hogy az ő földgyök puzta, száraz és terméketlen, hogy pediglen őket meg vigasztallya, olyan paraditsomot ígerte nékik, a mely tele volna forrással, és kerteket olyanokat, amelyekbe olyan fák vannak, hogy a verő fény meg nem hathattya, mindenkor tele virágokkal, és a fák rakva minden féle szép gyümölsőkkel. Ebben a kedves helyben foly bőséges a tej, a méz és a bór, de az a bór nem részegítő, se az okoságot meg nem hábozittya. Ott is sétálnak azok a tekélletes szépségek, akik se nem kegyetlenek, se nem könyvek, akik is olyan édesek, hogy ha valamelyike közüllök a tengerbe találna pökni, mindgyárt el vesztené keserűségit. Azoknak a szemek olyan nagy, mint egy tojás, mindenkor a férjekre néznek, a kiket úgy szeretik, hogy tsak meg nem bolondulnak ézettek, mert azt vehetik el, amelyik nékik tettik. Ott a leányok Mahumet szerént mind tiszták, mert ott semi féle nyavalya nintsen. Mahumet nem mondott semit is jobbat a más világtól, mint mikor azt mondotta, hogy nem kell a holtak közti számlálni azokat, kik az Isten uttyában halnak meg, mert azok az Istenben élnek az ő jovaival és szeretettel; de ellenben a kázhozottak nagy égő tűzbe vettetnek, ahol az ő börtök mindenkor meg ujul, hogy a kin is nagyobbodgyék, szomjuságot iztótatót szenvednek, más italt nem izznak, hanem mérges italt, a mely meg fojttya őket, de meg nem öli. De a mi még leg nagyobb, a, hogy ott afzfonyokat nem találnak. Mitsoda tettentő nagy kin a, hogy ott afzfonyok nem leznenk! Ezen a világon arról gondolkodni szükséges, de a másikán gorombaság. Én nem tudok már mit izni többet a török vallásról — úgy tettik, hogy elég.

Rodosto, 23. novembertis 1754.

193

Minden bizonynyal tudem, hogy ötülni fogsz azon, hogy Isten kegyelméből a szomorú setétség el hagyta a szemeimet. Soha nem szabad senkinek is, még az ellenségünknek is, szofzat kívánni. De a bizonyos, hogy másnak vakságot kívánni nagyobb, mint sem halált. A szemem világa minden orvoság nélkül csak az Isten kegyelmével tért vízfá. Ennek a holnapnak a kezdetén valamivel jobban kezdék látni. Ennek előtte pedig egy néhány nappal a szemeimben kezdém érezni, mint ha valami gaz esett volna mind a kettőben, valami szurta őket két vagy három nap, tudtam pedig, hogy semi nem esett a szemeimbe; másokkal is nézettem, semit nem láttak. A jutott ezembe, hogy talám a hárttyikák, a melyek a szemeim előtt voltak, talám azok akarnak le esni. Ugy is lett, mert harmad nap mulva nem érzettem azt a nehéz szurást a szemeimben, és sokkal világosabban láttam. Egy szóval az Isten kegyelmiből ma az innepem napján az imádságos könyvnek hafznát vehettem, a mely nem lehetett más fél eftendőtől fogva. Én is imáz jobban szánom a vakokat. De ha a testi vakság nagy dolog: a lelki száfzorta nagyobb. Kedves néném, oltalmazzon meg az Isten mindenikétől.

Rodosto, 14. decembertis, 1754.

194

Kedves néném, lehet-e nagyobb hirt izni, mint egy hatalmas császárnak halálát? Ma hallottuk meg, hogy tegnap Mamut császár el hagyá a világot. Egy néhány napig betegeskedvén, a nép igen kívánta volna látni; olyan helyre viteté magát, ahol meg láthatá. Tegnap, hogy a népnek kedvit talállya, nagy erőt vévén magán, lóza ült és a szent Sofia templomában ment. Mikor vízfá tért volna, ha meg nem kapták volna, le esett volna a lózól, és a midőn a házához érkezék, csak hamar meg hala. El mondhatni, hogy nagy tsászá volt; a hadakozásba szerentsés volt, azt el mondhatni; azt is el mondhatni, hogy nem kívánta a hadakozást el kezdeni, és békeségben akart utalkodni. Egy néhányszor akartak zenebonát indítani ellene, de ő annak elejit vette, le tsendesítette, és az az indítóktól a fejeket el vétette, hogy többé azt ne tselekedgyék. A nép igen szerette mind kereszttyén, mind török; maga is a kereszttyénekhez jó akarattal volt. A bizodalmat csendesesen igazgatta; kegyetlen nem volt, a vezérit sokszor meg változtatta, de egyet sem öletett meg. El mondhatni felöle, hogy nagy császár volt, noha kis természetü. Helyiben Ofzmánt tették, az attyától való testvér öttset — a pedig leg kisebb ellen mondás nélkül mene végben. Ofzmánnak az anyja még áll, az is meg menekedék a zabságtól. Mind Mamut, mind Ofzmán a Musztafa császár fiai. Imáz harmadik császár vendégi vagyunk. Az Isten ő szent Felsége az ő kezekből táplál minket bőséggel. Kedves néném, kalinitza.

Rodoszto, 6. aprilis, 1755.

Az új császár változtattya igen hamar a vezérét. Februáriusba letevé a vezérét, és a jantsár agát tette kalmakánnak addig, amég az új vezér el érkezik. A kalmakánság pedig vicé vezérség. Az új, vagy is az ő vezér, Ali pasa az elmúlt holnapnak a végén érkezék Constancinápolyban. Azt mondám, hogy az ő vezér, mert e harmadikszor vezér, és köszönnye a császár anyjának, aki is a vezér apjának az leánya volt, és az apja adta volt a mostani császár atyának. Ez a császárné most hetven éftendő.

195

Rodosto, 26. aug. 1755.

A császár változó tántzot jártat a vezérekkel. A bizonyos, hogy el mondhatták, hogy nintsen maradandó városunk. Ali pasát martiusba tevé vezérnek, majusba azt ki iktatá, és majusba Abdulát tevé helyiben. Ez az ország kints tartója volt. Ma hozák híret, hogy ezt is le tették, és sziliktár Ali pasát tették helyiben. E fegyver hordozó volt, és igen kedves embere a császárnak, tehát sokáig kell maradni a pótzon vagy a kezeken. Enél többet most nem tudok mit izni. Ha nem sok is, de nagy emberekről való hírek. Ebben a holnapban kezdé a prussiai király a hadakozást a királyné ellen.

196

Rodosto, 25. octobris, 1755.

Ki gondolta volna, kedves néném, hogy az a kedves szeliktár Ali pasa oly hamar le essék? De még nem úgy, mint a többi, mert a többi a földre estenek, de ez a föld alá esett. Elég a, hogy ezte haragutt a császár anyja, mert e merkedett azon, hogy azt az Ali pasát le tegyék, akinek a császárné párt fogója volt. A császárné is boszut állott, és addig beszélt ellene a fiának, és mások által is tudára adatta a császárnak, hogy mitsoda huzással-vonással akar kintset gyűjteni magának. A császár a vádolást igaznak találván, a vezérét meg fogatta, és parantsolta, hogy fejét vegyék. De a császárnak tudára adták, hogy nem szokás a vezéreknek fejeket venni, hanem meg fojtani; a császár azt felelte reá, no hát fojtsák meg előbbfőz, és azután fejít vegyék. Ugy is lett, és a fejít ki tették mindenek láttára. A miolta ebben az országban vagyunk, nem tudok egyet is mást, a kit a császár meg öletett volna. E helyiben következék Zaid effendi. E francziául tud, mert Francziában kétfézer is volt, követ is volt.

197

Rodosto, 1756. 15. január.

198

Kedves néném, mitsoda iztoztató hírt hallánk? hogy első novemberben Lisbona város a rettentő föld indulásba el süllyedt és el romlott volna. Egy nagy darab részt a földi tűz meg eméztette. A templomok tele voltak néppel, mivel innep volt; a templomok teájok estek. Az egész város tzin teremmé változott egy órában, és el temette a lakosait. Az uttzákon hintók emberekkel, lovakkal el süllyedtek. Az Istennek mitsoda rettentő ostora volt azon a városban? mivel nem csak a föld indulás, hanem még a föld alatt való tűz ki ütötte magát az uttzákon. Hát még a rettentő kintse annak a gazdag városnak örökké oda lefz. A mi földből való, annak földde kell lenni.

Rodosto, 30. Aprilis, 1756.

199

Ennek a holnapnak a kezdetin a császár aprilist jártata Zaid effendivel, mert le tevő a vezetésből. Az új vezér Imtehor Mufztafa, Moziába lévén, ma ide érkezék. Constancinápolyba megyen. E már másodszor vezér.

A frantzia és az anglus hadakozást hirdetének egy másnak. Az anglusok igen kegyetlen, kemény szívűek és hálá adatlanok. A minap olvastam egy anglusról, a ki ugyan érts hertzegje volt a hálá adatlanoknak. Lehetetlen, kedves néném, hogy le ne izjam. Tudom, hogy azt mondod utánna, hogy szamárt volt. Elég a, hogy egy rendez ifiu anglus, az atya kereskedő volt, és gazdag, de ő igen fősvény lévén, meg többet akarta szerezni, azért más több kereskedőkkel Amérikában indula. Mikor Amérika szellyin volnának, a hajós kapitány egy sziget mellett meg állapodék, hogy inya való vizet hordasson a hajójában. Amég a vizet hordották, az anglus kereskedők ki mentek a hajóból, hogy vadászfzanak. Az ifiu anglus is ki ment vélek. De mint nem okosok, igen el távoznak a parttól. A vad emberek teájok rohanának, és mind meg ölék a többit, csak épen az ifiu anglus szaladott el. A kapitány észte vővén a dolgot, csak hamar onnét meg indula. Az iffiu ott marada, a ki is rettentő keserűségbe és rettegésbe bujdosott imide-amoda az erdőben, nem tudván hová lenni. Szüntelen tartott attól, hogy valamely vad emberre ne talállyon, a ki mindgyárt meg öli. Az éhséget is már kezdette volt próbálni. Meg szabadulástól semi reménsége nem lehetett. Nem is mért a tenger parttyához közelgetni, hogy valamely hajót láthasson, akin meg szabadulhasson, se valami ételte valót keresni, hogy valakire ne talállyon.

El fázadván az erdőben, egy kis dombotskára. De mint el hűle azon, hogy hátra tekintővén, egy leányt láta a bokor közül ki jöni, aki hozzája mene, és mindenik álmélkodni kezdte egyik a másikán, és mindenik kegyesen kezdte egyik a másikat tekinteni. És ha az ifiu meg kedvellé a vad leánynak természetét és személyit, aki is mezítelen volt, a leánynak is meg tették az ifiunak természete, fejét ábrázattya, és anyira meg szerezte, hogy mindgyárt azon kezdte gondolkodni,

hogy tarthassa meg életét. És egy barlangba vivé, és minek utánna szép gyümölcsökkel meg vendéglette volna, egy szép forráshoz vivé, hogy innék. Hihető, hogy a leány elő kelő tenden való volt, mivel minden nap fel ékesíti vala magát igen szép tsiga nyakra valókkal. Azután a leány vad állatok bőreit vivé a barlangba, hogy a legény reájok feküdjék, és sok féle színü tollakkal fel ékesíté barlangját. Hogy pediglen mulattságot szerezhessen néki, ki vízi vala ötet estve vagy a hold világon valamely szép kies helyre, valamely forrás, vagy patak mellé, a hol a legény nyugodhatott, ő pedig addig vigyázott, vagy pedig az öliben aluttatta és fel költötte, mihent valamely zörgést hallott. E szerént töltik vala idejeket, a még magoknak uj nyelvet nem tsinálnak. Akor a legény meg érteté vele, hogy szerentsésnek tartaná magát, ha ötet birhatná a maga hazájában, ahol néki szép köntösöket tsináltatna.

Egy néhány holnapokat töltöttek vala el nagy szerelemben, a midőn a leány a tengeren egy hajót meg látván, és már tudván, mit kelletnék tselekedni, jeleket mutata, hogy a hajó a parthoz közelitene. Estve mind a ketten a hajóban ülének. A hajó Barbád szigetében igyekezett — az ifiúnak is oda kellett volna menni. Nagy örömben valának, hogy meg menekedhetének a sok nyughatalanságtól és félelemtől. De a leány mitsoda vig szívvel hagyá el hazáját és szüléit, hogy azzal tölthesse életét, a kit úgy szeretne, és a kinek élete veszedelmével tartotta meg életét. De menél inkább közelgetnek vala ahoz a szigethez, a mi iffiunk annál kedvetlenebb és gondolkodóbb kezde lenni, meg vizsgálván azt magában, hogy ő menyi időt töltött el hejában, hogy azon idő alatt az ő pénze semi interest néki nem hozott, az ő kereskedése azon idő alatt nem folyt. Hogy pedig vízá szerezhesse azon vesztéseket, és jó számot adhasson szüléinek az uttyártól, el végezé magában, hogy attól a társától, aki vele anyi jót tett, meg vállják, mihent a szigethez érkezik. A hol mihent a hajó oda érkezik, a tenger parton vásárt tartanak, a hol a zabokot el adgyák, valamint nálunk a lovakot és az ökröket adgyák el.

A szegény nyomorult vad leány sirni és reménkedni kezde, de tsak hejában. Azt is értésire adá, hogy terhes volna tőle, de az iffiúnak a szive semin meg nem esék, hanem tsak a maga hafznán. De sőt még hogy meg tudá, hogy terhes volna, még nagyobb áron adá el egy kereskedőnek. Kedves néném, mit mondasz erről a háláadatlanról? Én tsak azt mondom, hogy Isten meg fizette ittoztató hálá adatlanását. Leg alább ne adta volna el, ha magának meg nem akarta tartani. Oh fősvénység! menyi lelket vesztetz el.

A prussus ebben a holnapban kezdé el e királyné ellen ok nélkül a hadakozást, és foglalá el igaságtalanul Saxoniát.

Rodosto, 17. január, 1757.

200

Kedves néném, tudod-e, hogy Imrehoz Musztafát le tették, és az álepi pasát tették helyében? E téz-effendi volt annak előtte, és ami még rozabb, kezesztyén volt, mert görög nemzet. Azt mondom, hogy ami még rozabb; mert a bizonyos, hogy a hit tagadó vezérek koránt sem voltak olyan jók a kezesztyénekhez, mint a valóságos születt török vezérek. Ez az új vezér még Alepben vagyon, sok idő kell, amég ide érkezzenek. Azt írod, néném, hogy a török császár leányinak igen roz az állapottok, mivel nem lakhatnak a férjekkel és hogy többire öreg pasáknak adgyák őket. A való, hogy a házasságot épen nem kívánhatták, mivel akár öregek, akár iffiunak adgyák őket, de a férjekkel nem lakhatnak, és a lakadalom után Constáncinápolyból ki kell menni valamely nagy pasaságra. Gondolom azért tselekeznek, hogy valamely zenebonát ne indítson, hogy ha pedig férjü gyermeke lenne, mihent születtik, mindgyárt meg kell halni. Noha tudok olyan vezért, akinél a császár leánya volt. Itt ám olyan dolog nem történik, mint a nagy Károly császár leányával történt.

A császáznak volt egy Eginhárt nevű secretáriusa. Ez a maga hivatallyal oly jól vízi vala végben, hogy mindenek szerették. De a többi között a császáznak egyik leánya még inkább szereté őtet: vízontag ő is nagy szeretettel volt Imrehoz. Mint hogy pedig ez a szeretet hová tovább nevedek, igen veszedelmes dologra és próbára adá magát; mivel egy éttzaka az Imma ajtajára mene kopogtatni, mint ha a császár küldötte volna őtet. De mihent bé bocsáták, Imrenek más dologról kezdé beszélni, aki is örömmel hallgatá, és nagy kegyes szeretettel fogadá, és hajnalig együtt maradának. Hajnalban pedig Eginhárt vízá akarván térni, látá, hogy sok hó esett volna, amég egymással mulatták volna magokat. Attól igen kezdé tartani, hogy a hóban a nyomától meg ne üsmezjék és meg ne tudgyák, hogy honnét jött volna ki. A császár leányának meg mondá, hogy mitől tartana, és mitsoda nyugtalanságban volna. Tanátsot tartának együtt, hogy mi képen tselekedgyenek, hogy semit észte ne vegyenek. Végfize a fejdelem afzony talála módot abban. A pedig a volt, hogy a szeretejét a hátán ki vigye a hóból. A császár pedig az egész éttzakát álom nélkül töltötte volt, és igen jó reggel fel kelvén az ablaknál volt, és látá leányát, hogy mitsoda nehezen vitte a terhét, és azt letévén, nagy siettséggel vízá tére. A császár ezen mind tsudálokozék, mind meg keseredék. Eginhárt bizonyos lévén abban, hogy a tselekedete nem maradna sokáig titokban, meg akara válni az udvartól, és a császár lábaihoz borulván kére azta engedelmet, mondván, hogy szolgálatyáért nem vett volna jutalmat. A császár felelé, hogy fog gondolkodni, és bizonyos napon ada néki, a melyen tudtára fogja adni szándékját. Azon a napon pedig a császár észte gyüjté a tanátsit, elejekbe tévé a secretáriusnak vétkit, és elé bezzélé, a mit látott vala. Tanátsot kére töllök olyan dologról, a mely meg gyalázta házát. Ki-ki mást tanátsola; maga pedig azt mondá, hogy Eginhárt, ha meg bünteti, azzal nem hogy meg kisebbitené, de még nagyobbá teszi a familiája gyalázattyát,

azért inkább szereti ezt a gyalázatot el fedezni a házaságnak palásttyával. Eginházt bé hivaták, és azt mondák neki, hogy a szolgálattyaért jutalomul a császár leányát adnák neki: «Igen is, néked adom, mondá a császár, aki téged oly jó voltából a hátán hordozott.» A fejdelem afzonyt mindgyárt hívák, és az Eginházt kezize adák. Ők lássák, én pedig jó éttzakát kívánok.

Ennek a holnapnak a kezdetin akará egy istentelen a szantzia királyt meg ölni, de meg fizetett érette.

Rodosto, Aprilis 21. 1757.

Az el mult holnapba érkezék el az uj vezér, Rekeb pasa Alepből. Tsak jó legyen. De hogy lehetne jó, mivel görög nemzet. Ugyan a görögök prédálák fel ebben a holnapban husvét napján Jézusálemben a mi kápolnáinkot. Azt tudod, néném, hogy a kápolna azon a helyre vagyon építve, ahol a Kriztus koporsója volt. Azt a kápolnát sok császárok, királyok ékesítették fel. Sok drága köves eszközök vannak benne. A görögök sokat el vittek azokból. Mint hogy pedig a vezér görög, a görögök el fordították az igaságtól a pénzzel, és így az Isten tudgya, mint lesz annak vége. A törökök nagy tsendeségbe hadgyák a mi papjainkot Jézusálembe véghez vinni az isteni szolgálatot, de a görögök mindenkor izigylették az ott lévő szent kápolnát nekünk. Ugyan a dühöség vivé őket azra, hogy fel prédállják. Azt kérthetnéd, hogy merték ők azt meg próbálni azt ott levő pásáktól? Oh ebben az országban a pénz mindent el tsinál. Azt a várost sok görögök, örmények lakják, de ezek nagy békeségben vannak a mi papjainkkal. Husvétra pedig mindenünen oda gyülekeznek. De sőt még a sidók is el mennek, hogy tsak a régi templomoknak a helyit meg láthassák.

Ha ezek még most is el mennek, hát még a Kriztus idejében mitsoda szép dolog volt anyi zettentő sidót fel menni a templomba. Mennyi véghetetlen számu sidó vala jelen, mikor szamáron mene bé ditsőségesen Jézusálemben, és mikor meg öleték egy néhány nap mulva! El lehet ebből itélni, hogy az Üdvezítő mennyi zettentő népnek láttára akara meg halni — akik mind kívánák halálát — hogy rend szerént husvét napján két óráig dél után két száz ötven öt ezer hat száz bárányt öltenek meg. Azoknak meg ételére két millium öt száz ötven ezer személyt számláltak. Mitsoda zettentő gyülekezet volt a ' Mitsoda zettentő sok gyilkosok voltak azok, mivel mindnyájan reája állottak, hogy meg öllýék királyokot. De ők tsak azt kiálták: «Feszisd fel, nints királyunk.» Ugyan ezért az iztoztató gyilkoságért szálla is reájok az Istennek zettentő ítélete és bozsu állása erre a népre. El lehet itélni abból, hogy amidőn Titus meg szállá Jézusálemet, a még meg vevé, addig a városban tizen egy száz ezer embert temetének el. Hogy pedig meg vevé és el pusztiitá kilentzoven hét ezer embert tett rabba. Való, hogy a büntetés rajtok nagy volt, de a véteknek nagyságát mitsoda nyelv mondhatná ki?

Rodosto, 28. maji, 1757.

202

Kedves néném, ebben a holnapban szoktak ezet vágatni. Ennek a holnapnak a 6-ik napján sok érvágások voltak Prága mellett, mivel a királyné hadának nagy hartzza volt a prussiai királlyal. Végfize a királyné hadát Prága felé nyomák, és oda bé szoriták, a várost is meg szállották. Isten tudgya, mint lesz vége, hanem azt tudom, hogy ha a levél kitsid, a hirt elég nagy.

Rodosto, 30. juny, 1757.

203

Kedves néném, ismét nagy hirt izhatok, mert a prussiai királyt megverték. A pedig így lett meg. Marsallus Daun nagy haddal Prága segítségire ment. A király eleibe mene. Mint hogy pedig mind a két résznek volt kedve a verekedésre, kedveket tölték, és nagy hartzot adának egymásnak Colen nevü város vagy falu mellett. A hartz 18-dik volt. A hartz sokáig tartta, a győzedelem a királyt el hagyá és Daun mellé álla. Mint hogy kedvesen fogadá, a hartzot meg is nyere, Prágát fel szabaditá, és a kapuit meg nyitá. De Prágában a hartzról semit nem tudtak, hanem az nap-é vagy másnap, egy vitész öröm mondó marcotányosné vívé leg elsőbe a hirt a meg nyert hartzról. Hihető, hogy meg is ajándékozták azt az afzony postát. Azután a prussiai had el távozá Prágától. Ki mondhatná meg a lakosok örömit, mivel nagy kátokot, romlásokat, égéseket szenvedtek volt a bombák és a tüzes golyóbisok miatt.

Mint hogy a minap olvastam az Amurates császár historiáját, ott is a hartzról vagyon a szó, amelyet meg mondom tsak rövideden, hogy a levelem hofzabb legyen. Elég a, hogy az ötödik Lajos király békeséget tsinált volt Amuratesse; hogy pedig a kötést még jobban meg erősítsék, zálogul egy szentelt ostyának a felit adták volt a császárnak. De nem tudom miért, a király minden ok nélkül fel bontá a békeséget, és sok számu magyar haddal a császár ellen mene. Sok püspökök is valának a táborán, mivel az előtt az a rosz szokás volt, hogy a püspököknek táborba kellett menni a magok seregekkel; azt is tartották abban az időben, de nem az évangélium szerént, hogy az hitetleneknek nem kell meg tartani a hitet vagy a fogadást. A hartz Várnánál volt; a magyarok eleinte mindgyárt tüzesen viselék magokat úgy anyira, hogy a törökököt vízá nyomák és szaladó félben valának. A császár látván, hogy tsaknem el vefztette volna hartzot, a fél szentelt osttyát ki vevé a kebeliből, és az ég felé emelvén, kére az Istent, hogy büntetné meg azokat, kik a békeséget fel bontották, és a kik az ő nagy profétájoknak olyan zálogával erősítették volt meg. Ezt el végezvén, a hada közü nyargal, vízá térti, és ujontában az ellenségre vízi. Erre a magyarok meg rémülnek, meg szaladnak, a király is, a mint szaladott volna, vala-

mely tós vagy motsáros helybe lovastól oda vezett. Ebből a példából látod, néném, hogy a törökök nagy tisztelettel vannak a Kristushoz, noha minket gyauzoknak hinak, hitetleneknek, mert nem hiszjük Mahumetet, mely jól tefzük!

Rodosto, 2. novembris, 1757.

Kedves Néném, ismét nagy hit. Ofzmány császár sok betegeskedése után a sok mindenit másta hagyá. Mondám: másta hagyá; mert az a más is nem másnak, hanem másta hagyja — valamint a dervis mondá egy persiai királynak. Egy dervis, bé menvén a király udvarában, egy filegorjában gyéként le terite, és a pipáját meg gyujtá, mint ha ő lett volna az ur. A király meg látván, hozzája külde, meg izenvén neki, hogy mérte volna meg próbálni, hogy szabadság nélkül bé menyen? A dervis azt izené, hogy a vendég fogadóban mindennek szabad bé menni. A királynak füle atya, nagy apja, apja egymásta hagyták a kastélyát, valamint a vendég fogadót. A király meg neveté a dervis bolondságát.

204

Ofzmány jó császár volt, békeség szerető, a kezeftyéneket nem gyűlölte. Az elmúlt holnapnak 29. napján hala meg; 2 ezftendeig, 10 holnapig és egy néhány napig uralkodék. Másnap Mufztafát tevék császárnak. Mintegy ötven ezftendő. Ez az Ágmet császár fia. Isten tudgya mitsodás lesz.

Azt izod, néném, hogy Franciaországba vadászatban egy hertzegné le esvén a lótol, ki törte mind a két karját. A bizonyos, hogy holtig fogja viselni a bélyegit. Abból láttyuk, hogy az iffiu, afzonyoknak nem kellene meg engedni, hogy lóra üllyenek. Az özegeknek mind inkább meg engedhetni, nintsen anyi fükségek a karokra, lábokra, mint az ifiaknak. Azt olvastam, hogy Tessálonika tályékán volt egy uti afzony, akinek egy kedves patipája volt, a kin igen szerete jázni. A ló is olyan kevély volt, hogy mást nehezen vett magára. Ugy történik egyfzer, hogy Rómából egy pápának Constancinápolyba kellett menni a császárhoz. Mint hogy földön ment, tehát az afzonymak jószágán kellett által menni. Amidőn oda érkezett, az afzony nagy tisztelettel fogadá. Mikor meg akara indulni, az afzony kézé, hogy ülne a lovára, és vinné végeben azon az uttyát. A pápa kedvesen vevé jó akarattyyát, és a lovára üle. A pápa el végezoén dolgát, vizá tére, és a gazdafzonyához szálla, és a lovat nagy közfönettel vizá adá, és meg indula. Egy néhány nap mulva az afzony a lovára akar ülni, de nem lehe, mert azután soha magára nem vevé az afzonyát, mint ha mondotta volna, hogy: «Egy szent pápát hordoztam, ezután egy afzonyt nem hordozhatok.» Néném, cälinitza.

Rodosto, 29. novembertis, 1757.

205 **K**edves néném, a hadakozáskor a vezekedéstől kell izni. Mi itt tsendességben aluszunk, de Sléziába szüntelen talpon kell lenni, ugyan talpon is kell meg halni, valamint történék a prussusoknak ennek a holnapnak 22. napján Bzleslo mellett. A királyné hadát, ugy teltzik, hogy gróf Nádasdi komendirozta, a prussiai hadat Bevern hertzeg. Ha egészen le iznám is, hogy mint volt a hartz, a végin tsak azt kellene mondani, hogy a prussust meg vették, és a hertzegt el fogták. Egy néhány nap mulva Bzleslót is fel adák Nádasdinak.

Hát már Siléziát vizá nyerte a királyné. Bzleslot nem sokáig osztomlák, mivel a hartz után két nappal fel adák.

Pedig hogy ugy nem történék Nádasdival, mint egy görög királylyal, Filipussal. Ez a nagy Sándor apja volt. A király valamely várát szálla meg. Az alatt egy kevély görög a táboráza érkezék és kézeté a királyt, hogy fogadná bé szolgálattyáza, mivel olyan nyilas volna, hogy a mádarat reptiben le lövi. A király talám akor nem lévén jó kedvibe, azt felelé teá, hogy nem volna szüksége a vadászta, hanem katonára. A görög sokat állitván maga felöl, a vála szon fel indula, és ugyan azon este a várba bé szökék, fel tévén magában a bofzu állást. Egy néhány nap mulva a király meg kezülé a várát, de szertentséltenségitze közelebb mene a várhoz, mint sem kellett volna. A mint pedig a várát vizgálná, a várból nyillal az szemit meg lövik. Mikor pedig a nyilat a szemiből ki huzták volna, izást látának rajta. E vala teája izva: «A Filep jobb szeméte.» Ugy is volt, mert a jobb szemén volt a lövés. A király és mindnyájan által láták, hogy a nyilas ember lötte meg bofzu állásból. A kevélység és a bofzu állás mit nem okoznak! Ennekem is bofzut kellene állanom, mert régen nem vettem a néném levelit.

Rodosto, 29. decembertis, 1757.

206 Már mostanában uj és hideg szokást vesznek, mert a hó között is hadakoznak, mivel ebben a hideg holnapban, ötödik napján, nagy hartz volt Lissánál Syléziában. A királyné hadát Károly fejdelem és marsalus Daun komendirozták. A prussiai király maga komendirozta a maga hadát. A hartz nagy volt, mind a két rész vitézül viselte magát, de végtize a győzedelem a király mellé hajola, és a hartznak azt a hasznát vevé, hogy Bzleslót ismét vizá nyere. Isten tudgya, meddig bizja.

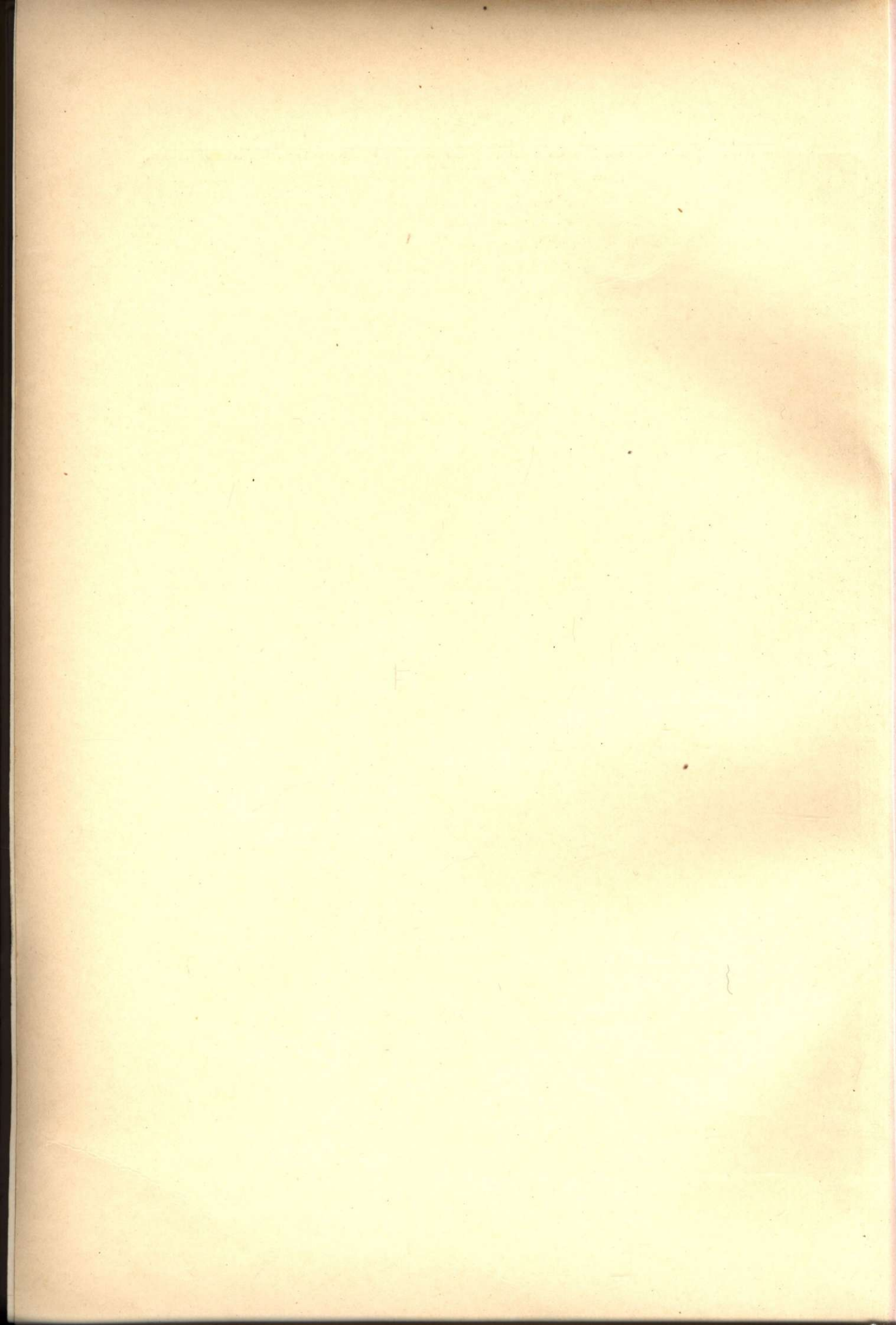
Ismét a haláltól kell iznom, mert Csáki urnak hatodik a szova igen el nehezedvén, hetedik 11 ózaker reggel meg hala 81 esztendő s korában. Tsaknem holtig, vagy is holtig egéséges volt, nem volt szüksége se doktorza, se orvoságra. Azt nem mondhatni felöle, hogy ezért holt, amazért holt meg, mert

MALOM A MJKES-TELKEN, ZAGONBAN.

FRANKL 10-11

ilyen betegségbe volt, mert az orvoság nem jó volt: mivel csak azért holt meg, mert az Isten el végezte, hogy minden ember meg hallyon. Utolsó generalisa volt Rákotzi Ferentznek. Már mi csak ketten maradtunk Zai urfival. Mi vagyunk a leg utolsók; mert leg utollyára hagyott minket az Ur Isten — mire? meddig? ő tudja. Elég a, hogy adgyunk hálákokat néki, hogy meg adta ezt az efszendőt el töltenünk, és kérjük, hogy ne hadgya el ezután is a szegény bujdosókat, el nem fordítván szent szemeit zollok. De ne szájjal, hanem szível kérjük, mert az emberek a száját hallgatták meg, de az Isten a szívet tekénti, valamint történt egy szent remetével. Egy püspök, a tengeren utazván, a hajósok egy sziget melle a hajót meg kötik. A püspök maga mulattságára a szátazta ki megven. A mint alá s fel járna, egy kis gunyhótskát látta a fák között. Gondolá, hogy talám valamely ember laknék ott. Egy kis ablakótskához közelitvén csak tsendesen, ember szót halla, és mint ha valaki imátkoznék. De mint el tsudálkozáék, hogy az, aki bent volna, e szent imádkozék: «Átkozott legyen az Isten.» Ezeket a szókat pedig szüntelen mondgya vala. A püspök nem állhatván, bé mene az emberhez, és mondá néki: «Atyámfia ne azt mondgyad, hogy átkozott az Isten, hanem áldott az Isten.» Az remete ugy kezdé mondani. A püspök, hogy ezte meg tanította volna, vízá téte a hajóhoz, és meg indula a hajó. A remete pedig az alatt el felejté, amit tanult volt, és éfzte vevén, nagy sebeséggel kezdte a püspök után futni. A hajó távol vala már a parttól. De a remete nem vígyáza azta, ha a földön vagy a vízen futott-é, néki csak az imádság volt az efsiben. A püspök, és a kik a hajóban valának, nagy tsudálkozással láták, hogy a remete a tengeren futna utánok. A ki is a hajót bé ézvén, kiáltá a püspöknek, hogy el felejtette volna az imádságot. A püspök látván a nagy tsudát mondá neki: «Atyámfia, tsak ugy imádkozzá, amint eddig imádkoztál.» Ebből a példából látjuk, hogy az Isten a szív imádságát szereti, és nem a szónkra figyelmez. Én is szívesen kívánom kedves nénémnek az új efszendőt egészben el ézni. Amen.

Rodosto, 20. decembtis, 1758.

Kedves néném, nem tsak mi, hanem az egész emberi nemzet olyan, mint a halálta ítélletett rabok, a kik nem tudgyák, mikor vízik ki a halálta. A mi sorunk épen olyan. Menyi urakat, nemes embereket temettünk már ell, kit egy, kit más efszendőben! Ugy anyira, hogy már tsak ketten maradtunk volt Zay urral. Az Isten azt is ki vevé a bujdosásból 22. octobtis. Már most egyedül maradtam a bujdosók közül, és nem mondhatom, mint eddig, hogy had vígyék ki ezt vagy amazt előte, mert egyedül maradván, nekem kell ki mennem az áldozatra. A Csáki ur halála után Zay urat tette volt a porta a magyarok fejévé, a kik ebben az országba vannak a császár protectioja alatt. Halála után a portára kellett mennem, hogy híré adgyam halálát. A szokás szent engemet tettek básbuggá. Mert azt jó meg tudni, hogy akik ebben az országba az öreg Rákotzi-val jöttünk, azok közül tsak én maradtam. Hanem akik most velem vannak, azok ujak. Mitsodás a világ! Menyi változáson mentem már által, de az Istennek gondviselése mindenkor velem volt, és vagyon mindnyájunkkal. Egész predi-

kátziót tsinálhatnék a szialomnak völgyében lévő változó életünkről. Amely változást mind addig próbállyuk, valamég az örömnnek hegyéze nem megyünk.

Vagyon immár egy néhány napja, hogy ide vízfá érkeztem. Mit rendel az Ur ezután felölem? az ő kezében vagyok. Hanem azt tudom, hogy a porznak porrá kell lenni. És boldog az, aki nem az Urnak, hanem az Urba hal meg. Anyi hozas bujdosásom után kell-e mást kívánnom anál a boldogságnál?

Az első levelemet amidón a nénémnek ittam, húzon hét eftendős voltam, eztet pedig hatvan kilentzedikbe itom. Ebből ki veszek 17 eftendőt, a többbit a házontalan bujdosásba töltöttem. A házontalant nem kellett volna mondanom, mert az Isten rendelésiben nintsen házontalanság, mert ő mindent a maga ditsőségize rendel. Arra kell tehát vigyáznunk, hogy mi is arra fordítsuk, és ugy minden irántunk való rendelése üdveségünkre válik. Ne kíványunk tehát egyebet az Isten akarattyanál. Kérjük az üdveséges életet, a jó halált, és az üdveséget. És azután meg szününk a kéréstől, mind a büntől, mind a bujdosástól, mind a telhetetlen kívánságtól. Amen.

AZ UTOLSÓ LEVÉL HASONMÁSA.

20. évi 20. évi 1738

Jelen név nem csak mi, hanem az egész ember-
 sé nem az olyan mint a halálra ítélteket rabok,
 a kik nem tudják mikor várják ki a halálra a
 mi fessünk éppen olyan, mennyi urakot, nem es
 emberket temetünk már el, kit egy, kit más ef
 terében, úgy annyira hogy már csak kétféle ma-
 radtunk volt az urak, az isten arisztokrata
 abudorából. 22. évi, már most egy edül ma-
 radtam abudorok körül, is nem mondhatom
 mint eddig, hogy had vigyük ki ere, vagy ama-
 store, mert egy edül maradain, nekem kel ki ma-
 ron az alboratón a Csáki ur halála után, az
 urak többé volt a portá a magyarok fejéi,
 a kik ebben az országban vannak a Csákiar pro-
 tectioja alatt, halála után a porták kellese
 monom hogy híve adgya halálát, a pokár

godosto 20 xbris 1758

kedves ninem nem tsak mi. hanem az egész embe-
ri nemzet slyan mint a halálra íteltetett rabok.
a kik nem tudgyik mikor vésik ki ahalálra a
mi fessünk épen slyan, menji urakot, nem es
emberket temetünk már est, kit egy, kit más ef-
terdében, ugy annyira hogy már tsak ketten ma-
radtunk volé zay urak, az spter arisztokráciá
abuydosásból. 22 xbris. már most egy edül ma-
radtam abuydosok körül, éi nem monhatom
mint eddig hogy had vigyék ki ere, vagy amaet
störe, mert egy edül maradván, nekem kel ki men-
nem az áldozatra a Csáki ur halála után, zay
urak teté volé aporta a magyarok fejévé.
a kik ebben az országba vannak a Csákiar pro-
tectioya alatt. halála után aportáim kellese
mennem hogy hívé adgyan halálal. a pokás

káziót tsinalhat,
tozást mind ada

Vagyon imm
Ur ezután felöl
portá kell lenni,
Anyi hózas buj

Az első lev
eztet pedig hats
hafzontalan buj
mert az Isten
ditsőségire rend
minden izántun
bet az Isten ak
séget. És azutá
mind a telheteti

perint. engemet tettek búrbugá, mert azt jó
meg tudni, hogy akik ebben az országba az
örög rákötéssel ^{hözünk} azok körül trók in marad
tam, hanem akik most velem vannak azok
vjak. mitódesi avilág menyí változáson men
tem már által, de az Istennek gondviselésé
mindenkor velem volt és vagyok mindnyá
junktak. egész predikátriót tsinalhat nek
a fiataloknak völgyében lévő változó éle
tünkről, amely változást mind adig próbál
lyuk, valamíg az örömnék hegyére nem
megyünk. vagyok immár egy néhány napja
hogy ide vészi érkezem, mit rendel az ur eru
fán felöttem, az ő kerében vagyok, hanem azt
tudom, hogy a pornak portá kell lenni, és bol
dog az, aki, nem az urnak, hanem az urba
hal meg, anyi hózas bujdosáson után kellé
mást kivánnom anél a boldogságnál, az első
leveletem amideőn a néniemnek írtam, huszon
hét eptendős voltam. eztet pedig hatvan ki
lentredikbe írom, ebből ki veszek 17 epten
döt, a többi a hafzontalan bujdosásba föl

Főttem, a háfontalant nem kelleset volna mon
danom, mert az Isten rendelésiben nincsen ha
fontalanság, mert ő mindent a maga dicsőségére
rendel, erre kel tehát vigyázniunk, hogy mi is erre
fotditsuk, és egy minden irántunk való rendelés
üdvességünkre válik; ne kívánságunk tehát egyebet az
Isten akarattal. kívűnk az üdvesség életet, a jó ha
lalt, és az üdvesség, és azután meg főnünk az éle
től, mind a bűntől, mind a buzdorástól, mind a
felhetetlen kívánságtól. Amen

Imprimatur
Mathias Dietrich
Caj. lib. 2. ca. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

kétszáz tizenötödik a szövegnek előlőben lévő változó életünkől Amelyről

t

l

f

e

l

r

c

r

l

e

r

MIKES-IRODALOM.

- Hadi és más nevezetes történetek I. 553—54. l. Béts 1789. (Mikes Ádám.)
Mikes Kelemen: Törökországi Levelek. Az eredetképen való Magyar Kéz-
írásokból kiadta Kultsár István. Szombathely 1794.
Bibliotheca 39. l. 1795.
KATONA ISTVÁN: *Historia Critica* XXXIX. 978. l. Pest 1809.
Közhasznú Esmeretek Tára X. 65—66. l. Pest 1839.
(— — s): *Mikes Kelemen Levelei.* Nemzeti Társalkodó II. félév 17. sz.
Kolozsvár 1840.
TOLDY FERENCZ: *Magyar Nemzeti Irodalom Története.* 2. kiadás. Pest. 1852.
ERDÉLYI JÁNOS: *Mikes Kelemen.* Pesti Napló V. évf. 251. sz. 1854.
Mikes Kelemen törökországi levelei. I. II. Hetilap 16. és 17. sz. Kolozsvár 1854.
KÓVÁRI LÁSZLÓ: Erdély nevezetesebb családai 185. l. Kolozsvár 1854.
FERENCZI ZSIGMOND JAKAB: *A magyar irodalom és tudományosság törté-
nete.* Pest 1854.
DÁNIELIK JÓZSEF: *Magyar Irók.* II. 200 l. Pest 1858.
SZILÁGYI SÁNDOR: Erdély irodalomtörténete. Budapesti Szemle V. 1859.
Mikes Kelemen egy levele (Br. Huszár Józsefhez.) Marosvásárhelyi Füzetek
II. évf. 1859.
NAGY IVÁN: *Magyarország Családai* VII. 475. l. Pest 1860.
Zágoni Mikes Kelemen Törökországi Levelei. A szerző saját kéziratából,
életrajzi értekezéssel közli Toldy Ferencz. 2 kötet. Pest 1861.
KÖRNYEI JÁNOS: *Magy. Nemzeti Irodalomtörténet vázlat*a 99. l. Pest 1861.
SZILÁGYI SÁNDOR: *Mikes Kelemen.* Koszorú I. 12. 13. sz. Pest 1863.
TOLDY FERENCZ: *M. Nemzeti Irod. története rövid előadásban.* Pest
1864—65. és a 2. kiadás 1878.
SZILÁGYI SÁNDOR: *Vértanúk a magy. történelemből.* Pest 1867.
TOLDY FERENCZ: *Magyar Államférfiak és Irók* II. Pest 1868.
— *Összeüjtött Munkái* II. Pest 1868—72.

- BODNÁR ZSIGMOND: *Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Nagyszombati érseki főgymn. Értesítvénye. 1871.
- THALY KÁLMÁN: Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. II. 399. l. Pest 1872.
- VUTKOVICH SÁNDOR: Magyar Írók Albuma. 21. l. Pozsony 1873.
- GY. IV.: *Mikes Kelemen*. Egyetemes M. Encyclopædia XII. 162. l. Budapest 1874.
- K. PAPP MIKLÓS: *Mikes Kelemen követsége a havasalföldi vajdához*. Történelmi Lapok I. 7. sz. Kolozsvár 1874.
- THALY KÁLMÁN: *Mikes Kelemen*. (Magyar történetírók életéhez.) Századok VIII. 1874.
- PULSZKY FERENCZ: *Mikes Kelemen kéziratairól*. Kisfaludy-Társaság Évkönyvei X. 1874.
- Fővárosi Lapok XI. 144. sz. 1874.
- BARÁTH FERENCZ: *Zágoni Mikes Kelemen*. (Régibb magy. írók csarnoka.) Vasárnapi Ujság 27—29. sz. 1874.
- ABAFI LAJOS: *Az ifjak kalauzájának előszava*. Figyelő I. 1874.
- THALY KÁLMÁN: *Ki hozta vissza a hazába Mikes Kelemen kéziratait?* Századok IX. 573. l. 1875.
- P. SZATHMÁRY KÁROLY: *Mikes Kelemen kiadatlan két műve*. Hon I. 92., 93., 95. sz. 1875.
- IŃ. SZINNYEI JÓZSEF: *Irodalmunk története 1711—1772*. Budapest 1876.
- ABAFI LAJOS: *Mikes Kelemen*. (Két közlemény.) Figyelő III. 1877.
- *Mikes Kelemen és kiadatlan levelei*. Petőfi-Társaság Lapja I. 3. sz. 1877.
- *Mikes Kelemen pædagogiai nézetei*. Magyar Tanügy 1877. évf. 385. l.
- *Mikes Kelemen mint humorista*. I. II. Fővárosi Lapok XIV. 284. és 285. sz. 1877.
- VAJDA VIKTOR: *Az örökre elbujdosottokról. Mikes Kelemen*. Pécsi Figyelő V. 51. sz. 1877.
- ABAFI LAJOS: *Mikes Kelemen költeményei*. Petőfi-Társaság Lapja III. 1878.
- *Mikes Kelemen műveiről*. Figyelő IV. 1878.
- Mikes Kelemen levelei rokonaiboz*. Közli Abafi L. u. o.
- THALY KÁLMÁN: *Utóhang Abafi Mikes Kelemenéhez*. u. o.
- SZILÁGYI ISTVÁN: *Mikes Kelemen novellái*. Figyelő V. 1878.
- ABAFI LAJOS: *Mikes Kelemen*. (A Figyelőben megjelent cikkek könyv alakban.) Budapest 1878. Magy. Könyvesház 48—50.
- SZILÁGYI ISTVÁN: *Mikes Kelemen arczképe*. Vasárnapi Ujság 27. sz. 1879.

- THALY KÁLMÁN: *Mikes Kelemen ifjúkorához*. Figyelő VII. 1879.
- Mikes Kelemen: Mulatságos Napok*. Az eredeti kéziratból, életrajzi bevezetéssel kiadta Abafi Lajos. Budapest 1879. Nemzeti Könyvtár 2.
- Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Kiadta Abafi Lajos. Budapest 1880. Nemzeti Könyvtár 10.
- SZILASSY MÓRICZ: *Mikes, Bólyai és Kisfaludy Károly*. Egyet. Philologiai Közöny 1880.
- *Mikes Kelemen két fordítása*. u. o.
- BEÖTHY ZSOLT: *Mikes Kelemen és novellái*. Budapesti Szemle XXIII. 46. sz. 1880.
- ABAFI LAJOS: *Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Figyelő X. 1881.
- *Mikes Kelemen egy ismeretlen műve*. (A keresztről.) u. o.
- HEINRICH GUSZTÁV: *Kisfaludy Károly Irene-jének tárgyáról*. Budapesti Szemle XXVIII. 58. sz. 1881.
- Zágoni *Mikes Kelemen Válogatott Törökországi Levelei*. Összeállította és jegyzetekkel kísérte Erődi Béla. Budapest 1882. Jeles Irók Tára XVII.
- IMRE ANTAL: *Mikes Kelemen élete és munkái*. Budapest 1883.
- ERŐDI BÉLA: *Mikes Kelemen*. Magyar Helikon 54. Pozsony 1885.
- THALY KÁLMÁN: Irodalom és művelődéstörténeti tanulmányok a Rákóczi-korból. Budapest 1885.
- BEÖTHY ZSOLT: A szépprózai elbeszélés. I. Budapest 1886.
- Mikes erektlyék*. Figyelő XX. 158. l. 1886.
- ERDÉLYI JÁNOS: Pályák és Pálmák. Budapest 1886.
- FELEKI SÁNDOR: *Szavak és szólásmódok Mikes «Mulatságos Napjai»-ból*. Nyelvőr XIII. 269., 371., 419. l. 1884. és XV. 85. l. 1886.
- THALY KÁLMÁN: *Jaroslavi kutatások*. Századok XXII. 597. l. 1888.
- *Rodostó és a bujdosók sírjai*. Századok XXIII. 1889.
- HARMATH LUJZA: *Mikes és az örmény házasság Keleten*. Armenia IV. Szamosujvár 1890.
- A hívek híve — Mikes Kelemen emlékezete*. Egyetértés XXIV. 226. sz. 1890.
- KAPOSI JÓZSEF: *Mikes Kelemen*. Magyar Szemle II. 33. sz. 1890.
- E. (TÓTH BÉLA): *Mikes Kelemen*. Budapesti Hirlap X. 226. sz. 1890.
- BEÖTHY ZSOLT: A magy. nemzeti irodalom története. I. 95. l. Budapest 1890. 6. kiadás.
- SVARCZENBERG JÓZSEF: *Mikes Kelemen mint költő*. Egyetértés XXV. 128. sz. 1891.
- SPINÓZA DR.: *Mikes Kelemen mint költő*. Budapesti Hirlap XI. 141. sz. 1891.

- KOVÁCS GYÁRFÁS: *Zágoni Mikés Kelemen és a «Salve Regina»*. Közművelődés XIV. 23. sz. 1891.
- SVARCZENBERG JÓZSEF: *Mikés Kelemen két munkája*. Magyar Zsidó Szemle VIII. 500. l. 1891.
- KOHN ÁRMIN: *Mikés Kelemen két munkája*. u. o. 543. l.
- GYULAI PÁL: *Mikés Kelemen*. Egyetemi előadások a XVIII. sz. prózaíróiról. Könyvnyomatás ívek. Budapest 1891.
- SIMONYI ZSIGMOND: *Mikés Kelemen. Mulatságos Napok*. Magyar nyelv-történeti Szótár I—III. Budapest 1890—93.
- KÖNNYE NÁNDOR és SZARVAS GÁBOR: *Mikés Törökországi Levelek*. u. o.
- THALY KÁLMÁN: *Rákóczi-émlékek Törökországban*. Budapest 1893.
- BODNÁR ZSIGMOND: *A magyar irodalom története*. Budapest 1893.
- ACSÁDY IGNÁCZ: *Az Athenæum Kézi Lexikona* II. 1177. l. Budapest 1893.
- PAPP ENDRE: *Mikés Kelemen kiadatlan kéziratái*. Budapest 1895.
- BARÁTH FERENCZ: *Irodalmi Dolgozatok* I. Budapest 1895.
- CSÁSZÁR ELEMÉR: *Mikés Kelemen Törökországi Leveleinek keletkezése*. Irodalomtört. Közlemények V. 294. és 412. l. 1895. és különnyomat.
- NÉGYESY LÁSZLÓ: *Mikés-család*. Pallas Nagy Lexikon. XII. 642. l. Budapest 1896.
- TÖRÖK KONSTÁNT: *A tárgyias ige alkalmazása Mikésnél*. Nyelvőr XXV. 176. l. 1896.
- SALGÓ ERNŐ: *Mikés Kelemen*. Egyetértés XXXI. 36. sz. 1897.
- TONCS GUSZTÁV: *Zágoni Mikés Kelemen élete*. Budapest 1897.
- KÚN SÁMUEL: *Mikés Kelemen Katekizmusáról*. Magyar Könyvszemle VI. 1898.
- THALY KÁLMÁN: *Egykorú jellemzés Mikés Kelemenről*. Századok XXXII. 490. l. 1898.
- GYULAI ÁGOST: *Zrínyinek és Mikésnek egy közös eszméjéről*. Egyet. Philológiai Közlöny XXII. 738. l. 1898.
- KULCSÁR ENDRE: *Mikés Kelemen*. (Magy. nyelv-művészek.) Nyelvőr XXVIII. 385. l. 1899.
- HORVÁTH CYRILL: *A régi magy. irod. története*. 670. l. Budapest 1899.
- NÉGYESY LÁSZLÓ: *Mikés Kelemen*. Beöthy képes irod. történet. I. 488. Budapest 1899. 2. kiadás.
- MIKULICS KÁROLY: *Mikés Kelemen élete, irodalmi működése*. Trencsén 1899.
- Mikés Kelemen Válogatott Törökországi Levelei*. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Bánóczi József. Budapest 1900. Magyar Könyvtár 196.

- BÁNÓCZI JÓZSEF: *Dnus Generalis Miques*. Egyet. Phil. Közlöny XXIV. 777. l. 1900.
- BARTHA JÓZSEF: A magy. nemzeti irod. története. 73. l. Budapest 1900.
- GAAL MÓZES: *Mikes Kelemen*. Tanulók Lapja. VIII. 5. sz. 1901.
- T.: *Mikes szerelme*. Egrí Hiradó 80. sz. 1901.
- NÁNÁSSY LAJOS: *Zágoni Mikes Kelemen*. Debreczeni Főiskolai Lapok 44. évf. 5. sz. 1901.
- GAAL MÓZES: *Hűséges mind a sírig*. (Mikes K. naplója.) Budapest 1902.
- SZINNYEI JÓZSEF: Magyar Irók. VIII. 1309. l. Budapest 1902.
- MIKLÓS FERENCZ: *J. Vallée Desbarreaux egy költeménye Mikes Kelemen kéziratában*. Egyet. Phil. Közlöny XXVI. 843. l. 1902.
- DANILOVICS PÁL: *Mikesről*. Máramarosi Lapok 1902. évf. 14. sz.
- MILOTAY ISTVÁN: *Mikes Kelemen Törökországi Leveleiről*. Debreczeni Főiskolai Lapok 45. évf. 8., 10. sz. 1902.
- HORVÁTH CYRILL: A magy. nemz. irod. tört. 3. kiad. 102. l. Budapest 1902.
- VÁCZY JÁNOS: A magy. nemz. irod. története I. 260. l. Budapest 1902.
- FÜSSY JÓZSEF: *Mikes Kelemen*. Czegléd 1903. évf. 33., 34. sz.
- GRÓSZ GÉZA: *Mikes Kelemen*. Csákova és vidéke 1903. évf. 48. sz.
- ILLÉSSY JÁNOS: *Adatok Mikes Kelemenről*. Irodalom tört. Közlemények XIII. 1903.
- K. N. J.: *Zágoni Mikes Kelemen levelei*. Háromszéki Hiradó 1903. 38. sz.
- DÉZSI LAJOS: *Mikes fordításairól*. Irod. tört. Közlemények XIV. 1904.
- MIKLÓS FERENCZ: *Mikes Törökországi Leveleiről*. Irod. tört. Közlemények XIV. 299. és 437. l. 1904.
- Magyar Nemzet 1904. évf. 289. sz.
- PÁSZTOR: *Mikes Kelemen szülőfaluja*. Vasárnapi Ujság 1904. évf. 51. sz.
- MIKLÓS FERENCZ: *Mikes Törökországi Leveleiről*. Magyar Közélet 1905. évf. 5. szám.
- HORVÁTH ISTVÁN: *Mikes Kelemen jelleme és paedagogiai eszméi*. Magyar Pestalozzi 1905. évf. 23—25. sz.
- HUTTKAY LIPÓT: *Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Eger 1905.
- KÖVESI MARGIT: *Zágoni Mikes Kelemen*. Egrí Hiradó 1905. évf. 8. sz.
- LONDESZ ELEK: *Mikes Kelemen*. Pesti Napló 1905. évf. 355. sz.
- LÉVAY EDE: *Mikes Kelemen Ifjak kalauzájának ismertetése*. Budapest 1905.
- VAS JÁNOS: *Egy-két sajátosság Mikes stílusában*. Nyelvészeti Füzetek 1905.
- KÁDÁR BÉLA: *Sévigné asszony leveleinek hatása Mikes Kelemen törökországi leveleire*. Független Ujság. Zilah 1905. 18. sz.

- DÉZSI LAJOS: *Mikes fordításairól*. Irod. tört. Értekezések 3. sz. Budapest 1905.
- ANGYAL DÁVID: Adalékok II. Rákóczi Ferencz törökországi bujdosása történetéhez. Különlenyomat a Századokból és a Történelmi Tárból. Budapest 1905.
- Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Császár Elemér. Budapest 1905. Remekírók képes könyvtára.
- Mikes Kelemen Törökországi Levelei*. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Erődi Béla. Budapest 1906. Magyar remekírók 5. k.
- HUTTKAY LIPÓT: *Mikes Kelemen élete*. Magyar Szalon XXIII. 12. sz. 1906.
- BEÖTHY ZSOLT: *Mikes, irodalmunk három korában*. Budapesti Hírlap XXVI. 265 sz. 1906.
- *Mikes leveleskönyve irodalmunkban*. Budapest 1906. Magyar Könyvtár 461. sz.

TARTALOM- ÉS KÉPJEGYZÉK.

I. SZÖVEG.

	Lap
Mikes Kelemen élete. <i>Négyesy Lászlótól</i>	V
Történelmi bevezetés. <i>Thaly Kálmántól</i>	XXI
Mikes Leveleskönyve irodalmunkban. <i>Beöthy Zsoltól</i>	XXXV
Mikes Kelemen Törökországi Levelei nyelvi szempontból. <i>Szily Kálmántól</i>	LV
Török elem a Törökországi Levelekben. <i>Erődi Bélától</i>	LXV
A levelek szövege. <i>Miklós Ferencztől</i>	LXXV
Levelek (1—207.)	1—224
Mikes-irodalom. <i>Miklós Ferencztől</i>	225

II. HASONMÁSOK.

Első levél	1
Rákóczinak, halála előtt a vezérhez irt levelének másolata (117. levél)	154
Utolsó levél	224

III. SZÖVEGKÉPEK.

Tengerpart Gallipolinál	1
Szélmalomok Gallipoliban	2
Temető Gallipoliban	3
Régi híd Drinápoly mellett	5
Vízimalom Drinápoly mellett	9
Drinápoly a Szelim szultán mecsetjével	12
Régi híd Drinápoly mellett	14
Keleti ornament (színes)	23
Erdélyi varrás ornamentje (színes)	32
Rodostó kikötője (színes)	37
Rodostó a török temető felől	45

	Lap
A magyarok utcája Rodostóban	54
Rodostói utca	55
Török temető Rodostó mellett	59
A magyarok kútja Rodostóban	65
Színes fejléc	68
Erdélyi varrottas (színes)	75
Bordure Rákóczi ebédlő-terméből (színes)	91
" " " " "	108
Egy konstantinápolyi csorgó kút ornamentje	120
Részlet egy püspöki szék díszítéséből a rodostói múzeumban (színes)	138
Erdélyi varrás ornamentje (színes)	147
Színes fejléc	152
Temető Konstantinápoly falai mellett	160
Részlet Vidinből, a török városrészről	166
Orsova	168
Utca Vidinben	171
Keleti ornament (színes)	184
Erdélyi varrás ornamentje (színes)	190
" " " " " (színes)	198
Utca Vidinben	205
Út Vidin mellett	212

IV. SZÍNES MŰMELLÉKLETEK.

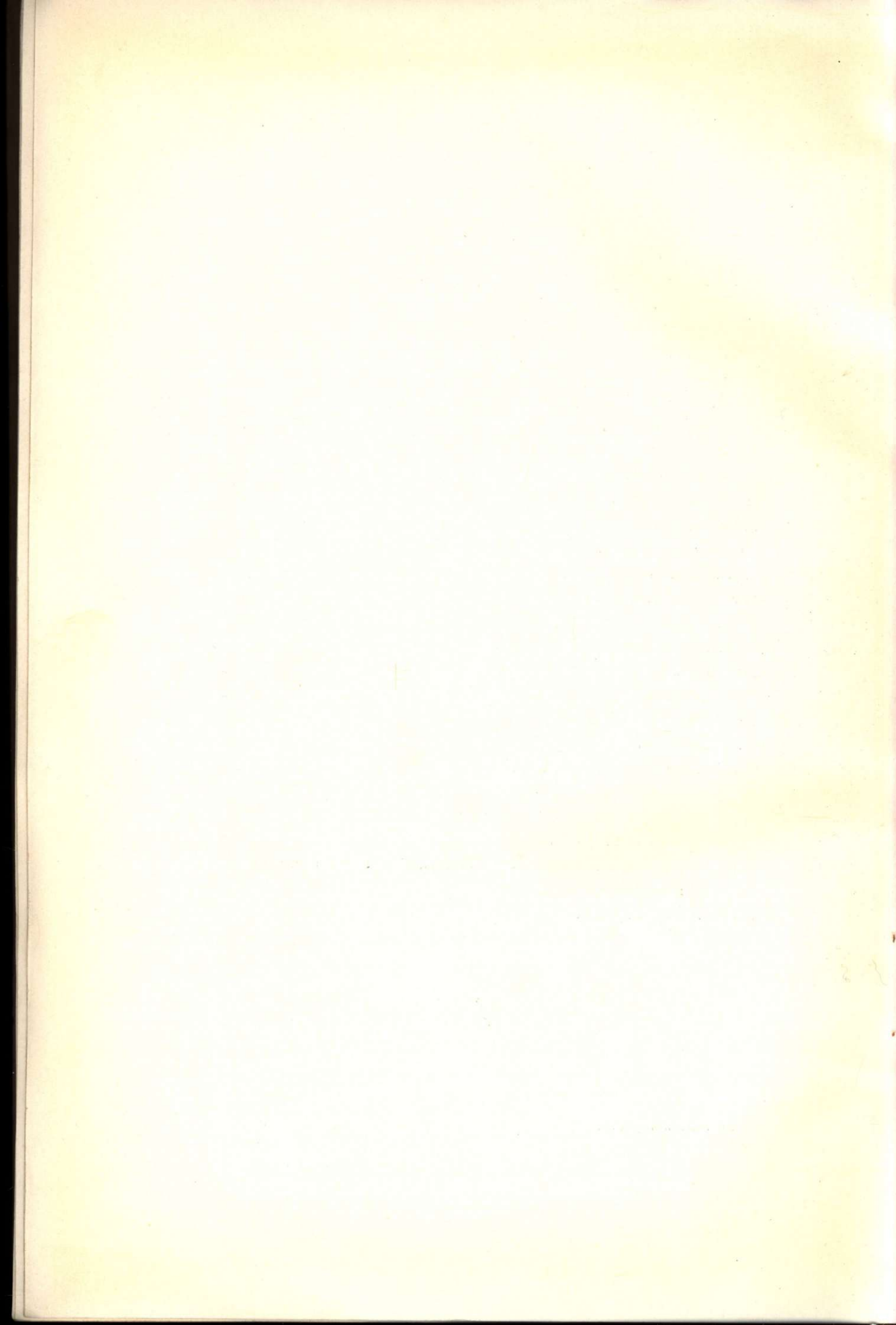
Világítótorny Gallipoliban	1
Részlet Gallipoliból	2
Szélmalom Gallipoliban	3
Részlet Drinápolyból	8
Böjükdere a Boszporusz mellett	18
Bejkosz a Boszporusz mellett	30
Rodostó	36
Zágon	38
Utca Rodostóban Bercsényi házával	40
Bercsényi házának udvara Rodostóban	44
Részlet Rodostó török városrészéből	46
Részlet Rodostóból	62
Kézimunkázó leányok (Rodostó)	74

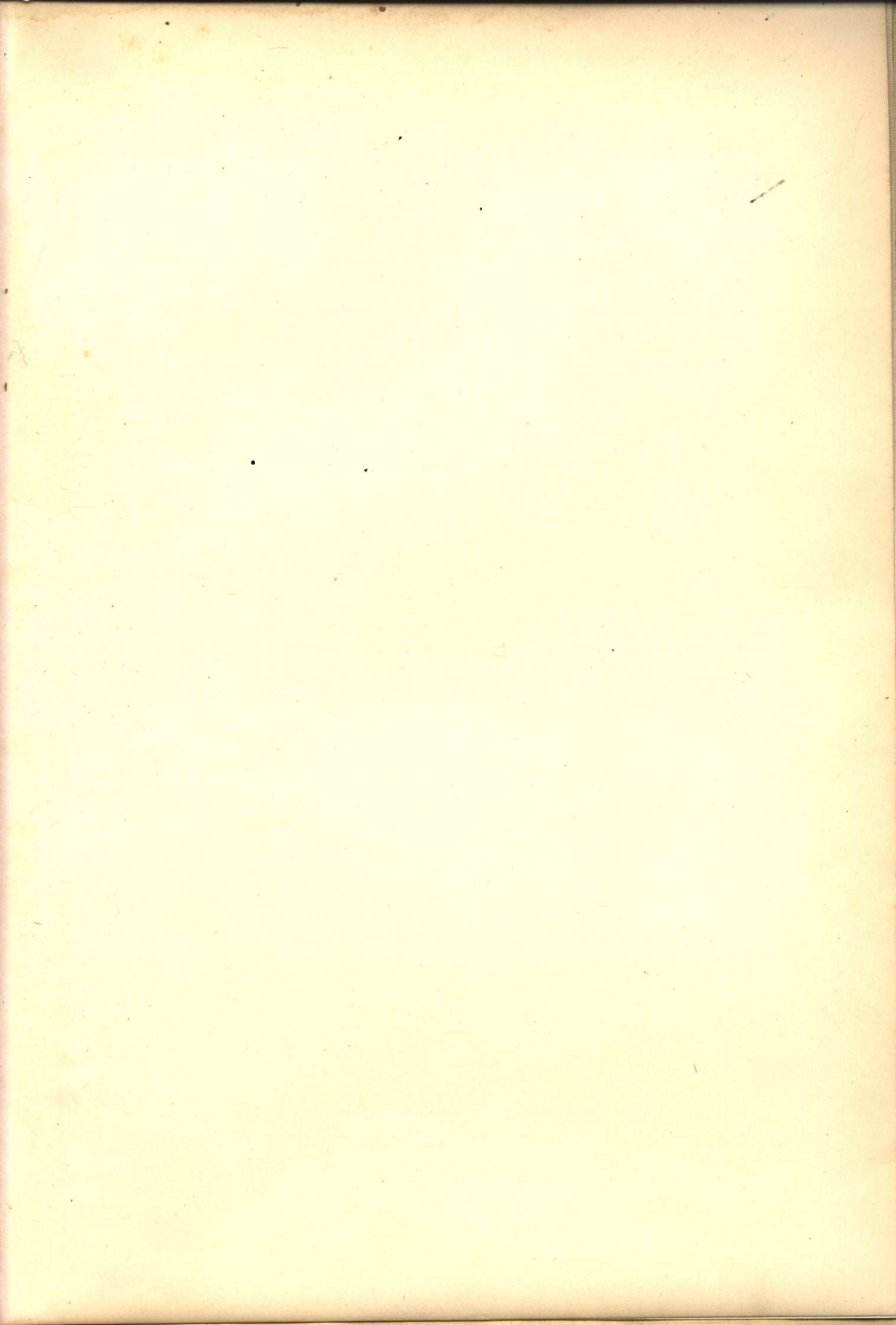
	Lap
Kapu Konstantinápolyban	82
Részlet Rodostóból	84
Útca Rodostóban	102
Kút Rodostóban	112
Útca Zágóban	118
Temető Szkutariban	124
Tengerpart Rodostónál	134
Rákóczi ebédlő-szobája Rodostóban	148
Székelykapu Zágóban	158
A Héttorony Konstantinápolyban	160
Részlet Szkutariból	162
Részlet Drinápolyból	164
Részlet Vidinből	166
Dunaparti tájkép Vidin mellett	170
Vízimalom Zágóban	174
Útca Zágóban	178
Rodostó	184
Szélmalom Rodostóban	186
Útca Zágóban	190
Útca Rodostóban	192
Szélmalom Rodostóban	200
Útca Rodostóban	210
Malom a Mikes-telken Zágóban	222

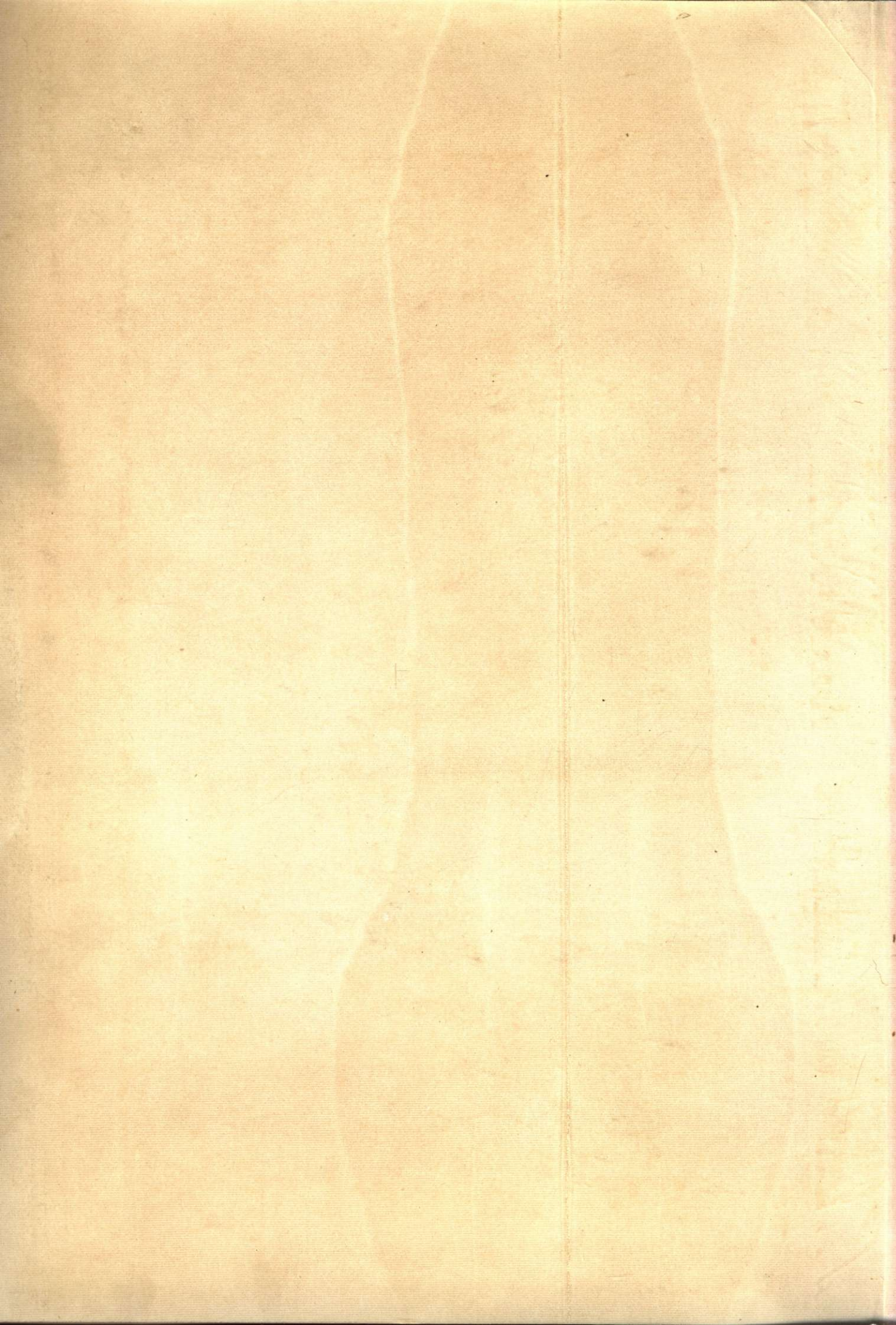
V. NEM SZÍNES MŰMELLÉKLETEK.

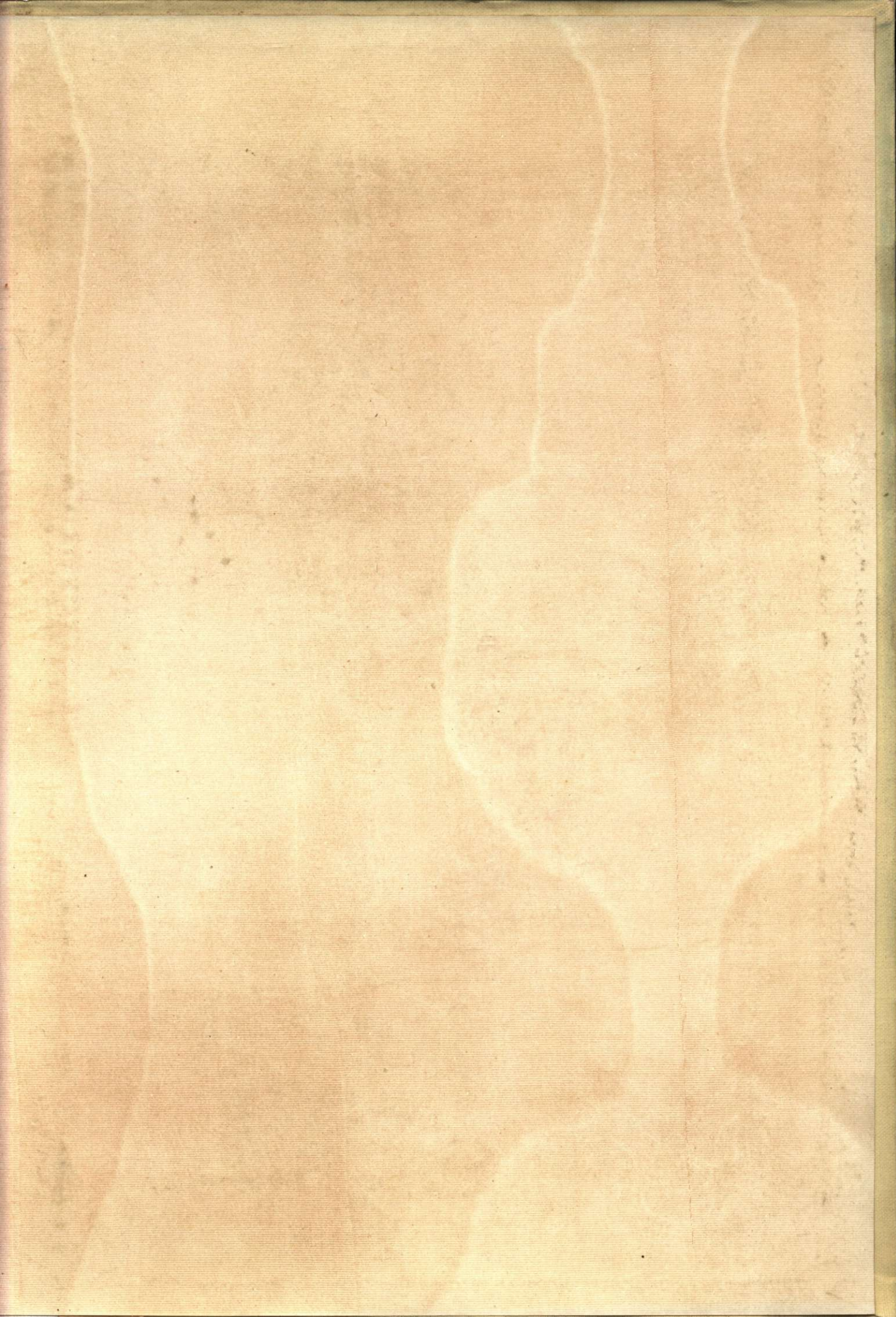
Bejkosz a Boszporusz mellett	32
Görög templom Rodostóban (a hol Bercsényi, Sibrik és Eszterházy voltak eltemetve)	152
A Mikes-telek Zágóban	188

ZÁGONI
MIKESKELEMEN
TÖRÖKORSZÁGI
LEVELEI

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT

1906

